

ERDÉLY MAGYARSÁG

IV. ÉVFOLYAM
1993. FEBRUÁR



In memoriam

Köteles Pál

Két front között

Változó határok

Csángósirató

13

Elszentül lassan az 1992-es esztendő. Még fölparázslanak itt, ott az ember s az Isten házai a Balkánon, Erdélyben ott üszkösül — nem csak emlékeztetőül, de mindennapi figyelmeztetőként — néhány fölgyújtott, meggyalázott magyar templom, ledöntött szobor. Az új esztendőbe zuhantukban sikoltanak itt is, amott is a nagyhatalmi és kisállami gőggel kisebbségi megalázottságba tuszkolt magyar néprészek, amelyek kiszorultak kétes erkölcsű Európa-nagyasszonyunk óvó rokolyája alól.

Világhuzatban töltöttünk ismét egy gyámoltalan, álmatlan esztendőt, és ebben a mégis bátorítani kénytelen évben néhány világitó pont mellett ott bizonykodik önjerejéből végre a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetségének döntése: egyenrangú fél és államalkotó rész a romániai magyarság.

Tanúi lehettünk emez áldott-áldatlan esztendőben az északi és déli oldalunkon egykor mesterségesen létrehozott államok immár végleges széthullásának, azt is megértük, hogy kisedés északi szomszédunk — béketűrösünk fejében — már a Dunát is elorzhatja, uralhatja, nemcsak magyar városainkat, falvainkat. És mint gyermekjátékokban, bekiáltják szlovákul, románul a magyarok közé, hogy "nem ér a neved!" Kolozsvárt, fönn a Fellegváron ott rikít a román márványtábla, hirdetvén, hogy 1848-49-ben gyilkos és ellenforradalmár volt a ma-

gyar nemesség. És innen a hegyről szigorú szemmel kivethető *Mátyás királyunk* szobra, melynek talapzatán 1992. december 1-től román nyelvű felirat hirdeti rikoltva a képtelent: Mátyás román király volt, háborúban győzhetetlen, csupán a román nép tudta legyőzni.

El nem hallgathatjuk mindazt, amit a világ elhallgat, ezért kapta lapunk — akár a magyar nép — özőnnel idén az összes román nacionalista lap felől a

Európa árnyékos oldalán

gyalázkodást, ám egyetlen írásunk egyetlen tételét eddigelé meg nem tudták cáfolni.

Szó ami szó, 1992-ben is láttunk barátkozásra kinyújtott jobbokat "a hagyományos magyar-román, magyar-szlovák baráti együttélés" jegyében, ám csak úgy a folytonosság kedvéért leszédették Kolozsvárt, Pozsonyban, másutt a magyar utcanév-táblákat.

Szomszédaink égő háza-inak oltására nem egyszer siettünk, és ma is el-elfordulunk, ha látjuk, mohón falja a menekült a méretlenül szelt kényeret nálunk. Ám a más-milyen szomszéd azt félti területben és népességben, magyar kisebbségben, amit elorzott, kicsikart. A házából s hazából kiebrudalt magyarság a Felvidéken, Erdélyben, a Bácskában nem követel mást, mint a megélhetést ke-

nyérben, otthonban, kultúrában — önerőből. Semmi egyebet. Ám amíg törvényerejű rendelkezés tiltja meg Erdély nevének használatát, addig nem szabad baráti jobbok után kapkodnunk.

Románia mostani elnöke kérte fölvetelét a pécsi székhelyű Román-Magyar Baráti Társaságba. Nem tudjuk, Európa nagyasszonyunk mennyire hatódott meg eme szándékától, tény azonban, hogy ugyanazon a napon az elnök hallani sem akart az erdélyi magyar egyetemről. Viszont az egykori magyar egyetem előtt Kolozsváron ott szoptatja a latin /sabin? samnit? sabel? etruszk?/ anyafarkas a műanyagból font román eredet le-

gendát Mátyás király szülővárosában...

És nevezettünk idén is revizionistáknak, zsidógyűlölőknek, és hiába mutatom föl Doboka régi címerét, benne a zsidó Dávid-keresztrel, hasonlót senki nem tud fölmutatni Európa háta mögött, a Kárpát-medencében.

Legyünk, ha lehettünk jó szívvel is sorsunk iránt, hiszen Kárpátalján 155.000 magyar lélek tanulhatja újra immár az ősi magyar helyneveket, földrajzi neveket. Lépepkényszerben vagyunk.

Európa nagyasszonyunk türelme vérben, koromban, eszeveszett népiirtásban — úgy tűnik — végtelen. A mi életünk véges, akár az 1992-es, rosszalmú esztendő, melynek hulltával kívánunk boldogabb új évet minden magyar léleknek ebben a lelkes földi világban.

Márton Áron levele Petru Grozához

Az erdélyi magyarság jövőjéről

(Részletek)

Az újságok közlése szerint Nagyméltóságod több ízben úgy nyilatkozott, hogy a román közigazgatás területén élő magyarság a saját elhatározásából illeszkedik be a román állam kereteibe. Mivel itt a román-magyar vita gyökere van érintve, kötelességemnek tartom kendőzés nélkül, nyíltan megmondani, hogy erre az önkéntes beleilleszkedésre a magyarságnál nem tapasztalható semmiféle bajlandóság. (...)

A magyarság a múlt világháború után – mivel nem tehetett egyebet – kényszerűségből tudomásul vette a hatalmak diktátumát, és az adott helyzetbe beilleszkedve az állampolgári kötelességek lojális vállalásával igyekezett jogait, kultúráját, nemzeti életét biztosítani. A román kormányzat azonban – nem törődve sem a párizsi kisebbségi statutum rendelkezéseivel, sem a gyulafehérvári ígérekkel, sem az önrendelkezési elvvel, aminek pedig Nagyrománia a létét köszönhette – a magyar kisebbséggel szemben az elnemzetlenítés áldatlan politikáját alkalmazta, s e célból olyan gazdasági és politikai elnyomás alá vetette a magyarságot, mely már a legelemibb emberi jogokat is sértette. A nemzeti kultúrájában és létében megtámadott magyarság az egyre fokozódó nyomásra az ellenálló ereje megsokszorozásával felelt. (...)

Az erdélyi románság számbeli többségére és a 27 éves birtoklásra hivatkozva igényt tart Erdély egész területére. A magyarság a maga igényét jelenleg számbeli többséggel nem indokolhatja (mert elvérzett a török-tatár elleni küzdelemben), de felhozhat ugyanilyen értékű gazdasági és politikai érveket, melyeket a történelem is támogat. A románság Erdélyből nem akar eltávozni; – természetesen nem akarja ezt elbagyni az 1.000 esztendő óta itt lakó és Erdély kultúráját megalapozó magyarság sem. (...)

Mindenesetre mi úgy látjuk, hogy Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni, hanem a megoldás módzatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összegyeztetésében kell keresni. (...)

Isten magyarnak teremtett s természetesen fajtestvéreim sorsa és sorsának alakulása iránt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegeljem. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelölt. És ha a nemzetek közötti békét őszintén akarjuk előmozdítani, úgy gondolom, a kibontakozás útját ebben az irányban kell keresnünk. (...)

Gyulafehérvár, 1946. január 28.

ERDÉLYI

MAGYARSÁG

Független politikai és művelődési szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító főszerkesztő: **KÖTELES PÁL**
IV. évfolyam 13. szám
1993. február
Megjelenik: negyedévenként

Főszerkesztő: **MÁTYÁS B. FERENC**
Felelős szerkesztő: **JÓZSA PÉTER**
Olvasószerkesztő: **CZEGŐ ZOLTÁN**

Szerkesztőség:
H-1092 Budapest, Ráday u. 32. I/4.
Telefon/Fax: 137-8795

Kiadja Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
H-1016 Naphegy utca 29. IV/3.
Tel.: 156-8465
Tel./Fax.: 156-8464
Felelős kiadó: **ATZÉL FERENC** ügyv.titkár

HU ISSN 0865-6819

Szedés, tördelés, nyomda: **PRESS+PRINT KFT.**
F.v.: **TÓTH IMRE** ügyvezető igazgató

**KÉZIRATOKAT NEM ÓRZUNK MEG, ÉS
NEM KÜLDÜNK VISSZA.
AZ ALÁÍRT CIKKEK MONDANIVALÓJA
NEM FELTÉTLENÜL EGYEZIK
A SZERKESZTŐSÉG VÉLEMÉNYÉVEL,
ÉS A SZERZŐ VISELI ÉRTÜK
A FELELŐSÉGET.**

**A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ
ÍRÁSOK SZELLEMEÁT ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.**

Magyarországon terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő
postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a
Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál
(HELIR), 1900 Budapest XIII., Lehel utca 10/A.,
valamint postautalványon, és közvetlenül az
Alapítvány és a szerkesztőség címén.
Forintszámlánk: MHB 222-21489
Előfizetési díj egy évre: 312 Ft

Külföldiek számára előfizethető:
pénzesutalványon Az Erdélyi Magyarságért
Alapítvány címén: H-1016 Budapest
Naphegy utca 29. IV/3. vagy a képviselőteken.
Devizaszámlánk: Magyar Hitelbank-Budapest
218-1602-351 és 218-1607-351

Előfizetési díj:
20 USA-dollár légipostaköltséggel együtt.
Külföldi képviselőink címjegyzékét a 64. oldalon
közöljük.

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
1993. ÁPRILIS
MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG**

TARTALOMJEGYZÉK

- Czegő Zoltán: Európa árnyékos oldalán
- Márton Áron levele Petru Grozához

VALÓSÁG — MÉRLEG

- Sütő András: Rémképiünk a romániai magyarság megsemmisülése 2
- Jónás Endre: Hetvenkét év után 4
- Sebestyén-Teleki István — Marócz László:
A homogenizálás — állóháború 10
- Ujvári Ferenc: Mérsékelt politikát? 16
- Tőkés József: Nemzetiségi jogok Erdélyben 17
- Beke György: Egyetlen út — az önrendelkezés 21
- Takács Ferenc: Államalkotók és kisebbségek 25

IN MEMORIAM KÖTELES PÁL

- Mátyás B. Ferenc 28
- Atzél Ferenc 28
- Józsa Péter 28
- Czegő Zoltán 29
- Pomogáts Béla 29
- Halász György: Köteles Pál és az Erdélyi Magyarság 30

VISSZAPILLANTÓ

- Losonczy Tóth Árpád: Letiltott vezércikk az erdélyi unióról 33
- Mikó Imre: Erdély elszakítása 36
- Lándori Szász Ferenc: Hadbírórságon az EMGE 38
- Lazányi János László: Két front között 41
- Bornemissza Karola: A Népszövetség 43

FÓRUM

- Kosztin Árpád: A román eredetről 45
- Török László: Utcanevek vallomása 47
- Fodor Sándor: Kiegészült a csíksomlyói Ferencsek könyvtára 49
- Szabó Gyula: Mese a kopjafánál 51
- Bédi Márton: Csángósírató 54
- Czire Dénes: Változó világ — változó határok 55

FIGYELŐ

- Pályi Dénes: A nemzetek tégelye szétreped 56
- Alku a bőrünkre 56
- Erdély pedig nincs! 57

ERDÉLY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 58**HÍREK — POSTABONTÁS 59****LAPZÁRTA**

- Józsa Péter: Nincs választás 63

ERDÉLYI MAGYARSÁG ANTOLÓGIA 64

- Az RMDSZ nyilatkozata
- A Los Angeles Times jövőképe (térkép)

E lapszámunkat Juliana Fabritius Dancu, az erdélyi szász vártemplomokról készített munkái illusztrálják.
Köteles Pál író portréja Gálffy-Bódi Tamás linómetszete.

Rémképünk a romániai magyarság megsemmisülése

Sütő András 1992-ben megkapta a Kossuth-díjat. A román "demokrácia" ezt nem tudta szó nélkül hagyni, hosszasan "eltűnődött" a kiutazás, a román állampolgárságú magyar író díjazásának körülményein. Emlékszünk még arra, milyen "gondba merült" annak idején Ceausescu és udvara, mikor Sütő András Herder-díjat kapott. Keresni kellett egy román megfelelőt melléje, ha már helyette nem lehetett. A Herder-kuratórium semmiképp sem vette tudomásul a román fölhördülést... (A Sütő András munkásságát elismerő újabb díj alkalmából készült interjú az Új Magyarország II. évfolyam 70. számából vettük át, szerkesztett változatban.)

— Ön két nappal a díjátadás előtt még nem kapott hivatalos értesítést. Miért?

— A nem magyar állampolgárok díjazásának bizonyára külügyi jellegű szabálya is van. Gondolom, valamiféle bürokratikus késedelem folytán támadt átmeneti bizonytalanság: lesz-e jóváhagyás, pontosabban: tudomásulvétel? Így már-már az utolsó napon indulhattam el Budapestre.

— A Herder-díj után mit jelent most a Kossuth-díj?

— A Herder-díjat 1979-ben kaptam. Díjazásom nem választható el a hetvenes évek elejétől folyamatosan végzett népszerűsítő munkától, melyet a Bécsben élő és alkotó Szépfalusi István és felesége, Márta, valamint a Bázelen működő Szöllősy Árpád és barátai végeztek az erdélyi magyar irodalom nyugati népszerűsítése érdekében. A román belügy személyemmel foglalkozó tisztjei akkor azt mondták: a Herder-díjat a CIA adatta nekem, hogy viszonzásul kémkedjem majd nekik. Hogy segítségére legyek Szépfalusi Istvánnak, akit ugyancsak ilyen-amolyan, veszedelmes ügynöknek neveztek. Bizonyíték? Hát az, hogy minden valamirevaló erdélyi író, költő, meg más műfajban alkotó magyart rendre meghívott bécsi vendégszereplésre. Nos, a Herder-díj ügyében az illetékesek ugyancsak értesítették a román külügyminisztériumot. A válasz így szólt: boldogan fogadják a hírt, de aprócska módosító javaslatuk van: adják másnak, például X. jeles bukaresti román írónak. A Herder-kuratórium azonban kitartott szándéka mellett. A román külügy is. Atyaisteni ősrégi módszerüket alkalmazták: a halogatás taktikáját. (...)

Ezzel szemben Szépfalusi Pista fölhívott s közölte: "A döntés megtörtént, ülj vonatra mihamarabb, ne

törődj a felsőbb jóváhagyókkal!" Így vettem át Bécsben román hatósági engedély nélkül a Herder-díjat. Ehhez képest a Kossuth-díj története már nem galibás történet. Örülök, hogy mindinkább tapasztalhatjuk egy határozott szemléletváltás jeleit. Annak bizonyítékait, miszerint a romániai magyar irodalom az összmagyar irodalom szerves részeként kerülhet egységes kritikai mérce alá.

— Tőkés László veszélyeztetettségéről tudunk. Ön mennyire él veszélyeztetettségben?

— Tőkés László ellen a legsötétebb balkáni jellegű román sajtóhadjárat és parlamenti uszítás zajlik. Az is tény, hogy titkosan működő terroristák *vér-díjat tűztek ki fejére*. Az illetékes román hatóságok ezt komolytalannak, aplotalannak minősítették. Mi mást várhattunk volna részükről. Azok, akik pánikszerű, országos körözést rendelnek el, valahányszor egy-egy óvodás gyermek lepisikálja Avram Iancu lovasszobrának talapzatát, nyilván hidegvérrel és "kulturáltan" legyintenek, ha Tőkés Lászlót fenyegetik meg halállal, és gyermekeinek megfojtását ígérik — írásos közleményekben. Ami pedig engem illet: ugyanazok fenekednek ellenem is, akik Tőkés ellen. Azok, akik 1990 márciusában a marosvásárhelyi gyarellenes programot megszervezték, legyilkolásomat fejszés banditáknak feladatul szabták meg, mai na-

pig is személyem ellen uszító cikket közölnek a helyi román napilapban s a fasiszta román sajtó más kiadványaiban.

— *Milyen veszély fenyegeti az Erdélyben élő magyarságot?*

— A diktatúra ólomketrecében az a veszély fenyegetett, hogy elveszítjük a nyelvünket. Az államilag szervezett erőszakos asszimiláció malmi eredményesen működtek. A fő-fő Beolvastó Mester időnként fölmérést készíttetett Erdély metamorfózisáról. Írnokai ilyen mondatokban lelkesedtek a jelenség láttán: "A román nemzet újból bizonyítja — közismert nagylelkűségét és rendkívüli kulturáltságát azzal, hogy magába fogadja a nemzeti kisebbségeket, nyelvét, hagyományait megosztja velük." 1989-ben a romániai magyarság diákifjúságának kb. 80 százaléka már egyetlen tantárgyat sem tanulhatott az anyanyelvén. E katasztrofális helyzet azóta csak részben javult. Kolozsvár új vatrás (sovén és paranoiás) polgármestere máris elkezdte a város tanügyi "korrigálását" Ceausescu szellemében.

Ám nem ez a legfőbb veszély. *Fenyegető rémünk* nem az asszimiláció, hanem *a romániai magyarság teljes megsemmisülése.*

Az elvándorlás. A kimenekülés. A zsidóság és német lakosság tragikus példájának beteljesülése mirajtunk is. Aki ezt pesszimizmusnak tartja: nem tudja, mi történik ma Romániában.



Cserefalva (Maros megye)

Nem is igen tudhatja. A kivándorlás nem látványos folyamat. Olyan, mint a belső vérzés. Statisztikát róla senki sem tesz közzé a sajtóban.

Föltűntek már Erdélyben is az egy-ségtől, az ún. populizmustól, a szervezett cselekvéstől rettegő szalonpolitológusok arrogáns csoportjai. A blabla és a tohuvabohu hangzavarával igyekeznek azt a látszatot kelteni, hogy újat képviselnek a közéletben. Holott csak azt próbálják rejtegetni, hogy nem mernek szembeszállni a fokozódó román nacionalizmussal. Némelykor Kádár idejéből való politikai jelszavakat hangoztatnak, mint pl.: "A nacionalizmus dolgában ki-ki seperjen a maga háza előtt." Ezzel ugyanis minden ellenállás nélkül adjuk föl hadállásainkat. És természetesen elismerjük, hogy pl. az önálló Bolyai-egyetem követelése: nacionalista jellegű szeparatizmus. De hadd ne soroljam.

Abban reménykedem, hogy az RMDSZ félmillió tagja rendre fölfigyel arra, hogy nélküle, *a tömegek küzdelme nélkül kisebbségi jogokat nem lehet kivívni.* Arra is rájön, hogy az egységes fellépéstől divatosan rettegő kávéházi teoretikusok fecsegéseivel Romániában, konkrét társadalmi-politikai viszonyaink között nem lehet semmire sem jutni. És ha rájön: jobban megnézi, kik lesznek küldöttei.

"Szakítanunk kell minden illúzióval, minden nyolcvankilences álommal és minden kilencvenes csalfareménnyel."

TÓKÉS LÁSZLÓ

Hetvenkét év után

Ma már egyre parancsolóbban jelentkezik a minden harmadik magyar problémája, akiket a trianoni (1920) és a párizsi (1947) "békeszerződés" megkérdezésük nélkül, akaratuk ellenére mintegy ezüst tálcán nyújtottak át az utódállamoknak. Ha egy ilyen kérdéscsoport az európai politikában jelentkezik —, aminthogy ez a probléma már egyre gyakrabban felszínre is kerül —, az első feladat: a kérdés súlyának, jelentőségének lemérése. Hogy jelen esetben ez megvalósítható legyen, mindenekelőtt hitelt érdemlő választ kell adnunk a következő kérdésre: Mekkora lélekszámot képvisel ma a Kárpát-medence közepén elterülő ősmagyar települési területről hatalmas karéjban levágott, idegen uralom alá hajtott magyarság?

Ausztria kivételével valamennyi szomszéd államban a két békeszerződés "jóvoltából" hatalmas lélekszámú magyar nemzetiség él. Ezeknek a magyar tömegeknek nem csak a lélekszáma kellemetlen, területi elhelyezkedésük gyakran kínos is az államalakító nép számára.

Kellemetlen, hiszen az egyre élénkebben érdeklődő nemzetközi sajtó (a világ lelkiismerete) mind gyakrabban szellőzteti e kérdést, lehetőséget nyújtva arra, hogy a nemzetközi közvélemény mindenféle kényelmetlen megoldást vessen fel ezzel kapcsolatban.

Így ezeket a kérdéseket, ezeket a tényeket tehát valamilyen módon takargatni, rejtgeteni kellett. Ebből az igényből született a demográfiai statisztikák meghamisítása, a hamisítások olyan, immár 72 éves múltra visszatekintő tömege, amely valóságos tudományként kezeli önmagát.

A statisztika köztudomásúan mindenfajta vezetés – elsősorban az államvezetés – nélkülözhetetlen eszköze, így a 19-ik század közepe óta egyre nagyobb tekintélynek örvendett és örvend. Éppen fontossága miatt soha senki sem gondolt volna arra, hogy ezeket az adatokat meghamisítsa. Ez a kétes dicsőség a három utódállam zavarából, az újszülött, túl nagyot falt államalkotó népek gondjaiból, az elnyelt, de soha megemészteni nem tudott, szüntelen elnyomás alatt álló nemzetiségek millióinak hatalmas tömegével magyarázható. Ez volt az oka annak is, hogy a három utódállam hamisító politikájának még a "nemzetiség" szó se volt kellemes. Arra törekedtek, hogy az elnyelt milliókat, mint holmi "elhanyagolható mennyiséget" tüntessék fel a külföld előtt. 1920 után meg is született ennek az "elhanyagolható mennyiség"-nek a

neve. Már nem "nemzetiség" voltak, hanem "kisebbség". Ennek a hazugsónak volt feladata elleplezni azt a kínos tény, hogy például a Csehszlovákia északnyugati határvidékén kb. 16.200 négyzetkilométeres összefüggő, tömör tömbben élő szudétánémetek az egész cseh-német illetve cseh-osztrák határvidék túlnyomó lakossági többségét adták. Vagy azt a másik kínos tény, hogy a szlovák-magyar határ mentén — kizárólag Szlovákiában, a Ruténföld nélkül! — 11.912 négyzetkilométeres területen a lakosság 86,6 %-a magyar volt. Ezeket a tényeket minden áron takargatni kellett. Innen a kisebbség szó "mágikus" jelentősége is.

Ennek az elemzésnek túl szerény a kerete, hogy a nemzetiségi statisztikák meghamisításának valamennyi fogását ismertetni lehessen. Ezért csak néhány példát említünk.

Valamennyi "utódállam", így Csehszlovákia legfontosabb feladata is az volt, hogy minél több idegen nemzetiségű lakost tüntessen el — akkor még csak statisztikailag. Szlovákiába, az 1918 után kiüldözött 100.000 magyar helyébe tömegesen vándoroltak csehek, mégis alapos a gyanú, hogy lélekszámuk megtízszereződésében (1910-ben 6.449, 1921-ben 72.635) a magyarság lélekszámának mesterséges csökkentésére irányuló vágy túlságos szerepet játszott. Ilyen vágy vezette a csehszlovák statisztikát a zsidóság statisztikai kezelése terén is. Tudott dolog, hogy az osztrák-magyar statisztikák az izraelita vallású lakosokat anyanyelvük szerint osztották fel. Viszont a Szlovákiában élt 140.467 izraelita vallású lakosból az 1910 december 31-i népszámlálás szerint több, mint a fele: 76.555 magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Ez kellemetlen volt, ezen változtatni

kellett. Újabb módszerre volt szükség a magyarság lélekszámának mesteres csökketésére. Elő tehát a "zsidó" kisebbség kreálásával! És máris sikerült a magyarság lélekszámát majdnem 77.000 fővel csökkenteni! Harmadik példaként a "külföldi állampolgárok" lakossági kategória megteremtését említjük. A csehszlovák statisztika előszeretettel közölte a csehszlovák állampolgárok lélekszámát. Ebben a fenti csoport nem foglaltatott benne. Szlovákia 1921 évi 3.000.870 lakosából 42.313 főt, mint "külföldi állampolgárt" tartottak nyilván, az összes lakosságnak 1,4 %-át. A statisztikai lóláb azonban ott lóg ki, hogy ebből a lélekszámból 31,7 % volt a magyar és 14,0 % volt a német. Tehát 'nem-szeretem' – anyanyelvű. Újabb lehetőség jó 13.000 magyar "eltüntetésére".^{12/}

A tömeggyilkosságok és a telepítés, mégpedig a lakhelyről véres erőszakkal való elűldözés, mint a nemzetiségi statisztika erőszakkal való meghamisításának eszköze – az élen járó és téren fáklavivő jugoszláv gyakorlat átvételeként – 1945 után kezd mind nagyobb lendülettel jelentkezni. Csehszlovákia magyarellenes nemzetiségi politikája és statisztikája nemcsak a magyarság lélekszámának és így az összes lakosságon belüli arányának csökkentésére törekedett és törekszik, hanem arra is, hogy fellazítsa a délszlovák-magyar határvidék tömör magyar tömbjét. A telepítésnek erre a céljára kiváló alkalom volt az általában kudarcot vallott szlovák-magyar lakosságcsere keretében Szlovákiába érkezett magyarországi szlovákok csoportja. Ezeket úgy telepítették – célzatosan – a magyar határ mellé, hogy annak tömör magyar egységét fésűfogszerűen benyúló ékek módjára megbontsák. Az 1970-es csehszlovák népszámlálás viszont minden fent részletezett trükk ellenére is állítólag 442 helységet talált, ahol a magyar lakosság részaránya az 50 % felett és ezen belül 183-at, amelyen belül ez az arány 90 % felett volt.^{13/}

Ugyanúgy, mint Romániában, az iparfejlesztés Csehszlovákiában is szigorúan figyelemmel volt a nemze-

tiségi helyzetre. A történelmi Magyarország tájainál sokkal lendületebben iparosodott szlovák vidékek iparosítása tovább folyik. Délszlovákiában így gyorsan csökken a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, az ipar is csak lassan települ az északi megyékből lefelé. (Ahol ez megtörténik, mint pl. Párkányban –ma Stúrovo–, ott a telepítés célja az új gyárba áramló, északról odairányuló szlovák lakosság révén a magyarság tömör tömbjének fellazítása). A magyar lakosság egyre nagyobb része kényszerül ingázni 50-150 km távolságra fekvő munkahelyére. Ez persze az asszimiláció, a beolvasztás politikáját szolgálja. Az ingázók száma 1970-ben a magyar kereső lakosság 50 %-a volt, szemben a szlovákiai átlagos 42 %-kal.^{14/}

Amikor a második világháború után a csehek 1945-ben ismét urak lettek Csehszlovákiában, ott olyan terroruralmat vezettek be, mely páratlanul állott Európa történetében. (Ez még a jelenlegi jugoszláv rémtörténet előtt volt). Ez a gátlástalan terror a maga embertelen súlyával, de még ma is – emlékként – a legnagyobb mértékben befolyásolta a már korábban is megbízhatatlan csehszlovák demográfiai statisztikák anyanyelvi-nemzetiségi adatait.

A terror, mint a statisztikák meghamisításának politikai oka jelentkezett.

A kezdeteket az a személyes szózat mutatja, amelyet Dr. Edvard Benes elnök angliai székhelyéről 1944. július 16-án 15 pontba foglalva intézett a csehszlovákiai Hazafias Fronthoz.

Ebben a szózatban világos utasításokat adott a tömeggyilkosságokra:

"Az elnök véleménye az, hogy óvakodnunk kell a bíróságoktól, főleg a büntetőbíróságoktól. Aki megérdemli a halált, azt likvidálni kell, akár a népi felháborodás eredményeként, akár a katonai hatalom részéről — és pedig közvetlenül a hatalomátvétel után... A kétségtelen árulóknak a forradalom első fellobbanása során el kell tűnniük, leghelyesebben a katonai hatalom, a népfelkelés és forradalom révén... Szükséges, hogy annyi náci, amennyi csak lehetséges, a népi felke-

léstől való félelmében már a forradalom első napján meneküljön az országból, és hogy azokat, akik, mint náci, védekeznek, a forradalom során agyonüssék /sic!/ Mindig erre gondoljatok." ^{15/}

Később elrendelték, hogy "azokat a szavakat, hogy 'német' és 'magyar', kis betűkkel kell írni" ^{16/}; a faji gyűlöletet más területekre is kiterjesztették.

Az 1944 végén védelem nélkül, a csehek és szlovákok kényére-kedvére kiszolgáltatott magyarságot a minden emberi jogtól való megfosztás úgy érte, mint valami sziklaomlás. Ilyesmire eddig Közép-Európában nem volt példa.

Néhány részlet:

Az akkor Szlovákiában élő, kb. 750-800.000-es lélekszámú magyarságot megfosztották állampolgárságától. (Az 1945. augusztus 2-i 13/1945 sz. köztársasági elnöki rendelet.)

Rendeleti majd törvényi úton elvetették a magyarok választójogát és megtiltották, hogy képviselővé választhatók legyenek. (1945. augusztus 8-i 48/45 és a 46 november 5-i 216/46 sz. rendelet, továbbá a 46 december 10-i 232/46 sz. törvény.)

Elrendelték a magyar lakosság tulajdonának /személyi ingóságok pl. ruházat kivételével történő/ elkobzását. Kihirdették minden magyar tulajdonban levő föld- és erdőbirtoknak a hozzájuk tartozó állatállományal,

felszereléssel és épületekkel együtt való elkobzását. (A Szlovák Nemzeti Tanács /Sz.N.T./ 45 február 27-i 4/45. sz., augusztus 23-i 104/45 sz., 46 május 14-i 64/46. sz. és 47 december 9-i 89/47. sz. rendelete.)

Valamennyi magyar közalkalmazottat elbocsátották állásából. (A Sz. N. T. 45 május 25-i 44/45 és 45 augusztus 23-i 99/45. sz. rendelete)

Minden magyar magán-munkaviszonyt egyszerűen megszüntették. (46 április 4-i 83/46 sz. törvény.)

Külön rendelet értelmében a magyarok bármilyen ingatlanbérleti/földbirtok, lakás/szerződése érvényteleníthető volt. (Az 1946. június 18-i 161/46 sz. törvény.)

A magyarok minden bankbetétjét és folyószámláját befagyasztották, arról kifizetés még személyes célokra is tilos volt. (45. október 19-i 91/45 sz. elnöki rendelet.)

Minden magyar nyelvű iskolát bezárták. (A Sz. N. T. 44 szeptember 6-i 6/44 sz. rendelete)

A német és magyar római katolikus plébániák és protestáns lelkészi hivatalok elvesztették függetlenségüket, tulajdonukat szlovák egyházaknak kellett átadniuk. A papságot elbocsátották, istentiszteletet csak az állam nyelvén szabadott tartani. (45 szeptember 10-i 255/45. sz. rendelet)

A magyar külügyminiszter 1946. augusztus 14-én a párizsi békekonfe-



Darócz (Maros megye)

rencián a csehszlovák képviselők jelenlétében kijelentette, hogy Csehszlovákiában a magyar nyelv használata hivatalokban, templomokban és minden nyilvános helyen büntetés terhe mellett tilos. Magyar nyelvű újság nem jelenhet meg, a magyar nyelv még telefonálás közben és táviratozás esetén se használható. Magyarok még rádió vevőkészülék használata is tilos. (Az egész törvény- és rendeletsozatra valamint a magyar külügyminiszter beszédére.)^{17/}

Mindez azonban csak a terror kezdete volt.

A közmunkákról szóló 88/45 sz. rendelet és a Telepítésügyi Hivatal 46 november 4-i 12.771-1-1946 sz. rendelete kimondta mindazoknak a magyar lakosoknak a volt szudétánemet területekre való deportálását, akik nem hagyták el az országot a szlovák-magyar lakosságcsere keretében. Ehhez a rendelethez a Szlovák Nemzeti Tanács hivatalos lapja, a "Národná obroda" 1946. november 13-án a következő nyilatkozatot fűzte. "Jogunk van a magyarok beolvasztására és Csehszlovákiának minden eszközzel nemzeti állammá való vételére. Mivel a magyaroknak nincsen semmilyen kisebbségi joga, utolsó intézkedésünk az lesz, hogy szétszórjuk őket csehszlovákia különböző részeire."

A deportálásra kijelölt magyarok száma elérte a 100.000 főt^{18/}. Ebből

44.000 személyt telepítettek át a Szudétaföldre. Amikor azután 1946-47-ben a későbbi csatlós államoknak szovjet nyomásra egyre nagyobb egyetemet, azonos politikai tömböt kellett alkotniuk, ez a folyamat megakasztotta a további kitelepítéseket. Ezzel párhuzamosan folyt az internálás a magyarok sorában. 1946. októberéig kb. 10.000 magyart kényszerítettek a korábbi zsidó internáló táborkba, a legnagyobbba, a Pozsonyiligetfalusiba: 1.400 embert.^{19/}

Amikor az Első Bécsi Döntés eredményeként Déliszlovákia túlnyomó többségében magyarlakta határvidéke Magyarországhoz került vissza, igen sok magyar Magyarországra optált, vagy akiterőszakokkal elűztek, visszatért a visszacsatolt területre. Ezt a kb. 20.000 főt sújtotta a kitoloncolás, melyet 1945 tavaszán és nyarán tömegestől hajtottak végre.^{110/}

Ezekkel az erőszakos intézkedésekkel egyidőben került sor a belügyminiszter 46 január 16-i 20.000/46 sz. rendeletére, amely elrendelte a "reszlovakizáció" végrehajtását. A magyar lakosságot az általános terrornak ebben a légkörében választás elé állították: aki szlováknak vallja magát, megkapja a szlovák állampolgárságot és az azzal járó összes jogot. Aki nem, annak vállalnia kellett a további bizonytalanságot és üldöztetést. A létfeltételeiben megingatott és a hosszú

hónapok óta tartó terror nyomására — minthogy segítséget sehonnan sem remélhetett — kb. 327.000 magyar elgetett a hatóságok követelményeinek, és szlováknak vallotta magát, másik, valamivel kisebb része megmaradt továbbra is magyarnak ⁽¹¹⁾.

A hatósági gyötrések sorolását rövidre fogva, ez volt az a történelmi-politikai háttér, amely az úgynevezett Kassai Program (1945. április és 1947. decembere között) a földönfutóvá tett, mindenéből kiforgatott, védtelen, megrettent szlovákiai magyarság részéről az *anyanyelv illetve a nemzetiség bevallását az elkövetkező népszámlálások során befolyásolta*.

A kérdés: megfelelnek-e a valóságnak a csehszlovák statisztika hivatalos adatai a magyarság lélekszámáról 1919 és 1980 között? Válaszként álljon itt ezeknek a *hivatalos* statisztikáknak az összehasonlítása az utolsó, tudományos értékű, szolid és megbízható felvétellel: az 1910 december 13-i osztrák-magyar népszámlálás eredményével:

Csehszlovákia magyar lakossága

1945 után a Ruténföld nélkül:

1910	1,070.753 ⁽¹²⁾
1919	692.831 ⁽¹³⁾
1921	754.774 ⁽³⁾
1930	565.434 ⁽¹⁴⁾
1945	604.000 ⁽¹⁵⁾
1947	200.000 ⁽¹⁷⁾
1948	400.000 ⁽¹⁸⁾
1950	354.532 ⁽¹³⁾
	592.400 ⁽¹⁹⁾
1956	392.056 ⁽²⁰⁾
1961	518.782 ⁽¹³⁾
1970	552.006 ⁽¹³⁾
1980	559.800 ⁽¹³⁾

Foglaljuk össze a feltűnő változásokat:

1910-ről 1919-re:

35 % csökkenés 9 év alatt.

1919-ről 1921-re:

9 % növekedés 2 év alatt.

1921-ről 1930-ra:

23 % csökkenés 9 év alatt.

1945-ről 1947-re:

69 % csökkenés 2 év alatt.

1947-ről 1948-ra:

100 % növekedés 1 év alatt.

1948-ról 1950-re:

11 % csökkenés 2 év alatt.

1950-ről:

két egymástól 67 %-kal eltérő adat ugyanarról az évről.

1950-ről 1956-ra:

11 % növekedés illetve 34 % csökkenés 6 év alatt,

1956-ról 1961-re:

33 % növekedés 5 év alatt,

1970-ről 1980-ra:

1,4 % növekedés 10 év alatt.

Ezek a statisztikai bukfencek előre és duplaszaltók hátra mutatják a csehszlovák nemzetiségi statisztikák megbízhatóságának fokát: az egész adatsorozatnak még az ellenkezője sem igaz.

Amint azt később, a hasonló romániai és jugoszláviai analízisek esetében is látni fogjuk, a hasonló fékevesztett hamisítások és a magyar lakossággal való erőszakoskodások eredményeképpen található statisztikai dzsungel ott sem ritkább, ott se áttekinthetőbb. A tisztánlátáshoz az egyetlen módszer, hogy kiindulási pontként az utolsó megbízható adatot, az 1910-es osztrák-magyar népszámlálás ide vonatkozó eredményét kell választani. Ebből kiindulva kell azután minden olyan tényezőt pontosan, részletesen számításba venni, amely a szlovákiai magyarság lélekszámára akár növekvőleg (természetesen szaporodás), akár csökkentőleg hatott (világháborúk veszteségei, az elűzöttek, optánsok, emigránsok száma, a zsidóság veszteségei, az 1945 után elűzöttek, csere során előállott veszteség stb.)

Mindezután még egy kérdés tisztázandó: Milyenek a jövő kilátásai? Ellent tud-e állni a magyar településterület a szlovákság nyomásának mindaddig, amíg a szlovákiai magyarság kérdése rendezést nyer?

Megkíséreltük a választ. Módszereink abban állott, hogy összehasonlítottuk a magyar és szlovák nép helyét a községekben az első (1880-as) és a második világháborús összeomlás előtti utolsó (1940-41-es) magyar népszámlálás szerint. Kutatásaink alapjául négy olyan járást választot-

tunk ki, az 1940-es közigazgatási beosztás alapján, amelyen belül a két nép demográfiai ereje viszonylag erősen hatott egymásra: Komárom megye ógyallai járását 14, Nyitra megye érsekújvári járását 28, Bars megye verebélyi járását 34 és Gömör megye rozsnói járását 31, összesen 108 községgel (Érsekújvár és Rozsnyó nélkül). A vizsgált jó félszáz év különösen alkalmasnak látszik az elemzés alapjául, mert erre az időre esik mindkét nép nagyarányú kivándorlása Amerikába, az első világháború és az 1920-1938 közötti csehszlovák uralom a mindkét népcsoport etnikumára kiható minden erejével.

Nőtt-e vagy csökkent a magyar illetve szlovák etnikum ezen a vidéken, és ha igen, hogyan? Ez volt az alapvető kérdés.

Az Első Bécsi Döntés után, 1938. december 15-én hivatalos népösszeírást hajtottak végre az ősi magyar Felvidék visszacsatolt részén, ez összesen 1.041.401, ezen belül 879.007 magyar és 123.864 szlovák lakost mutatott ki ⁽³⁶⁾. A vizsgált terület lakossága tehát az ottani összes lakosság 14.5, a magyarénak 10.8, a szlovákoknak meg egyenesen 39.7 %-át adja. Elég széles statisztikai tömeg tehát, hogy annak alapján következtetéseket vonhassunk le.

A részletes eredmény a következő:

Járások	1880			1940		
	Összes	Magyar	Szlovák	Összes	Magyar	Szlovák
Ógyalla	23.562	20.334	1.992	34.768	33.098	1.564
Érsekújvári	44.620	22.924	18.264	64.082	35.127	28.431
Verebelyi	20.788	10.325	9.346	30.429	13.570	16.561
Roznyói	15.272	11.224	3.083	21.557	17.827	2.677
	104.242	64.807	32.685	150.836	99.622	49.233

A vizsgált félszázad alatt tehát a magyar lakosság számaránya 3,8, a szlovákoké 1,2 %-kal nőtt, globálisan véve tehát a két etnikum azonos erő képvisel, majdnem azonos arányban fejlődött. Ha azonban mélyebbre tekintünk, és az egyes községek lakosságán belül a két etnikum térfoglalását vagy veszteségét vizsgáljuk, úgy azt találjuk, hogy a magyaroknak 27, a szlovákoknak viszont csak 16 községen belül sikerült számarányukat növelniük. A szlovák etnikumban tehát kisebb a belső feszítő erő, amely egy községen belül a saját fölény kiépítéséhez szükséges. Az ugyanazon községen belül a korábbi kisebbségi helyzet többségire való változtatása terén mindkét etnikum 5-5 esetet mutatott fel. A lefolytatott vizsgálat tehát a magyar és szlovák etnikum között egyensúlyi helyzetet mutat, mind az összlakosságon, mind az egyes községeken belüli számarány területén

sikeresebb fejlődést mutatva a magyarság esetében.

Végkövetkeztetés: a szlovák elem a magyar etnikum települési határát megbontani, nyelvterületének egységét feldarabolni, a községek népességi mérlegét megváltoztatni nem tudja. Ahhoz a magyarság ellenálló ereje túl nagy súlyt képvisel.

JÓNÁS ENDRE

Források

- /1/ *Az erdélyi magyarság sorsa.* — Kovács Alajos dr., Magyar statisztikai szemle. Budapest 1935. április 248. olda.
- /2/ *Az elszakított Felvidék nemzetiségi és felekezeti adatai.* — Molnár Endre. Magyar statisztikai szemle. Budapest 1930. november 966. oldal.
- /3/ *Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről.* Budapest 1988 199-200. old.
- /4/ Ugyanott 204. old.
- /5/ V. Precan: *Z korespondance Slovensko-Londyn. Prispievky k dejinám KSC.* Praha 1964.
- Christian Willars: *Die böhmische Zita delle.* Wien-München 1965. 374-375. old.
- /6/ *A Prága XII. nemzeti bizottság tudósítása* 1945. jún. 15.
- /7/ *Stalin's Satellites in Europe.* By Ygael Cluckstein. Boston 1952. 201-202. old.
- /8/ *Hungarians in Czechoslovakia.* New York 1959 30-31. old.

/9/ Ugyanott 33. old.

/10/ *Jelentések* 191. old.

/11/ Ugyanott 192. old.

/12/ *Oszták-magyar népszámlálás* 1910 december 31-én.

/13/ *Csehszlovák népszámlálás.* *Jelentések* 235. old.

/14/ *Csehszlovák népszámlálás.* Magyar statisztikai szemle.

Budapest 1938. 116. old.

/15/ *Statistický lexikon obci. Praha. Hungarians* 123. old.

/16/ *Statistický zpravodaj* 1945. 6. szám

/17/ *A TASS hírgyűjtemény jelentése a csehszlovák statisztikai hivatal jelentése alapján* 1947 január 1-én.

/18/ *Az ORBIS hírgyűjtemény hivatalos jelentése.* Prága 1948. április 14. Hivatalos adatok.

/19/ Dr. Miroslav Blazek: *Hospodárska geografia Československa.* Praha 1953. 67. old.

/20/ *Statistický obzor.* Praha 1956. 5. szám.

/21/ *Magyarország történelmi területén* 439 járás volt, ezek között 59 olyan, amelyen belül kevesebb, mint 1.000 magyar anyanyelvű lakos élt, összesen 1.528.210 lakossal /városok nélkül/. 28.372 magyarral /1,86 %/. Hogy használható adatot kapjunk, ezt az 1,86 %-ot vettük az uralomváltás után visszavont bíráskodás, közigazgatás, véderő személyzetének százalékaként.

/22/ *The Army of Francis Joseph.* By Gunther E. Rothenberg. West Lafayette, Indiana 1976. 216. és 270. old.

/23/ Bátor Petrichevich Horváth György: *Jelentés az Országos Menekültügyi Hivatal négyévi működéséről* 37. old.

/24/ *Recensement de la population de la République Tchecoslovaque.*

Progue 1924. 73. old.

/25/ *A csehszlovák statisztikák csak az 1923-33 közötti időszakra terjednek ki.* Tekintettel az USA bevándorlási quotájának erős csökkentésére, állt elő a fenti 11 évre vonatkozó 14.357 személyre, ettől kezdve a quota csak évi 3.073 személyre terjedt ki Csehszlovákia esetében, azaz említésre se méltó mennyiségre.

/26/ Révai Nagy Lexikona XX. kötet. Budapest 1927. 597 old.

/27/ *Hivatalos népszámlálási adatok a népszámlálások kötetéből.*

/28/ Ugyanaz.

/29/ Lásd az előző oldali számításokat.

/30/ *Az elszakított Felvidék* 972-973. oldal.

/31/ *Jelentések a határokon túli...* 196 old.

/32/ *Hungarians in Czechoslovakia* 32. old.

/33/ Ugyanott 33. old.

/34/ *Jelentések a határokon túli ...* 201-202. old.

/35/ *A népfajok Magyarországon.* Írta Balogh Pál.

Budapest 1902.

/36/ *Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás.*

—Konkoly Thege Gyula dr. Magyar statisztikai szemle.

Budapest 1939. május 464-465. old.

A magyarok lélekszáma Szlovákiában 1991 végén, a Ruténföld nélkül

Lélekszám az utolsó osztrák-magyar népszámlálás szerint 1910 december 31-én.				892.200
Levonandó:	— az uralomváltás után visszavont bíraskodás, közigazgatás és a véderő személyzete	/21/	16.600	
	— az első világháború veszteségei a magyarországi 2.8 % alapján	/22/	25.000	
	— előzve 1918 után /az egész szlovákiai és ruténföldi magyarság 1910. 1.084.000, ebből szlovákiai 891.200 = 82.3 %. Az egész szlovákiai és ruténföldi területről előzve 100.000 x 82.3 %	/23/	82.300	
	— optánsok /az egész szlovákiai és ruténföldi területen az optánsok száma 17.000 x 82.3 % =	/24/	14.000	
	— emigránsok 1922-1933. /Az összes szlovákiai és ruténföldi magyar emigráns száma 10.000 x 82.3 % =	/25/	8.200	-146.100
				746.100
Hozzáadandó:	a természetes szaporodás.			
	— 1910, 1911, 1912 = 12.0, 10.0, 13.0 ezrelék. Matematikai átlag 11.7 ezrelék	/26/		
	— Ezzel számolva 1911-1914 között a term. szap. összesen 46.8 ezrelék /az 1910-es népszámlálás dec. 31.-én volt/. 892.200-as lélekszám alapján 1911-1914 között		41.800	
	— A háborús évekre /1915-1918/ a békeévek átlagának /11.7 ezrelék/ felét: 5.85 ezreléket számítva az összeg 223.4 ezrelék, a 892.200 lélekszám alapján		20.900	
	Az 1920 és 1945 közötti évekre:			
	- Magyarország lakossága: 1940: 9.319.992 /évvégi adatok/ 1920: 7.980.143	/27/ /28/		
	— A természetes szaporodás az elvándorlás nélkül eszerint 116.8 ezrelék. A 746.100-as lélekszám alapján számítva		87.100	149.800
Szlovákia magyar lakossága /1945/			895.900	
Levonandó:	A második világháború veszteségei: 2.4 %:			
	— a 745.100 lélek után számítva az 1911 és 1920 közötti évek term. szaporodását 41.800 + 20.900 = 62.700, tehát összesen 807.800 lélek alapján	/29/	19.400	
	— A zsidóság veszteségei: 1910: lélekszám 76.555, ebből az első világháború vesztesége /1. fenn: 2.8 %/ - 2.144 = 74.411, ebből a magyarországi százalékszám alapján 75 %	/30/	55.800	
	— A Szovjetunióba hajtott magyar férfiak vesztesége a kényszermunka során: a 11.000 fő fele	/31/	6.000	
	— Előzve 1945-ben	/32/	43.000	
	— A magyar-szlovák lakosságcsere során előállott veszteség	/33/	50.000	-174.200
				721.700
Hozzáadandó:	a természetes szaporodás.			
	— A 89.2 %-ban magyar lakosságú dunaszerdahelyi járásban az élveszülettek aránya 19.6, a halálozásoké 11.0 ezrelék. A természetes szaporodás ebben a járásban tehát 8.6 ezrelék.			
	— A többi járásban a matematikai átlag 5.5 ezrelék	/34/		
	— Az 1970-es, részleteiben már közölt, népszámlálás szerint a magyar lélekszám: dunaszerdahelyi járás: 84.262 a többi felsorolt: 467.744 552.006			
	— A közölt 552.006-os lélekszám alapján a szlovákiai magyarság természetes szaporodásának mérlegelt átlaga évi 6.6 ezrelék. Ezt 46 évvel /1946-1991/ beszorozva 276 ezreléket kapunk, abszolút értékben			+ 152.400
			874.100	
Levonandó:	az asszimilációs veszteség.			
	— A magyarság lélekszáma a második világháborúban, a zsidóság veszteségeinek számbavétele, a Szovjetunióba hurcoltak veszteségei, az előzések és lakosságcsere után 721.700 lélek.			
	— 874.100-zal szemben a különbség: a lélekszám növekedése 152.400 lélek. Ennek 20 %-át asszimilációnak véve			- 30.500
	A szlovákiai magyarság lélekszáma 1991 végén			843.600

“... a román hatalom sokszor tartogatott meglepetést, lehet, hogy azon az alapon: itt mindent lehet, talán még egy diktatúrát is vissza tudnak állítani.”

TÓKÉS LÁSZLÓ

A homogenizálás — állóháború

Minden kormánynak kötelessége polgárai valós érdekeinek képviselője. Amennyiben egy állam mindenkorai kormányai ezen kötelességüknek nem tesznek eleget és valamely népcsoportot, kisebbséget diszkriminálnak, akkor a kormány elveszti képviselői jellegét, s az elnyomott népcsoportoknak jogukban áll önrendelkezésüket minden lehetséges eszközzel kivívni. *Az önrendelkezési jog eleve egyetemes, minden népet megillető jog.* Magába foglalja a gazdasági, társadalmi formáció szabad választását, valamely államból való kiválás illetve önálló állam alakításának, más állammal való egyesülésnek a jogát, továbbá a természeti kincsek feletti szabad rendelkezés jogát.

Az önrendelkezés alapvető alkotóeleme a békének (VI. Pál pápa). Minden nemzet saját önrendelkezési jogát szentnek tekinti. Ha egy agresszív terjeszkedési politikát gyakorló kormány valamely más nemzet vagy népcsoport leigázására törekszik, vagyis önrendelkezési jogától megfosztani próbálja illetve már meg is fosztotta, ez utóbbi önrendelkezési jogát az általa megválasztott legalkalmasabb módon védheti meg illetve vívhatja ki az állam beleegyezésével vagy anélkül.

Az önrendelkezési jog elidegeníthetetlen, vagyis az idegen fenntartás uralma alá került népcsoport nevében senkinek nincs joga annak önrendelkezési jogáról lemondani. Amennyiben jogi illetve természetes személyei, melyek az általuk képviselt nép, népcsoport önrendelkezési jogáról önszántukból vagy kényszer alatt lemondanak vagy ezen joggal nem élnek, elvesztik a népcsoport bizalmát és nem tekinthetők többé legitím képviselőjüknek.

A szerb és a román nacionalisták azon törekvése, hogy a koszovói albánoktól, a vajdasági illetve az erdélyi magyaroktól megtagadják azt a jogot, amit a kisebbségbe került szerbek illetve kényszer-államszövetségbe került románok számára fegyverrel is követelnek, az önrendelkezési jog *kisajátítását* jelenti. A szerb, román de a szlovák nacionalisták is az önrendelkezési jogot a kiválasztott népek exkluzív jogának tekintik. Ez pedig nem egyéb, mint

az emberiség történelmének legeretentőbb politikai ideológiája: maga a fasizmus.

1.

Az önrendelkezési jog egyetemes, szent és elidegeníthetetlen, nem kisajátítható, nemcsak kiválasztott népek exkluzív joga.

Az erdélyi, kárpátaljai, vajdasági magyarok a román és a vörös hadsereg illetve a Tito-partizánok bevonulása után szenvedő alanyai lettek a homogenizálás klasszikus lépéseinek, melyek a következők:

a) a katonailag elfoglalt idegen területen az ellenségnek tekintett őslakos nép egy meghatározott százalékát meg kell semmisíteni;

b) tömegmészárlások beindításával menekülésre kell kényszeríteni;

c) az otthon maradottakat a terror minden eszközével meg kell félemlíteni; a pszichológiai hadviselés egész eszköztárát folytonosan be kell vetni;

d) mielőtt az elfoglalt terület a tömeges menekülés miatt teljes gazdasági csődbe kerülne, betelepítéseket kell eszközölni és a pszichoterror intenzitását csökkenteni;

e) az ellenséges (ősi) népcsoport válaszreakcióként kifejlődött ellenállását jogmorzsák adományozásával kell semlegesíteni;

f) az ellenséges népcsoport képviselőit kompromittált (és ezen keresztül zsarolható) személyekből álló bábkormányt (-képviselőt, -vezetőséget) kell állítani;

g) az állandó bizonytalanság- és veszélyeztetettségérzet fokozására szükséges a “húzd meg jól — ereszd meg kissé” taktika állandó alkalmazása a végső cél, az egységes nemzetállam mielőbbi elérésének érdekében.

Az elfoglalt terület csak a homogenizálási folyamat lezárultával — ami az ott élő más nemzetiségű őslakosság teljes megsemmisítését, elűzését, erőszakos asszimilációját jelenti — tekinthető végleges hódításnak, a megnagyobbodott ország új, szerves részének.

2.

A homogenizálási politika nem egyéb, mint az indirekt stratégia módszereivel viselt hosszú lefolyású, a nemzetközi politikai konstelláció függvényében változó intenzitású háború, mely a cél — az elfoglalt terület homogenizálása — érdekében a háborút viselő nemzetet pszichózisba kergeti, gazdaságát felemészti és országát végül romba döntve, paradox módon épp a fentiek révén, a homogenizálandó

nép csoportot önrendelkezési jogának eléréséhez hozzásegíti.

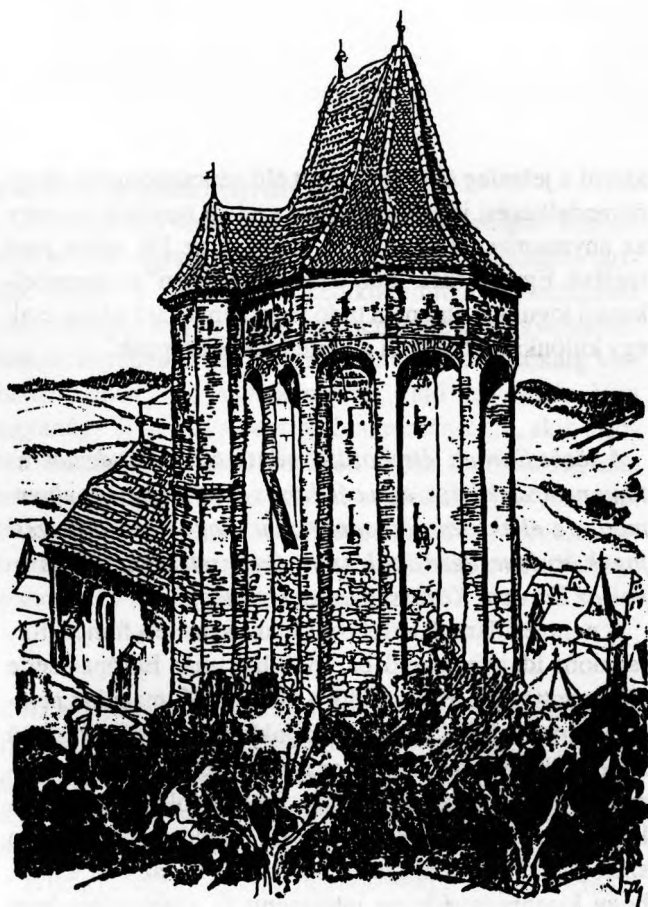
1848-ban és 1849-ben Európán a szabadságharcok hulláma sepegt végig. A gyarmati iga alól ázsiai, afrikai népek szintén rövid idő alatt szabadultak fel. A történelemből további példákat lehet felhozni arra, hogy amikor egy térségben a politikai konstelláció és a népek lelkiállapota a minőségi ugrást megengedi, akkor az önrendelkezési jog kivívásának folyamata — ha beindult — dominószerűen evoluál, többé már nem állítható le. Azok a nemzetek, amelyek a beindult folyamatot mégis megpróbálják megakadályozni, csak negatív példát szolgáltatnak és pszichológiailag megterhelik történelmüket. Példaként Jugoszlávia szétesésének folyamata hozható fel. A jugoszláviai válság elmélyülésének kezdetén az EK és az Amerikai Egyesült Államok az egybenmaradás mellett foglaltak állást. Ez a koalíció később csak az Egyesült Államokra, Franciaországra, Nagy-Britanniára és a Kiszántal országainak azon reakciós erőire redukálódott, akik továbbra is a trianoni békediktátum dogmatikus védői. Ez a koalíció azonban nem volt képes a kétféle szlovén nép által kezdeményezett önrendelkezési harcot feltartóztatni. 1991-ben a volt Jugoszlávia majdnem minden tagköztársasága kinyilvánította illetve kivívta önrendelkezését. Hasonló törekvések látszanak erősödni Szerbia két volt autonóm tartományában is, Koszovóban és a Vajdaságban. A Kárpát-medence periferiáján, az átelenes oldalon is, — Szlovákiában — az elszakadási törekvések kiteljesedésének vagyunk tanúi. A szlovákok azonban nem sajátíthatják ki az önrendelkezési jogot, ezt nem tagadhatják meg a nagyszámú felvidéki magyarságtól. E folyamat során a szlovák nacionalisták kénytelenek lesznek beismerni, hogy a szlovákoknak a Kárpát-medence régi társnemzeteként a magyarsággal kell szövetkezniük. Kárpátalján, — amely a Kárpát-medence észak-keleti csücske — a beregszászi járásban a magyarság már az autonómiára szavazott. Az ott élő, többségben lévő rutén néppel együtt Kárpátaljának különleges gazdasági státust követelnek. Erdélyben 1991. őszén csak a román hadsereg és más külső erők hatására nem sikerült megtartani az agyagfalvi népgyűlést, melynek célja a Székelyföld autonómiájának kihirdetése volt. A lehetőségek egyre javulnak: az első dominókockák már eldőlték!

3.

Elnyomott népek, népcsoportok önrendelkezésének kivívása olyan folyamat, mely — egy szerves egységet képező régió belül — a nehéz kezdeti fázis áttörése után a dominó elv szerint működik.

A kommunizmus lebontása és az új, aktuális európai trend: független népek gazdasági konföderációba való integrálódása, a régiók Európájának létrejötte — ezek a történelmi-földrajzi feltételek kihívást jelentenek minden európai népnek önrendelkezési joguk kinyilvánítására.

Az a politikai elképzelés, hogy az Európai Közösség helyén egy, a nemzetállamokat helyettesítő föderatív ál-



Szászbuzd (Szeben)

lam jöjjön létre, az 1991. decemberi Maastricht-i csúcstalálkozón súlyos válságba került. Emiatt az EK továbbra is a nemzetállamok gazdasági konföderációja marad. A jellegzetes állami intézmények, feladatok mint a szociális védőháló, természetvédelem, iskolarendszer, stb. továbbra is az egyes nemzetállamok hatáskörében maradnak. Tény, hogy ezek a nemzetállamok szabadok és demokratikusak kell legyenek, abban az értelemben, hogy betartják az európai értékrendet, vagyis a pluralizmust, az emberi jogok védelmét, a sajtó- és szólásszabadságot, stb.

A kollektív emberi jogok védelmére azonban nincs kialakított intézmény- és szankciórendszer. Ez arra kény-

szeríti a jelenleg elnyomás alatt élő népcsoportokat, hogy önrendelkezési jogaikat kivívva szabad nemzetként vagy az anyanemzettel egyesülve váljanak az EK teljes jogú tagjává. Egyébként a "közös európai házban" az önrendelkezési jogokkal élni nem tudó vagy nem akaró népek csak egy különkijárat nélküli albréti szobát kapnak.

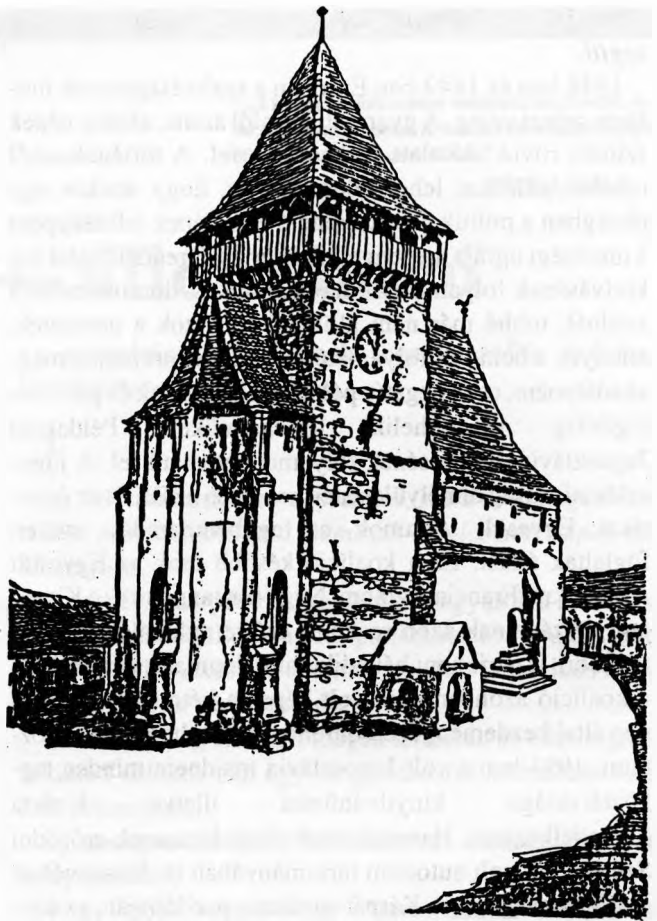
4.

A közös Európa létrehozása, mint a szabad és demokratikus nemzetek háza, ez a célkitűzés arra készíti az elnyomott, de életképes népcsoportokat, hogy önrendelkezési joguk érvényesítése által, szabad nemzetekként válhassanak az Európai Közösség teljes jogú tagjává.

A nemzetállamok létrehozásának eszméje a francia forradalom idejére tehető és 1848-ban már Európa-szerte elfogadottá vált. Elkezdődik a különböző, magukat nemzetállamoknak deklaráló országokban a kisebb létszámú népek céltudatosan erőszakos asszimilálása. A homogenizációs illetve az asszimilációs folyamatok még nem tekinthetők befejezettnek. Majdnem minden európai állam számottevő kisebbséggel rendelkezik. Ez az oka annak, hogy kisebbségvédelmi intézmény és szankciórendszer még nem jöhetett létre. A nyugat-európai demokratikus, pluralista társadalmakban az etnikai kisebbségek elnyomása és az erőszakos homogenizálási politika intenzitásának számottevő csökkenése miatt alig léteznek veszélyes feszültséggel telített térségek. Ugyanakkor Románia, ahol alkotmányosan sem ismerik el a többmillió magyarországi csoportos emberi jogait és így a homogenizálási politikának alkotmányos kereteket biztosítanak, Szerbiával együtt a térség jelentős feszültségi tényezőivé váltak. Általában egész Európában a kisebbségek helyzete embertelen, de egyes államokban mint például Romániában, Szlovákiában, Szerbiában az etnikai kisebbségeket, a többséget képező nemzet a saját, modern rabszolgatársadalmának tekinti. A homogenizálási politika hatalmas tehetetlenségi ereje miatt ebben a térségben a feszültségek eskalációjának elkerülésére a kisebbségek számának csökkentésére van szükség. Nem megengedhető azonban a kisebbségredukció fasiszta típusú etnikai tisztogatáson keresztül való elérése, ahogy ezt a szerbek teszik, hanem:

a) Szükséges a Kárpát-medence periferiáján kisebbségbe került nemzetrészek önrendelkezési joga nemzetközi támogatásának elérése.

b) Olyan nemzetközi szerződésekkel is garantált autonómiák elérése a cél, melyben az ott élő népcsoportok



Asszonyfalva (Szeben)

félelemmentesen tudják kinyilvánítani önrendelkezési szándékaikat.

c) Az önrendelkezési szándékok szabad és félelemmentes kinyilvánítása és megvalósítása teszi lehetővé a kisebbségredukciót, az anyanemzettel való egyesülést (Kárpátalja, Erdély, Délvidék, Örvidék, Felvidék) vagy új állam megteremtését keresztül (Erdély).

Csak úgy válhat Európa egysége valósággá, ha mindenki otthon érezheti magát benne, ha mindenki azonosságát és személyiségét együtt ismerik el és védik. Viszont a szerbek által folyamatosan kivitelezett etnikai tisztogatások magatehetetlen (?) végignézése kérdésessé teheti az összeurópai folyamatok időszerűségét.

5.

A demokratikus kormányok — európai kisebbségvédelmi intézmény — és szankciórendszer hiányában — az egyedi elfogadható megoldásra fogják kényszeríteni a kisebbségeket elnyomó államokat: kisebbségredukcióra, az önrendelkezési elvek elfogadásán keresztül.

Minden állam, mely a homogenizálási politikát alkalmazza, a terjeszkedési politika következetes híve is. A terjeszkedési és homogenizálási politika legfontosabb követelménye a gazdasági potenciált jóval túlhaladó nagyságrendű hadseregek fenntartása, vagyis a gazdasági érdekek másodrendűvé tétele. A több mint egy évezreden keresztül Magyarországot jelentő Kárpát-medencéhez a

jelenleg teljesen vagy a részben tartozó országok hadseregének létszáma a következő: Románia 200.000, Szerbia 120.000, Szlovénia 37.000, Horvátország 80.000 (jelenleg a háborús viszonyok miatt jóval nagyobb), Cseh-Szlovákia 197.000, Magyarország 100.000, Ausztria 52.000, Ukrajna 400.000, vagyis összesen 1.186.000. Ennek a hatalmas létszámnak a Kárpát-medencére eső része meghaladja az USA szuperhatalmi hadseregének létszámát. Az annektált területek népeinek homogenizálása megköveteli a hadsereg létszámánál jóval nagyobb — csak profikból álló — politikai rendőrség és spicli-hálózat működtetését. A térségben felállított hadseregek és titkosrendőrök nagyságrendje nem a térség lakosságának számával (kb. 25 millió) vagy a terület nagyságával (kb. 300.000 km²), hanem a veszélyérzet pszichózisának nagyságával áll egyenes arányban.

A terjeszkedési és a homogenizálási politikának biztos végeredménye: a nacionalizmus, sovinizmus, fasizmus tömegőrültté válása, a nemzetgazdaság terjeszkedési célok érdekében történő kiszipolyozása, tönkretétele. Ebben a fázisában a terjeszkedési politika már akkora tehetetlenségi erővel rendelkezik, hogy az ismert békés politikai eszközökkel nem lehet leállítani. Az állam már rég diktatúrává vált, a hatalmat kézi vezérrel gyakorolják, a társadalmi önszerveződéseket akadályozzák vagy teljesen betiltják. Az ország következetesen és feltartóztatlanul elszegényedik, milliós tömegek kerülnek létminimum alá, az anarchia kitörésének jelei mutatkoznak, míg végül is a folyamat — polgárháborús jelenségek-től kísérve — a birodalomra terjeszkedett ország széteséséhez vezet.

6.

Egy földrajzilag jól körülhatárolt és a történelem folyamán szerves egységgé kovácsolódott régió történelmi, politikai-gazdasági egységének helyreállítása gazdasági törvényeken alapuló szükségszerűség, az itt élő társnemzetek békés egymásmellettélésének, a jólét megteremtésének egyedüli biztosítója.

Az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki, kárpátaljai és az őrvidéki magyarságot "emberi hiba révén kialakult kisebbség"-nek lehet nevezni, mely a trianoni békediktátum miatt került kisebbségi helyzetbe. *Az emberi hiba révén kialakult kisebbségeknek az önrendelkezés legteljesebb formájához van joguk, beleértve az elszakadási jogot is, annak érdekében, hogy létrehozassa a saját államát vagy csatlakozzon az anyanemzethez.* Ezt a törekvést főleg azoknak a hatalmaknak kellene támogatniuk, melyek annak idején önkényes békeszerződéseken keresztül ezeket a népcsoportokat megkérdezésük nélkül, túszként taszították mesterségesen megteremtett illetve terjeszkedési politikát folytató államok keretei közé, durván megsértve ezzel önrendelkezési jogukat. Márpedig "az önrendelkezés bármily csekély korlátozása is ellentétes a népek szabadsága és egyenlősége erkölcsi elvével." (Guy Heraud). Ez pedig nem egyéb, mint a trianoni békeszerződés er-

kölcselenségének nyilvánvalóvá tétele.

A történelem során kialakult lelki sajátosságok, hagyományok, az egységes nyelv olyan erős kötelékekkel tartják össze a trianoni békediktátummal szétszakított magyarságot, hogy a leszakított nemzetrészek egyesülésének az anyanemzettel a trianoni határok nem sokáig vehetnek gátat. Az anyanemzettel való egyesülés joga ugyanúgy érvényes a besszarábiai románságra, akik szintén önhibájukon kívül kerültek orosz fennhatóság alá, azonban nem érvényes azokra a népekre, melyek saját hazájukat elhagyva, szomszédnépek oltalmát kérve, huzamos bevándorlással elidegeníteni próbálják az oltalmat, otthont adó nép szuverén területit.

7.

Az anyanemzettel való egyesülés, mint az önrendelkezési jog egyik megnyilvánulási formája — a nemzetek egysége és oszthatatlansága elvének alapján — a határon túlra önhibájukon kívül került nemzetrészek természetes és elidegeníthetetlen joga.

A magyarság ázsiai őshazájából elindulva két évezredes vándorútján többször is hazát teremtve magának, más népekkel ütközve különlegesen erős, összetartó közösséggé kovácsolódott. Más népekhez viszonyítva mindig sikerült elkerülnie a szétszóródást, s vándorútján hazát teremtenie.

A Kárpát-medencét a Szent István által alakított magyar államszervezet formálta szerves földrajzi egységgé. Történetileg kialakult tartós etnikai közösség, gazdasági élet jellemzi, továbbá az itt élő népek jelentős részének közös lelki sajátossága, a nyugati kultúrkörhöz való tartozás tudata. A régió szerves egységgé kovácsolásához a Szent István-i eszmék mutatták az utat: "Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennél fogva megparancsolom neked fiam, hogy a jövevényeket jóakarattalán gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben

tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.” (Szent István intelmei Imre hercegehez).

8.

Egy régió politikai-gazdasági egysége megteremtésének előfeltétele, hogy a térség integráló erejét képező nemzet a társnemzetekkel békés együttélésre, egyenrangú, építő jellegű kapcsolatok kialakítására törekedjen tekintetbe véve a társnemzetek, de a határon túlra került nemzetrészek önrendelkezési jogát is.

A tatárok többszöri betörése a Kárpát-medence nagy területeinek kipusztulásához vezetett (1241-1242). Ekkor kezdődik el az a bevándorlási hullám, amikor már nem egész Európából, hanem inkább a szomszédos országokból vándorolnak be és kapnak letelepedési engedélyt románok, szerbek, rutének. A Balkán népei több évszázados kegyetlen török uralom alatt élve, további bevándorlásra kényszerülnek. Ennek következtében a már betelepedett románok, szerbek a hátsországból állandó utánpótlást kaptak. Szent István első dekrétuma *“minden nép saját törvényei szerint él”* mindig is érvényben volt az egységes Kárpát-medencében, ami biztosította a bevándorlók etnikai fennmaradását és záloga volt természetes szaporodásuknak is. Erre legjobb bizonyíték, hogy a 18-ik században Erdélyben még csak 10 állandó román település létezett, míg a 14-ik század második felében már 217 településről adnak hírt a dokumentumok.

További bevándorlási hullámok a nagy vérvesztéseket okozó törökdúlások, a mohácsi vész után (1526) következnek be. A pogányok elleni állandó szabadságharc a magyarság felének kipusztulását okozza és Magyarország népességének szaporodását körülbelül 200 évvel visszaveti. Ebben a periódusban vált a nyugati kultúrkör a legvédtelenebbé: a törökök Bécset ostromolták. Kiűzésük az ország területéről a Habsburg udvar segítségével történt, ezért az elnéptelenedett területek betelepítési politikáját is

ők diktálták. A betelepítést egyértelműen az udvarhű népcsoportok előnyére, s a “rebellis” magyarok hátrányára folytatták: privilégiumok osztogatásával, külön közigazgatás bevezetésével, későbbi etnikai konfliktusoknak — végső soron e területek elszakításának — a magvát vetették el. A török pusztítás után a gyógyuló félben lévő nemzetet a négy éven keresztül (1708-1712) dühöngő pestisjárvány tizedelte meg. Ennek lett következménye egy újabb bevándorlási hullám.

9.

Magyarország (Kárpát-medence) és a nyugati kultúrkör megvédése a történelem folyamán a magyarság millióinak véraldozatát követelve, a magyarság történelmi investíciójának számít, önrendelkezési joguk alapját képezi.

A trianoni békediktátumot követően az utódállamok — a megkapott területek homogenizálása érdekében — a történelem folyamán létrejött természetes etnikai egyensúlyt erőszakos betelepítéssel szétrombolták. A nemzetközi jogi fogalom, *“a szülő földhöz való jog”* szerint a Kárpát-medence szétdarabolt területeinek hovatartozásában csak azoknak lehet szavazati joguk, akik már több mint három generáció (90 év) óta a terület lakosai. Ennek a jognak az alkalmazásával a homogenizálási politika évtizedek óta tartó, szívós kivitelezése groteszkké válik és kihangsúlyozódik ennek a politikának embertelensége, értelmetlensége.

10.

A nemzetközi jogi fogalom a “szülőföldhöz való jog” alapján egy terület hovatartozásáról dönteni csak a legalább három generáció óta (90 éve) ottlakó őshonos lakosságnak van joga.

Kárpátalja, Erdély, Vajdaság Európa nyugati- és keleti kultúrkörének törésvonalán helyezkedik el. Az ezen a területeken élő népek az imperialista érdekeket szolgáló status quo miatt jelenleg a keleti kultúrkörben vegetálnak. Az új, kialakulandó Európában helyük újból a nyugati kultúrkörben van. Egyébként a kíméletlenül nyugati irányba terjeszkedő államvallás, az ortodoxia — hatalmi eszközeit a háttérből manipulálva — teljes asszimilálásra vagy menekülésre kényszeríti ezen területek nem ortodox lakóit. Kárpátalján és Erdélyben a görög-katolikus rutének illetve románok milliós tömegei lettek a görögkeleti (ortodox illetve pravoszláv) egyházba terelve: papjaikat börtönbe zárták, az egyházi vagyon fölött pedig szabadon rendelkezett — és még ma is rendelkezik — az ortodox illetve a pravoszláv egyház. Ez a diktatórikus eszközökkel véghezvitt terjeszkedés — a nyugati kereszténység kárára — jelentős veszteséget okozott a Vatikánnak, a nyugati kultúrkörnek, tönkretette, befagyasztotta a diplomáciai kapcsolatokat a Pápa és a konstantinápolyi Pátriárka között.

11.

Egy külső okokból szétdarabolt régió, — mely a történelem folyamán egy bizonyos kultúrkör szerves része volt —



Kisprázmár (Brassó)

leszakított és idegen kultúrkörhöz csatolt részei — az ott élők önrendelkezési törekvéseinek támogatásával — újra ahhoz a kultúrkörhöz fog csatolódni, melynek mindig is szerves részét képezte.

A kommunista diktatúra alatt a magyarság nem tudta megvédeni saját nemzeti érdekeit. Idegen politikai érdeket képviselő uralkodó osztálya miatt le kellett mondania a Kárpát-medence összmagyarságának érdekképviselőtől, s nem maradt más, mint a kis magyar partikularizmus: "a kis-Magyarország, a piciny magyar nép ideológiája".

A magyarságra kényszerített pszichológiai bilincs újabb vetülete az a törekvés, hogy a "kicsi Magyarországnak, a piciny magyar nemzetnek" minél hamarabb és előfeltételek nélkül az EK teljes jogú tagjává kell válnia. A "kis magyar partikularizmus" érvényesülése esetén a kárpát-medencei, de az európai integráció is csapást szenvedne, mert a kis magyar nemzet nem tudja betölteni a Kárpát-medence gazdasági motorjának szerepét, nem válhat integrációs erővé, nem töltheti be a hagyományos kelet-nyugat hídszerepet sem. A kis magyar partikularizmus dogmatikus fenntartása mellett azzal is számolni kell, hogy a határon kívüli magyarság az erőszakos homogenizálás, magyarellenesség elől tömegesen fog menekülni Magyarországra, amely a menekülttáborok országává válik. Ez egyet jelent a jelenlegi rossz gazdasági helyzet konzerválásával, vagy további romlásával.

A "kis-Magyarország" pszichológiai béklyójának őrzése

az öncsonkítás pszichózisán keresztül rendkívül negatív trendeket indíthat el: a jelenlegi tömegdepresszió továbbmélyülése, az alkoholizmus népbetegséggé válása, az öngyilkosságok számának folytonos növekedése, az átlagos életkor további csökkenése, stb. Mindezek politikai és gazdasági katasztrófákat idéznek elő, ami végül is a nemzet pusztulásához vezet.

A magyar nemzet csak úgy kerülheti el ezt, ha a rákényszerített pszichológiai béklyókat leveti és helyreállítja súlyának megfelelő szerepét a Kárpát-medencében.

SEBESTYÉN-TELEKI ISTVÁN

(Svájc)

MARÁCZ LÁSZLÓ

(Hollandia)

"Nekünk most már az ésszerű kompromisszum is a halálunk."

TÓKÉS LÁSZLÓ

Mérsékelt politikát?

A ROMÁN NEMZETI TANÁCS 1918. november 20-án meghirdette és a nemzetközi közvélemény előtt MANIFESZTUM-ban vállalta biztosítani a Bánságban, Pártiumban, a Máramarosban és Erdélyben:

1) "mindenki szabadon fog rendelkezni saját maga fölött és az általa lakott terület fölött"

2) "A román nemzet nem kíván más népek fölött uralkodni és a maga ősi földjén kész minden népnek teljes szabadságot biztosítani."

3) "A népek közötti viszonyok rendezésében erőszakot soha senkivel szemben nem fog alkalmazni"

4) "Minden erejével a szabadságot és a műveltséget fogja szolgálni"

5) "Tiszteletben fogja tartani a népeket megillető egyenjogúság, az önrendelkezés és a legalapvetőbb emberi jogokat"

Ezeket az alapvető emberi jogokat újra papírra fektették és vállalták ezek működtetését az 1918 december 1-i GYULAFEHÉRVÁRI HATÁROZATOKBAN.

1990. december 2-án a román parlament elfogadott egy ünnepélyes Nyilatkozatot (DECLARATIE SOLEMNA) amelyben részletesen rámutat a GYULAFEHÉRVÁRI HATÁROZAT időszerűségére.

Tehát ezeket az alapvető emberi jogokat nem mi, romániai magyarok találtuk ki és nem mi terjesztettük ország-világ-Isten elé, hanem román

partnereink, senki által nem kényszerítve, saját szabad akaratukból vették papírra.

Ezen kötelező ígéreteknek birtokában nekünk romániai magyaroknak szabad-e vitatni: "mérsékelt" követeljük-e ezek végrehajtását vagy "radikálisan" lépünk-e fel következetesen a végrehajtás megvalósításának igényével, a gyakorlatban való működtetés követelésével?



Szászkeresztúr (Brassó)

Román partnereink hetvenkét éve ámitanak bennünket mindenféle ígéretekkel és vezetik félre a nemzetközi közvéleményt.

Ennek itt és most véget kell vetni!

Dűlőre kell vinni sorskérdéseink megoldását, mert ez létkérdése mind román partnereinknek, mind nekünk, romániai magyaroknak mind a velünk együtt élő más etnikai közösségek: bulgárok, csehek, cigányok, görögök, lengyelek, örmények, svábok, szászok, szerbek, szlovákok, törökök, ukránok zsidók részére.

Kisebbséggazda román partnereink valljanak most színt: komolyan végre akarják hajtani a nekünk kilátásba helyezett alapvető emberi jogainkat, vagy továbbra is csak az ígéretek szintjén lobogtatják azt a nemzetközi közvélemény megtévesztésére?

Mi komolyan vesszük papírra vett kötelezettségeinket és ezeket működtetni is akarjuk. Azok, akik nem

vállalják az említett jogi okmányok radikálisabb végrehajtásának kikényszerítését, azok ne vállalkozzanak parlamenti munkára!

Hetvenkét évet vártunk, nem várhatunk tovább, cselekednünk kell! Aki gyáva, aki fél, aki túl óvatos, az ne jelentkezzen harcra, küzdelemre!

Mi együtt akarunk élni román partnereinkkel, de azon alapvető emberi jogok tényleges működtetése keretein

belül, amelyeket ők fektettek papírra!

Parlamenti munkára csak olyan személyiségek vállalkozzanak, akik úgy fogják a romániai magyarság érdekeit képviselni a román parlamentben, mint amilyen eredménnyel képviselték a budapesti magyar parlamentben az erdélyi románok érdekeit Vasile Goldis-ék, Vaida Voievod Alexandru-ék. Ez utóbbi már 1918. október 18-án a budapesti magyar parlamentben a következőket jelentette ki: "Tisztelt Ház! Tisztelt Magyar Kormány! Szíveskedjék tudomásul venni, hogy mi erdélyi románok máától kezdve nem vagyunk többet nemzetiségi kisebbség, hanem NEMZET!"

Mivel az említett garantált jogok radikálisak, azok működtetését miért követelnénk mérsékeltten?

UJVÁRI FERENC
(Kolozsvár)

“Semmiképp nem szabad annyira konformálódni a román politikai közeghez, hogy az már egyenértékű legyen az asszimilációval és az önfeladással.”

TÓKÉS LÁSZLÓ

Nemzetiségi jogok Erdélyben

Románia hivatalos lapjának — Monitorul Oficial — 96/1990. számában rövid, egyszakaszos törvény jelent meg, mely december 1-ét Románia nemzeti napjává, tehát hivatalos ünneppé nyilvánítja. Később, 1990. december 2-án Románia parlamentje elfogadott egy “Ünnepélyes nyilatkozatot”, amely részletesen ismerteti az egykori Magyarország területén élő összes románok képviselői által 1918. év december 1-én, Gyulafehérváron hozott határozatát, rámutatva annak időszerűségére is. Az ünnepélyes nyilatkozat méltatja az Egyesülés nagy jelentőségét, hangsúlyozza a Gyulafehérvári Határozat mélyen demokratikus jellegét, mely különösképpen abban nyilvánul meg, ahogy megfogalmazza és elismeri az emberi és kisebbségi jogokat.

Valóban, a Gyulafehérvári Határozat Európában elsőként fogalmazta meg egészen konkrétan azokat a mélyen demokratikus emberi jogokat, amelyek minden nemzetségre (kisebbségre) egyformán vonatkoznak, kimondva: *“III/1 Teljes nemzeti szabadság az együttélő népek számára. Mindenik népnek joga van a saját anyanyelvén történő tanulásra, közigazgatásra és bíraskodásra a saját soraiból származó egyének által. A törvényhozó testületben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot.”*

Abból a tényből, hogy Románia törvényhozó testülete, december 1-t az ország nemzeti napjává nyilvánította és külön ünnepélyes nyilatkozatban kihangsúlyozta a Gyulafehérvári Határozat minden egyes pontjának (külön a kisebbségre vonatkozó pontnak is) mélyen demokratikus jellegét, következik az, hogy kötelező módon magáévá tette a határozat minden egyes megállapítását. (...)

A 18. század végén (1780-1790) II. József császár elrendelte, hogy az egész birodalom területén, tehát Erdélyben is, a hivatalosan használandó nyelv a német legyen. Halála előtt a többi, általa hozott törvényekkel együtt visszavonta a nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezéseket is. Ezen rendelkezések visszavonása után, hosszú időn át (kb. 60 évig) nehéz küzdelem folyt a birodalom területén élő nemzetiségek jogainak, köztük az anyanyelvhasználat jogának elismerése érdekében. A magyar országgyűlés szinte 60 évig tartó viták után 1847-ben törvényileg elrendelte a magyar nyelv hivatalos használatának bevezetését az állami élet minden területén. Az akkori Erdély és Magyarország területén élő román nemzetiségű lakosság vezetői több beadvánnyal fordultak a császárhoz, kérve egyéb jogok mellett az anyanyelvhasználat jogának törvény által való elismerését is (lásd: *Suplex libelus Valachorum*) Ezek a kérések azonban mind elintézetlenül maradtak. Az 1848-as év első felében Magyarország törvényhozó testülete több olyan törvényt hozott, amelyekkel elismeri minden

állampolgár egyenlőségét (egyenjogúságát), ennek megfelelően a jobbágyság felszabadítását stb. Semmilyen rendelkezés nem történt az ország területén élő nemzetiségek kollektív jogainak (köztük az anyanyelvhasználat jogának) elismerése tekintetében. Éppen ezért az anyanyelv használatának törvény által történő elismerése érdekében vívott harc tovább folyt. A román nemzetiségű képviselők által ebben a kérdésben támasztott igények 1848 első felében meghallgatásra találtak. Egy 5 tagú bizottság, élén Timoftei Cipariu képviselővel, törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé, amelyben indítványozta a román



Szenaverős (Maros megye)

nyelv használatának törvény általi elismerését. A parlament az előterjesztett javaslatot elfogadta és törvényerőre emelte. Ez a törvény (XXI. tc.) kimondja: "1. §. A románok nemzetisége és nyelve elismertetik és biztosítottatik. Ennek következtében: 2. §. A románok saját templomukban, egyházi ügyeik igazgatásában, elemi és felsőbb iskoláikban, valamint papi növendékben saját román nyelvüket háborítatlanul használják. 3. §. Azon megyék, vidékek és székekben... ahol románok is feles számban vesznek részt a tanácskozásban, románul is szabad lesz felszólalni. 5. §. Az országos törvények, rendeletek stb. fordításban, román nyelven is közzéteendők ott, ahol románok is vannak. 6. §.

Az 1848-i 22 törvénycikk a volt Erdélyországra is kiterjesztendő, a románokból alakult és alakulandó őrsereg vezénylési nyelve is magyar leendő, de amellet a román nyelven vezényletben is gyakoroltatik. 11. §. Mindennemű kinyomozó bizottságokban, ahol valamely román egyén vagy közösség érdeke forog fenn, román egyének is alkalmazandók" (lásd: Mikó Imre: nemzetiségi jog, nemzetiségi politika, 56. oldal)

Ez a törvény, habár a parlament elfogadta, nem lépett életbe, mivel a forradalmi események előrehaladása miatt a császár nem szentesíthette.

A szabadságharc idején (1848-1849) a nemzetiségi kérdés megoldásában további intézkedésekre került sor. Az anyanyelv használatának törvény által történő biztosítását a legkiemelkedőbb politikusok is támogatták. (pl. Teleki László, Pulszki Ferenc, Eötvös József stb.) Konkrét megoldásra azonban csak aztán került sor, miután a havasalföldi szabadságharc leverése következtében az ottani forradalmárok, élükön Nicolaie Bálcescu történésszel, Erdély, illetve az akkori Magyarország területére érkeztek. Az Erdélybe érkezett emigránsok mindjárt felvették a kapcsolatot a magyar forradalmi kormánnyal és a Bálcescu javaslatára megállapították azokat az alapelveket, melyeknek törvénybe iktatása föltétlenül szükséges a jogos nemzetiségi követelések kielégítése szempontjából. Ezeknek az alapelveknek a szem előtt tartásával, 1849 év első hónapjaiban elkészült a nemzetiségi jogokat biztosító törvényjavaslat, amelyet az országgyűlés 1849 július 28-án el is fogadott. Ez a törvény a megszavazás napján életbe lépett, ám a szabadságharc leverése miatt nem nyert alkalmazást. A "győztes" császári seregek bevonultak Erdélybe és ott katonai közigazgatást vezettek be. Hivatalos nyelvenek a német nyelvet ismerték el, a szabadságharc vezetői ellen eljárást indítottak, a román szabadságharcosokat, élükön Avram Iancuval, rendőri felügyelet alá helyezték, a magyarok ellen bírósági eljárást indítottak. Erdély lakosai, függetlenül nemzetiségüktől, katonai megszállás alá kerültek.

1860-ban a császár az erdélyi román vezetők kérésére elrendelte az erdélyi országgyűlés összehívását és ugyanakkor rendelettel egyes könnyítéseket engedélyezett a szabadságjogok gyakorlása tekintetében.

1863. július 1-re összehívott országgyűlés kimondta: a 3 országos nyelv, úgymint a magyar, német és román nyelvek "a közhivatali közlekedésben egyenjogúak". Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az akkori Erdély területén élő összes román, magyar és német nemzetiségű lakosok bármelyik és bármilyen hatóság előtt a saját anyanyelvüket használhatták.

Ez a törvény 1872-ig volt érvényben.

Az 1868. évben a magyar törvényhozó testület egy új nemzetiségi törvényt szavazott meg (XLIV. számú törvényt), amely a következő fontosabb rendelkezéseket tartalmazta:

A 20. §. szerint a községek maguk választják meg az "ügyvitelük nyelvét". A gyűléseken felvett jegyzőköny-

vekkal kapcsolatban ugyanez a paragrafus kimondja, hogy amennyiben az illető testület tagjainak 1/5-e kéri, úgy a jegyzőkönyvet a kért nyelven is rögzíteni kell.

A törvény 23. §.-a kimondja a következőket: "Az ország minden polgára saját községéhez, egyházi hatóságához és törvényhatóságához, annak közegeihez, s az államkormányhoz intézett beadványait anyanyelvén nyújthatja be.

A más községekhez, törvényhatóságokhoz és azok közegeihez intézett beadványokban vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető község vagy törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét, vagy nyelvei egyikét használhatják."

Ami a bíróságok előtti nyelvhasználatot illeti, a törvény előírja, hogy az első fokú bíróságok előtt minden állampolgár a saját anyanyelvét használhatja.

Ezen rendelkezéssel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az anyanyelv használatának korlátozása nem egyeztethető össze azzal a demokratikus szellemmel, amely át kellene hassa az összes bírói szervek ténykedését, és amint Goldis Vasile román tudós kifejtette, az ilyen korlátozó rendelkezések által "óriási károkat szenved a nép".

Az oktatás kérdését a XXXVIII. számú, ugyancsak 1868. évben hozott iskolatörvény szabályozza. Ez a törvény mint alapelvet fogadja el, hogy minden növendék "anyanyelvén nyerjen oktatást" (58. §.) Ezért kötelezően előírja olyan tantervek alkalmazását, akik ismerik a lakosság nyelvét. Az egyházak által fenntartott iskoláknál a tantervek kinevezése, a tantervek összeállítása az illetékes egyházi szervek hatáskörébe tartozik. (Goldis V. kimutatása szerint kb. 3000 egyházi elemi iskola működött).

Ennek a törvénynek az anyanyelvi oktatásra vonatkozó rendelkezései 1880. évig maradéktalanul érvényesültek.

Hogy abban az időben miképpen nyertek alkalmazást a fent felsorolt törvények, kitűnik Ion Slavici román író műveiből. Ő "A Világ, melyben éltem" című művében nagyon szépen emlékezik vissza arra az időre, amit mint ifjú, a vegyes lakosságú Világos nevű Arad megyei községben töltött. Leírásából kitűnik, hogy községe román anyanyelvű lakosságának külön önálló vezetősége volt, amelynek tagjai a román nyelvet beszélték, a lakosság kéréseire román nyelven állították ki a különböző igazolásokat és más iratokat, a községében a hivatalos nyelv a román volt. Az író az elemi iskolát a községben működő román nyelvű, görögkeleti iskolában végezte, ahol csak román nyelven folyt az oktatás.

Ami a község különböző nemzetiségű (román, magyar, német) lakosai közti viszonyt illeti, érdemes megemlíteni azt a keresztény szellemű tanítást, melyet az író édesanyjától már gyermekkorában megtanult és amely így hangzik: "Ha egy románnal találkozol, köszönj neki úgy, hogy Buna ziua, a magyarnak mondjad: Jónapot, a németnek Guten Tag" (40. oldal).

1879 évtől kezdődően több olyan törvény jelent meg Magyarországon, amelyek az anyanyelvi oktatás mellett a "hivatalos" nyelv oktatását is előírták.

Így például az 1879. évben megjelent XVIII. számú törvény előírta "a hivatalos nyelv kötelező oktatását azok-

ban a tanítóképzőkben, melyeknek a tanítási nyelve nem magyar".

Az 1907. évben megjelent XXVII. számú törvény kihangsúlyozta az oktatás "hazafias" jellegét és kötelezően előírta a magyar nyelv oktatása hatékonyságának fokozását. Megállapításai szerint "a magyar nyelv oktatásában olyan eredményt kell elérni, hogy minden négy évfolyamot végzett tanuló gondolatait magyarul előszóval és írásban érthetően ki tudja fejezni."

Ezeknek a törvényeknek a rendelkezéseit alaposan kritizálták mind a román nemzetiségű parlamenti képviselők, mind a görögkeleti és görögkatolikus egyház vezetői. Rámutattak arra, hogy az anyanyelvi oktatás korlátozása elmenthetően van az állampolgárok egyenjogúságára vonatkozó alkotmányos rendelkezésekkel, megsérti az egyházak autonómiáját, valamint az általánosan elfogadott pedagógiai elveket. A román értelmiség tudatában volt annak, hogy a nemzeti identitás megőrzése szempontjából az anyanyelv használata kérdésének megoldása döntő jelentőséggel bír. Épp ezért minden lehetőséget felhasználtak annak érdekében, hogy az anyanyelv használatának kérdése megfelelő, törvényes szabályozást nyerjen. (...)

Amikor az első világháború befejezte után Európa újrendezésére került sor és a Wilsoni elvek alapján, a győztes hatalmak megfelelő módot kerestek az egyes nemzetiségek véleményének kinyilvánítására, az akkori Magyarország területén élő román nemzetiségű lakosság képviselői Vasilea Goldis történelemtudóst bízták meg annak a határozatnak a megszerkesztésével, amely a románok véleményét fejezi ki. Goldis ezen megbízásnak a Wilson amerikai elnök által megfogalmazott emberjogi, demokratikus elvek szellemében, a lehető legbecsületesebb módon eleget is tett. Az általa megfogalmazott határozati javaslat az, hogy Erdély, Bánát és Magyarország területén lakó összes románok képviselői 1918. december 1-én nemzetgyűlésre gyűlve össze Gyulafehérváron, kimondják a nekik és az általuk lakott területeknek a Romániával való egyesülését.

Ezzel kapcsolatban az új Román állam megalkotására vonatkozóan a Nemzetgyűlés a következő alapelveket nyilatkoztatta ki:

Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára, mindenik népnek joga van a saját anyanyelvén történő tanulásra, közigazgatásra és bíraskodásra a saját kebeléből származó egyének által. A törvény hozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden

nép a hozzátartozó egyének számarányának megfelelően nyer jogot.

A következő pontok kimondják az összes felekezetek egyenlőségét és autonómiáját /2 pont/; tiszta demokratikus uralom megvalósítását a közélet minden területén /3 pont/, korlátlan sajtó — gyülekezési és gondolatszabadságot /4 pont/ valamint a munkásság részére biztosítandó jogokat stb.

Abból a tényből, hogy 1918. december 1 után (vagyis a Gyulafehérvári Határozat elfogadása után) az európai országok nagy része /éspedig Finnország, Dánia, Belgium, Svájc, Spanyolország, Olaszország stb./ a Gyulafehérvári Határozat szellemében oldották meg a nemzetiségi /kisebbségi/ kérdést, nyilvánvalóan következik ezeknek mélyen demokratikus jellege és időtállósága.

Ugyanez a szellem tűnik ki a Románia Parlamentjének 1990. évben hozott határozataiból, amelyekben december 1-ét Románia nemzeti napjává nyilvánította, ugyanakkor megállapították a Gyulafehérvári Határozat minden egyes pontjának mélyen demokratikus jellegét.

A fent felsorolt problémák és a helyzet ismeretében, teljesen érthetetlennek látszik az a felfogás, amely az új alkotmányra vonatkozó parlamenti viták során a nemzetiségi, főképp az anyanyelv használatával kapcsolatos kérdések tárgyalása során megnyilvánult.

Érthetetlennek tűnik, hogy az a nép, amelynek képviselői 1918. december 1-én elsőként állapították meg azokat a demokratikus emberi jogokat, amelyek minden "népet" /kisebbséget/ megilletnek és amelynek parlamentje 1990. év augusztusában december 1-ét az ország nemzeti ünnepnapjává nyilvánította, ismételten elismerve a "Gyulafehérvári Határozat" /1918/ minden egyes pontjának /a kisebbségi jogokra vonatkozóan is! / mélyen demokratikus jellegét, pár hónap eltelte után egy olyan alkotmányt szavaz meg, amelynek a nemzetiségekre /kisebbségekre/ vonatkozó rendelkezései szöges ellentétben vannak a Gyulafehérvári Határozat konkrét rendeleteivel és egész szellemével, valamint a ma érvényben lévő nemzetközi emberjogi felfogással, határozatokkal. (...)

Éppen ezért feltétlenül szükségesnek látjuk /első sorban/ mind a román, mind pedig a magyar közvélemény felvilágosítása szempontjából a következő intézkedések megtételét:

1. A Gyulafehérvári Határozat előzményei, létrejöttének körülményei stb. részletes ismertetését és népszerűsítését.

2. Azoknak a nemzetközi szervek által közölt emberjogi határozatoknak, véleményeknek, elméleti magyarázatoknak összefoglaló, román és magyar nyelvű kiadását, amelyek a Gyulafehérvári Határozat szellemével összhangban szándékoznak megoldani a különböző emberjogi — köztük kisebbségi — kérdéseket.

3. Azoknak a nemzetközi szervek által elfogadott határozatoknak, egyezményeknek a kiadását, melyek törvényerővel bírva szabályozzák a kisebbségek helyzetére vonatkozó egyes kérdéseket /pl: az olasz-osztrák egyezményt, amelyik a trieszti kérdést szabályozza stb./.

4. Azoknak az egyes országokban közölt törvényeknek illetve rendelkezéseknek, intézkedéseknek nyilvántartását és közlését, amelyek ellentétben vannak a kisebbségi jogokat szabályozó rendelkezésekkel.

5. Minden vegyes lakosságú helyiségben közös munkacsoportokat létesíteni, melyek:

a) a fentebb említett dokumentumokkal egyénileg illetve közös megbeszélések keretében foglalkoznak és véleményüket a már létező ilyen szervek és a közvélemény tudomására hozzák.

b) áttanulmányozzák a nemzetközi szervekhez eljuttatott javaslatokat, tanulmányokat stb. és az azokban előforduló hibákkal kapcsolatosan megfelelő kiigazított javaslatokat tesznek. (Pl: az anyanyelv használatával kapcsolatosan tett és eddig ismertett javaslatok nem biztosítják a javaslat végrehajtásának hatékonyságát és egyáltalán nem tartalmaznak garanciákat a javaslatok gyakorlati alkalmazására).

c) eddig ismert /pl: parlamenti/ módszerek mellett más lehetőségek /pl: személyes kapcsolatok, megfelelő tárgyú tudományos előadások és megbeszélések, újságcikkek stb./ felhasználásával járuljanak hozzá a vitás kérdések tisztázásához, valamint egy egészséges, gyakorlatilag is mindenki számára hasznos közvélemény kialakításához.

A mai helyzetben, amikor mindnyájan tudatában kell lennünk annak, hogy minden állampolgárnak és minden "népnek" elvben megvannak a nemzetközileg elismert jogai, amelyek nem formai, hanem tényleges egyenlőséget kéne biztosítsanak számára, azoknak az elődöknek a példáját kell követnünk, akik a múltban is keresztyéni megértést tanúsítottak mindenkivel szemben ("mindenkit köszöntünk az ő anyanyelvén...").

TÓKÉS JÓZSEF
(Marosvásárhely)

"Az autonómia az egyetlen kibontakozási lehetőség, mert most már nem hagy kétséget a román hatalom afelől, hogy alapvetően nem változott a politikája."

TÓKÉS LÁSZLÓ

Egyetlen út: az önrendelkezés

Pecze Ferenc a jogtudomány akadémiai doktora, a Hunyadi Szövetség elnöke. Szakmája és társadalmi munkája egyként arra készíti őt, hogy a kisebbségi jogvédelem, az autonómia kérdéseivel foglalkozzék. Szülőhelye a vajdasági Péterréve: elszakíthatatlan kötés ez a most 70 éves jogtudósnak a délvidéki magyarsághoz, múltjához, jelenéhez és jövőbeli terveihöz. A vajdasági magyarság, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének bátor fellépésével nyíltan megfogalmazta önkormányzati követeléseit, a területi, kulturális és személyi autonómia elvét, és ezt következetesen hirdeti odahaza, valamint nemzetközi fórumokon egyaránt.

— *A második világháború után a Kárpát-medence magyarok lakta vidékein két autonóm terület alakult ki. Egyik 1952-ben Romániában, Magyar Autonóm Tartomány néven, amelyet aztán az 1956-os magyar forradalom után lényegesen átalakítottak, eredeti jellegét megszüntették, majd 1968-ban Maros-Magyar Autonóm Tartomány alakjában is felszámolták. A másik autonómia a Délvidéken volt, a Vajdasági Autonóm Tartomány, amelyben a magyarság számbeli kisebbségben élt, igen sok más népcsoporttal együtt. Milyen volt e két "autonóm" alakzat jellege, szerepe a kisebbségek életében, egyáltalán a kisebbségi kérdés alakulásában? Különösen azért fontos a két "autonómia" összehasonlítása, mert mindig érezhető volt, hogy a román és a szerb nacionalizmus igyekezett aláaknázni a kisebbségek önrendelkezését, fejük fölött titokban, láthatatlan új Kisantantot hozva létre.*

— *A két szomszédos állam, Jugoszlávia és Románia kormányai jó ideig hivalkodtak a világ előtt a maguk területi autonómiáival. De végül a tartományok közjogi pilléreit a román és a szerb egypárti rendszerek rombolták le. A jogtudomány dicséretére válik, hogy többnyire segítette az autonómiák létrehozását, elpusztításukat pedig a szerzők legjava nem volt hajlandó igazolni. Kevés volt azonban az esélye annak, hogy feltépjék a múlt etnikai intézményeire borult tabu-leplet. Ez a tiltás ismerős számomra, a nemzeti(ségi) kérdést tárgyaló tanulmányom szamizdat fedezékbe kényszerült. A pártállami szócsövek szerint állítólag szüntelenül bővülő "kisebbségi jogok" fonákját jól példázza a határon túli magyar nemzetrészek megtizedelésének huzamos ideig való eltágadása. Emiatt csak az utóbbi*

években jelenhettek meg az 1944-es magyarellenes genocidiumról szóló irodalmi művek és dokumentumok, mint amilyen Cseres Tibor könyve, a *Vérbosszú Bácskában*, valamint Matuszka Márton és Illés Sándor kötetei.

— *A magyarellenes vádadaratban ugyanakkor a jogtörténetírás nem utalhatott a kárpátaljai 1939-1944-es három közigazgatási kirendeltség jogállására sem. Nem kellően ismert, hogy a történelmi Magyarországon számos nemzeti(ségi) jogosultságot élvező területi részegység létezett. Korántsem csupán az erdélyi szokások emlékezetes nemzeti szerveztségére (Universitas Saxorum, Szász Univerzitás) vagy a vajdasági Tisza-torkolat községit felölelő Sajakkerületre kell gondolnunk. Ez utóbbi vidék parlamenti képviseléről az 1848 évi követválasztási törvény külön is rendelkezett. A jelenlegi Vajdaság területén Nagykinda, a környékével együtt, a 18. század végén kiváltságos körzetet képezett. E sajátos *kikindai distriktus* belső kormányzatra, törvényhozási tanácsra és helyi bíróságra tagolódott. Ettől nyugatra két törvényben nevesített koronajószágként a *tiszai kerületet* határolták körül. E bácskai "Kalotaszeg" települései (Mohol, Magyarkanizsa, Ada) Zenta, Péterréve, Óbecse, Martonos, Bácsföldvár a Gyöngyszigettel) a mostani területi autonómia-terv egyik változatának*

fontos sávját fedik. Városainak magyar többsége 90 százalékos vagy meghaladja a lakosság felét.

— *Fölöttébb indokolt az aggodalom a román-szerb összefogás lehetőségéről a magyar, albán, muzulmán és egyéb autonóm törekvések ellen. A nemzetiségi jogfosztások egyik látványos támasza régebben a Kisantant volt, napjainkban szintén ágaskodnak hasonló fenyegetések. Brankovic boszniai szerb vezető román szenátusbeli nézettársa ezirányú javaslatát a maga korlátolt hatókörében felkarolta. Ezek esélyeinek és érvényesülésének az újabb körülmények mégis szűk mozgásteret szabnak.*

— Sorssújtotta tágabb övezetünkben jelentős közjogi változások következtek be, amelyeket a nemzetközi jog intézményei fölerősítenek. A hajdani Kisantant egyik kulcspartnerének testéről Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia már de jure is leszakadtak; az első hármat közfelkiáltással az ENSZ tagjai sorába emelték. Bulgária szintén felismeri a Kisantant újjáéledésének reá háramolható veszedelmeit. Nem lehet kizárni ezek "ellen-kisantant" készségeit sem. A csehektől ugyan csak aligha várható a múlt megtépázott szövetsége iránti rajongás. Végül a temesi szerbek és a torontáli románok miatt Szerbia és Románia között mindig volt súrlódás, még akkor is, amikor Sándor királyt a bukaresti uralkodóházzal frigy kötötte össze.

A nagyhatalmak bőven tapasztalták a trianoni kudarcot és az abból is fakadó balkáni tömegvérgpezések rémtetteit. Szemlélteti a fordulatot a gaullista Nicolas Sárközy bírálata a volt Kisantant-országok maradványainak újabb törekvéseiről. Duray Miklós pontosan fogalmazta meg az Erdélyi Magyarság egyik előző szá-

mában az anyaországi diplomácia sokrétű terhét a határon túliak ügyének gondozásában. Külpolitikánk e nagy feladatának szakavatottan kell eleget tgyen. A délvidéki magyarság a maga területi autonómiájának megalapozásához a vele együttélő szerbekkel, horvátokkal, szlovákokkal és románokkal keres megértést.

— *Milyen közigazgatási, nyelvi, kulturális jogokat biztosított a vajdasági autonómia a magyarságnak, egyáltalán a kisebbségeknek?*

— A Vajdaságban a törvények igazából nem biztosítottak olyan jogokat, hogy az ottani magyarok a nemzet részeként élhessenek. A szerény értékű alkotmányos szabályok megvalósulását pedig a gyakorlatban a helyi kiváltságosok akadályozták. Viszonyítva beszélhetünk "kedvezményekről" a még rosszabb korábbi romániai vagy kárpátaljai helyzethez képest. Igéretések morzsájaként például az 70-es évek elejétől kiadták a volt délszláv föderáció hivatalos közlönye magyar nyelvű mutációját. Ennek révbejuttatásán magyarországi szakmai segítséggel, rengeteg itteni és ottani gáncsoskodás ellenére, tartósan dolgozhattunk Kongó Tivadar szabadkai járásbíró, Szerda Sándor főszerkesztő, Matkovics József belgrádi alkotmánybíró és az újvidéki Kolin József fordító és még sokak közreműködésével. A lényegyet tekintve a magyar értelmiségtől Vajdaságban is önfeladást vagy legalábbis behódolást követeltek.

— *Fennállott-e valamilyen kapcsolat a vajdasági és a koszovói autonómiák között, lévén, hogy mind a két tartomány a szerb tagköztársasághoz tartozott? Kihatott-e jó vagy rossz előjellel egyik területre az, ami a másikon történt?*

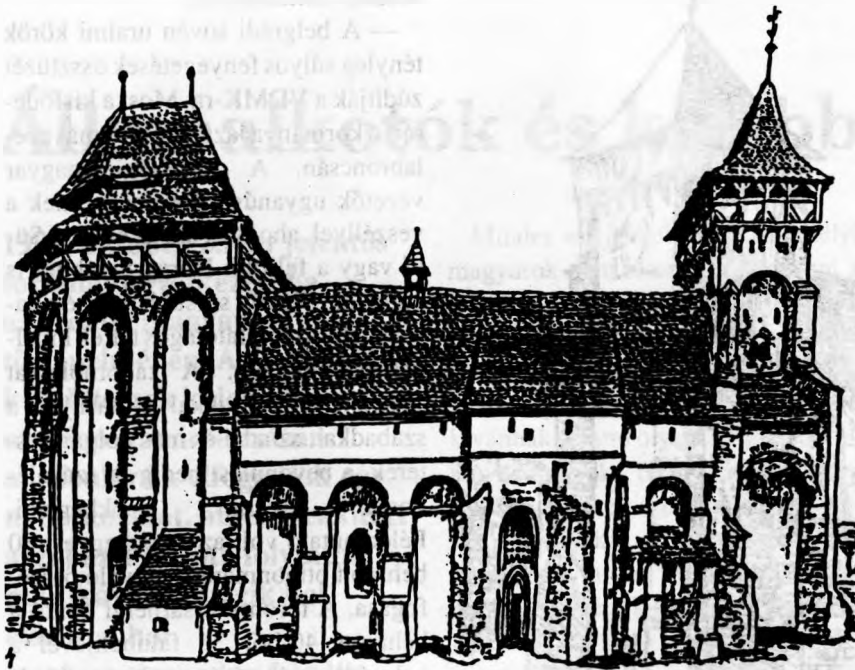
— A két autonóm tartomány jogállása a föderációban hasonló volt, mégis különböztek. Abban például, hogy az albánok döntő többségben lakják a területüket, az ottani szerbek, törökök, montenegróiak csekély számával szemben. Így saját intézményeiket jobban kiépíthették, mint ahogy a Vajdaságban a magyarok vagy szlovákok képesek voltak erre.

A pristinai egyetem jogi karának tanácsülésén albánul tárgyaltak.

A gazdasági támogatásra szoruló Koszovo és a módosabb Vajdaság közé a nagyszerb politika igyekezett és igyekszik éket verni. Ennek ellenére a VMDK 1991. tavaszi szabadkai II. kongresszusán a szűkebb szerbiai (presevoi) albán Független Demokratikus Egyesület képviseltette magát. Küldötte tágabb történelmi palettán Hunyadi és Kasztriota György emléket méltatta. Ugyanott a szerbiai Vlahok Önálló Népi Pártja jelezte, hogy kislétszámú etnikumuk "hivatalos oktatás híján" is gondoskodik anyanyelvre tanításáról. A horvát-bunyevác és egyes szerb pártok szintén a VMDK-t támogató hangot ütöttek meg. A százazernyi szavazatra számító szandzsáki muzulmán Demokrata Akciópárt újabban a VMKD-val keres politikai együttműködést.

— *Milyen indokkal szüntették meg a Vajdasági autonómiát?*

— Ezt a lépést gyakorlatilag azzal indokolták, hogy a Vajdaság a maga autonómiája révén lényegében állami rangra emelkedett az akkor még soktagú föderációban. Ez pedig logikai képtelenség, mondták, már az, hogy az államban (szerbben) más államiságok is létezzenek (Koszovo, Vajdaság). A további bizánci ihletésű indokok már a megtévesztések és a rágalmak szintjén mozogtak. Az autonómia szétrombolásához szerelvényeken szállították a délbácskai és bánáti tájakra Szerbiából a felheccelt embereket. A vállalkozásra a "joghurt forradalom" kevéssé emelkedett elnevezés ragadt, ugyanis a messze földről jött tüntetők étvágyát tejtermékek rögtönzött osztogatásával csillapították. Szembetűnő azonban, hogy ezek a csoportok a magyaroktól északi tömbbe nem hatoltak be.



Baromlaka (Szeged)

— Miként alakult ki a „jugoszláviai magyar nemzet” elmélete, kiket szolgált és kik szolgálták? Voltak-e őszinte, de alighanem végtelenül naiv hívei vagy csak cinikus haszonélvezői?

— Talán nem lehet kialakulniak tekinteni a „jugoszláviai magyar nemzet” elméletét. Az anyanemzethez fűző történeti, nyelvi és művelődési kötődésen hajótörést szenved minden erőltetett elkülönítés. Fiaskóval járt Rehát László jóhiszemű ötlete, hogy a pejoratív „kisebbség” helyett a „nemzetiség” kifejezést használjuk. Ennek egyfajta jogfilozófiai és alkotmányjogi alapvetése is volt. Az ígéretések őt is megtévesztették, miként a szlovén történészek Trianont a 70-es évektől fortélynak — podvala —, becsapásnak minősítették. A jugoszlá-

viai magyar nemzet gondolatával irodalmár látószögből, elvontan foglalkoztak.

A kérdés feltevése bizonyos etikai felelősség kimondását vagy feloldását várta el. De megrovást valahol a nemzeti önfeladás mezsgyéjén túlbillenés esetében lehetne meggyőzően indokolni. A délvidéki magyarok a kisebbség, nemzetiség vagy nemzet szakkifejezésekben a megmaradás pajzsait kutatták. Még a „jugoszlavizáltak” egykori döntését sem szabad kirekesztéssel sújtani. Magyar fiatalok a népszámláláson meghonosított „jugoszláv nemzet” besorolást éppen a szerbesítési nyomás kivédésére választották. Jönnek is odaátról a hírek a mértéktartó visszahungarizálás jelenségeiről. Rendkívül körültekintő és emberséges megítélést követel a kiszolgáltattott helyzetben tanúsított magatartás.

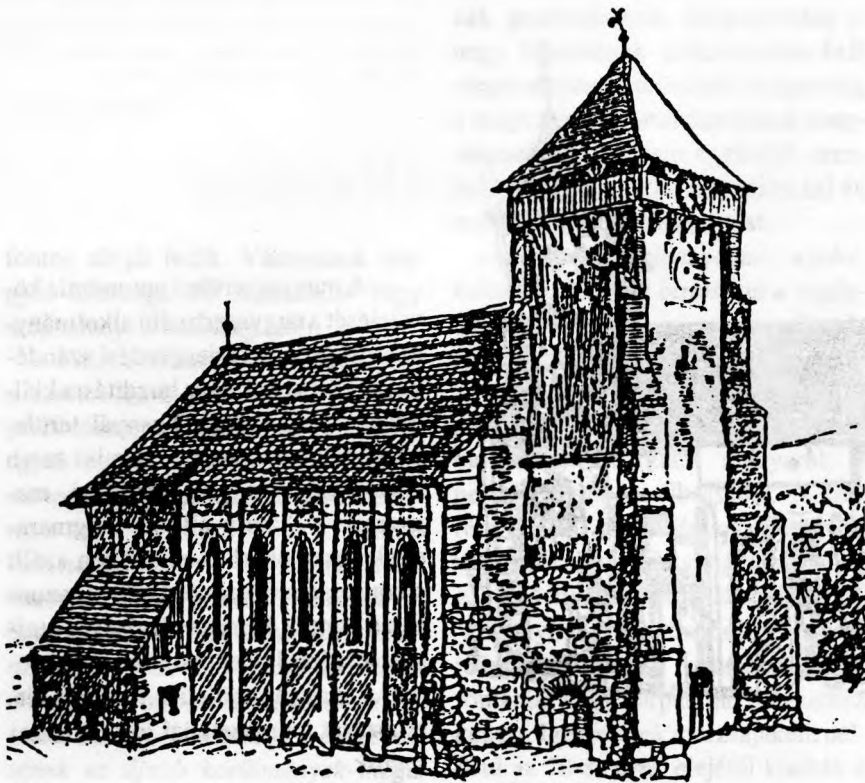
— Hogyan érlelődött be a vajdasági magyarságban az autonómia követelésének gondolata? Milyen kisebbségi felfogásokkal ütközött meg az autonómia elve? Kik léptek és lépnek fel ellene a magyarság köréből és milyen érvekkel?

— A magyar területi autonómia követelését a nagyszerb célú alkotmány-módosítások és terjeszkedési szándékok érlelték. Sok éves buzdításra kiállítottak ki horvát, majd bosnyák területeken néhány százezernyi mini szerb köztársaságokat. A délvidéki magyarság a „talpra álltunk-megmaradunk” eszmekörben eltökélten szállt síkra sorsa rendezéséért. Elveti azonban a csetnik és más szélsőséges etnikai leszámolás embertelen módszereit. A magyar területi autonómia létrehozását a nemzetközi jog támaszai segítik.

Hozzájárul ehhez több európai rokonintézmény létezése: a déltiroli osztrákok, a finnországi svédek jogállásának kedvező példája. Idehatnak a nagyhatalmak javuló belátásai, közte oroszok millióinak kisebbségi sorsra jutása. Ivan Ivic kisjugoszláv oktatási és Momčiló Grubac kisebbségi miniszterek az autonómiáról már hajlanak a párbeszédre. A kérdéskört a szabadkai Józsa László államtitkár a szlovák és majdan albán társaival karöltve gondolozzák. Biztató volt újvidéki tanácskozásuk a VMDK-val és más magyar közéleti személyiségekkel. Egy hosszú nevű és 40 tagú ellenlábás egyesület ugyanott a külföldi szakemberek előtt is hitelét veszítette.

— Miként képzeled el a VMDK a két fajta autonómiát, a területit és a kulturálisat? A területi autonómiából, ha létrejön, óhatatlanul kimaradnak a szórványban élő magyar tömegek. Milyen megoldás kínálkozik számukra? Milyen tanulságokkal végződött e vonatkozásban a VMDK kanizsai tanácskozása?

— A VMDK-nak jelentős modellt kínál a Carrington-felfogás, amelyet részváltozatok sokasága követ. A lord kezdeményezését támogatta az Erdélyi Szövetség, a Hunyadi Szövetség, a



Kakasfalva (Szeben)

Rákóczi Szövetség, a többi magyarországi kisebbségvédő szervezettel együtt. Az e tárgyban átadott memorandumukat John Major miniszterelnök egyetértő válasza érdemesítette.

Döntő a magyar területi autonómia kialakítása, amihez a művelődési és a személyi elvű autonómia csatlakozik. Az előbbi nyújthat megtartó kapaszkodót szórványainknak, ami a természetes, önként vállalt települési mozgást erősíti. A magyarkanizsai III. VDMK kongresszusa háborús viszonyok között dolgozott. Zárt ülésén alapjában az 1990-es adai és az 1991-es szabadkai elődjeinek útját folytatta.

— *Reálpolitikai felismerés, hogy csak nemzetközi közbelépés segítheti elő a kisebbségi magyarság megmaradását, az önrendelkezésre alapozódó jövőt. A VDMK ezért nemzetközi fórumokhoz fordult gondjaival. Vajon Európa nyugati hatalmai felismerték-e, hogy késlekedésük egyes esetekben akár tömeges szerencsétlenséget okozhat, gyászt és halált hoz-*

hat a kisebbségi csoportokra, de az uralkodó nemzetekre is, régiók egészére. Elegendő Horvátország, Bosznia háborús pusztulására gondolni.

— A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége nemzetközi síkon valóban folytonos erőfeszítéseket tesz. Nyugati tárgyalásai sikereket hoztak, mégha ezeket a jelenlegi szerb kormány akadályozta is. A kisföderáció élén viszont Milan Panic és a nagybecskereki Várady Tibor miniszter a szélsőségek kordában tartására törekednek. Európa hatalmai vontatottan hoznak érdemi döntéseket, ami objektíve bátorítja a vérengzések háborús bűnös irányítóit. Nehezen dolgozzák fel a két békerendszer csődjét, ami éppen déli szomszédaink erőltetve összetákoltt országaiban érte el a mélypontját.

— *A VDMK állásfoglalásait a belgrádi hatalom nem egyszer elenségesen fogadja, elmegy odáig is, hogy hazaárulást emleget. Ilyen körülmények között mi ad erőt a vajdasági magyaroknak és vezetőik-*

nek a bátor következetességhez, a felelősség vagy akár a közvetlen veszély vállalásához?

— A belgrádi sovén uralmi körök tényleg súlyos fenyegetések ösztüzét zúdítják a VDMK-ra. Most a kisföderáció kormánya lazít az elnyomás acélabroncsán. A vajdasági magyar vezetők ugyanúgy szembe néznek a veszéllyel, ahogyan azt az erdélyi Sütő vagy a felföldi Duray továbbra is vállalják. Közös sorsukban a tétováságot elbíró folytatólagos tettek kínálhatnak reményt. A tábornokokat esztelen háborújukkal elutasítják a szabadkai, az adai és más polgármesterek, a bevonulást pedig öt százalékosra sikerült csökkenteni. Példamutató volt az oromhegyesi 80 behívott otthonmaradásra való összefogása. A torontálvásárhelyi tanító a behívott 40-ből 36 falubelijével a belgrádi hadbírószágon Vukovár és környéke szétágyúzását tagadta meg. Olyan katonasággal van dolguk, amelyre Szlovéniában és Horvátországban vereséget mértek.

— *Érzi-e a vajdasági magyarság, hogy megmaradásért vívott küzdelmében mellette áll az egész nemzet?*

— A Vajdasági magyar nemzetréz megmaradásának egyik alaptényezője az anyanemzettel fennálló kapcsolat minősége. Ez a legfontosabb kötelék, amely a hiányokat ellensúlyozni tudja. Képesnek kell lennünk helyesen értelmezni és átérezni a kárpát-medencei kisebbségi magyarságot sújtó állapotokat. Cselekvéseink során mindig tekintettel kell lenni rájuk. Az anyaország nemes *jussa meg kötelme*, hogy nemzetrézeit bölcsen és hathatósan támogassa, latba vetve az egyetemes emberi jogok minden eszközét.

BEKE GYÖRGY

“Öntörvényű politikát kell folytatni, amely csupán adott-ságként, közegként veszi figyelembe a romániai politikai helyzetet, de az által nem hagyja magát meghatározni.”

TÓKÉS LÁSZLÓ

Államalkotók és kisebbségek

1992. október 25-én jelentős fordulat következett be az erdélyi magyarság történelmében. Az RMDSZ küldötteinek kolozsvári országos tanácskozásán a jelenlévők elfogadtak egy nyilatkozatot, amely szakított azzal az 1945 óta folytatott politikával, amelyik hol elárulta, hol meghunyászkodva feladta a román állampolgárságú magyarok érdekeit. A politikai realitást figyelembe véve, a nyilatkozat szerkesztői és elfogadói a romániai magyarságot politikai alanyként államalkotó tényezőnek, s mint ilyent, a román nemzet egyenjogú társának nyilvánították. Ugyanakkor a célt is kijelölték: az önkormányzat különböző formáiban megnyilvánuló belső önrendelkezés kivívását.

Mindez azt jelenti, hogy az erdélyi magyarok nem akarják módosítani a jelenlegi határokat, otthon akarják érezni magukat azon a földön, amely ezer éven át a hazájuk volt, hetvenhárom év óta pedig a börtönük. Nem kívánnak semmi olyant a románoktól, ami a románoké. Nem akarják elvenni tőlük nyelvüket, szokásaikat, iskoláikat, vagyonukat, otthonaikat. De meg akarják azt tartani maguknak, ami az övék. Teljes értékű emberek szeretnének lenni abban az országban, amelynek állampolgárai.

A nyilatkozat, ahogy az várható volt, nem váltott ki nagy *lelkessedést* a román politikai életben. A szélsőséges, sovíniszta pártok toporzékoltak és meghúzták a vészharangot, a kormányzó párt szintén tajtékozott és vissza akarta vonatni a már kimondottakat, de még az úgynevezett “demokratikus erők” egy része is megorrolt az RMDSZ-re. A legbarátságosabb megnyilvánulás a hallgatás volt. *Egyetlen olyan parlamenten belüli, vagy kívüli párt sem akadt, amely vállalta volna a nyilatkozat támogatását*, hiszen a magyar kisebbség nem kisebbségi jogokat követel.

A román sajtó is tombolt: kisebbség mint “államalkotó tényező”, kisebbségi “belső önrendelkezés”, ilyen nincs, ilyesmiről nem tud sem az ENSZ, sem az ET, sem az EK, sem az EBEÉ.

A román politikusoknak és a román sajtónak — sajnos — igaza van. Az erdélyi magyar kisebbség nem az “európai normáknak megfelelő” jogokat követeli.

A szerencsésebb nyugat-európai országok még a középkorban, de legalábbis az újkor elején asszimilálták azokat a “kisebbségeiket”, amelyek a történelem folyamán nem váltak “államalkotó tényezőkké”. Ahol ez nem sikerült egészen, arrafelé mostanában

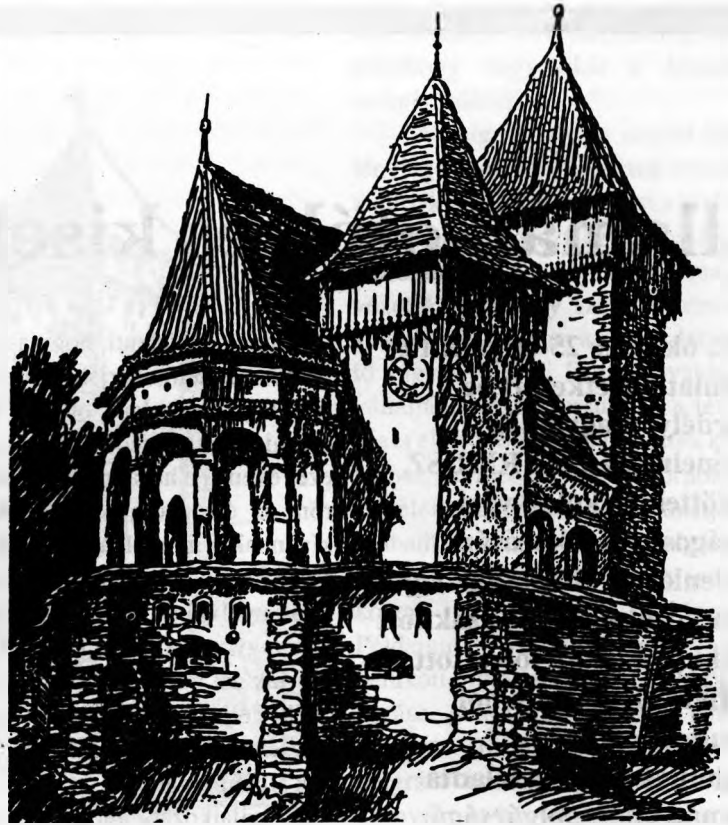
bombákat robbantgatnak a primitív törzsi szellemen immár túljutott Nyugat-Európa szemé láttára. 1920-ban a művelt Nyugat továbblépett a humanista megoldások terén: valami olyasmit is sikerült produkálnia, ami addig nem volt. Szétdarabolt egy már összeforrt nemzettestet, és a már ezer év óta “államalkotókat”, “etnikaikisebbségekké” degradálta. Igaz, 1919. december 9-én aláírták Romániával a kisebbségi egyezményt, amely bizonyos korlátok között elismerte az úgynevezett kollektív jogokat is /székely és szász vallási és tanügyi autonómia/, azokat a jogokat, amelyről ma már /vagy még?!/ tudni sem akarnak a nemzetközi szervezetek és — csekély kivétellel — a világ hatalmasai. Az is igaz, hogy Románia ezt az egyezményt nemzeti szuverenitása megsértésének tekintette, és mint ilyent nem is tartotta be soha. A békét diktáló nagyhatalmaknak pedig a legcsekélyebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy ezzel törődjenek, és Romániát az aláírt egyezmény betartására kényszerítsék.

Aztán jött a második világháború. A sovínizmus lángjai még magasabbra csaptak, és az új békeszerződés most már minden megkötés nélkül szolgáltatva ki a magyar kisebbségeket az államalkotó gyűlöletnek. A kommunizmus “végérvényesen megoldotta” a nemzeti kérdést: az erdélyi magyarság felülről kinevezett képvi-

selői eleinte magyarul, később már csak románul dicsőíthették e megoldásért a pártot és a vezért.

1989 decembere után az erdélyi magyarok új lehetőséget kaptak a történelemtől, de a kezdeti lelkesedés hamar elmúlt. Az RMDSZ egy helyben topogott; a decemberi-januári kavargásban elért eredményeket sem tudta mind megvédeni. Az iskolákat, a lapokat egy egyszerű rendelettel akár mikor megszüntethetik. *Egyelőre semmiféle törvény, semmiféle intézményrendszer, semmiféle anyagi alap nem biztosítja a magyar nép megmaradását, anyagi és szellemi fejlődését Erdélyben. Legfeljebb belső tartalmi, erős hite a jövőben és makacs ragaszkodása önmagához.*

Az RMDSZ október 25-i nyilatkozata a nemzeti kérdéstről új hangot szóltat meg: az öntudatos, az önnön méltóságához és saját értékeihez ragaszkodó ember hangját. Mintha ismét a 20-as, 30-as évek Erdélyében lennénk, amikor a kommunizmus még nem roppantotta meg az erdélyi magyarok gerincét. Szokatlan hang ez Romániában, nehéz lesz vele híveket szerezni. Olyan formátumú politikuskok, akik számára nem volt ismeretlen ez a magatartás. Ezek egyike volt Iuliu Maniu. Úgy gondolom, tanulságos felidézni ma azt, hogyan vélekedett ez a börtönben meghalt erdélyi román annak idején a kisebbségi kérdéstről.



Jakabfalva (Szeged)

Az RMDSZ-nyilatkozat részeként a szerkesztők idézik a Gyulafehérvári Határozat III. fejezetének 1., 2. pontját. Ezt mindenki ismeri. 1920 óta szoktunk ezekre a pontokra, mint sohasem teljesített ígéretekre hivatkozni. Olvassuk el, hogyan vélekedett erről a szövegről szerkesztőinek egyike, Iuliu Maniu 1924-ben, amikor már nem Erdélyből nézett Bukarest felé, hanem Bukarestből szemlélte Erdélyt:

“A Kárpátokon túli kisebbségek arra törekednek, hogy úgy magyarázzák azt a határozatot, mintha abban a nemzeti autonómiáról is szó lenne, mintha az a határozat megadta volna azt azoknak a kisebbségeknek. Teljesen hibás vélekedés. A Nemzetgyűlés nem tett említést nemzeti autonómiáról, és nem is gondolt arra, hogy azt megadja nekik. Ellenkezőleg, tudatosan határozott úgy, és ezt határozottan ki is fejezte, hogy a nemzeti autonómiát nem adhatja meg nekik, és ennek következtében nem is számíthatnak ilyesmire. Tény az, és ezt el kell mondani, hogy a két napig és még majdnem egy egész éjszakáig tartó, nagyon hosszú és nagyon alapos elő-

zetes tanácskozásokon a Nemzetgyűlés több tagja kérte, hogy a kisebbségek kapják meg a nemzeti autonómiát, de maga az előzetes értekezlet már kezdetben is elutasította ezt a javaslatot, a Nemzetgyűlés pedig egyhangúlag elfogadta az előzetes értekezlet határozati javaslatát, amelyben már nem is esett szó erről”. /Iuliu Maniu: Problema minoritatilor. Conferinta tinuta la Fundatia Carol I in ziua de 11 mai 1924. 11. o./

Nemzeti autonómia tehát nem adható a kisebbségeknek, és általában semmiféle autonómia nem adható nekik, mert Maniu tudja, gyakorlatilag az autonómiának nincs olyan formája, amely ne lenne elválaszthatatlan valamiféle területi autonómiától. Pedig valamit tenni kell, mert Maniu azt is tudja, hogy a nemzetiségi kérdés nincs megoldva, és az 1923-as alkotmány, valamint a kisebbségi egyezmény nem elégségesek a kérdés szabályozására. Maniu többet tud, mint amennyit a jelenlegi román politikuskok, többet, mint az ENSZ, az ET, az EK, vagy az EBEÉ. Tudja, hogy kisebbségi élet nem lehetséges kollektív jogok nélkül. A kisebbségi kérdést

tehát *“a humanizmus és az ember — mint individuum — iránti tisztelet szempontjai szerint kell megítélni és megoldani. Figyelembe kell venni az etnikai, nyelvi vagy vallási kisebbségeknek — mint kollektív személyiségnek — a szempontjait is, amelyek csak akkor fejleszthetik sajátos tulajdonságaikat, ha bizonyos korporatív jogokat is biztosítunk a számukra. /I.m.3.o./.*

De humanizmus ide, humanizmus oda, a kisebbségi jogoknak nem szabad veszélyeztetniük:

a/ Az állam létét és területi integritását;

b/ A nemzet örök időnkig tartó fennmaradását — és ezért nem szabad akadályozniuk a nemzeti állam és a nemzettest kialakulását, illetve megszilárdulását;

c/ A nemzeti szellemet, a nemzeti hagyományokat, a nemzeti gondolkodást, a nemzeti törekvéseket, az államalkotó nép sajátos tulajdonságainak összetevő elemeit, vagyis a lelki és erkölcsi gazdagságnak azokat a forrásait, melyek /és csakis ezek/ jogosulttá teszik egy nemzet létezését”. (I.m.2-3.o.).

Csak hát ezekbe a meghatározásokba sok minden nem fér bele, és sok minden befér. Nem fér bele semmi-

féle autonómia (veszélyezteti a területi integritást), és befér mindenféle korlátozás és elnyomás. Egy olyan országban, ahol a történelmi fikciót az államvallás és a román nép eredetének, kontinuitásának és egységének mítoszait a Szentháromság rangjára emelték, minden kisebbséggellenes intézkedés és az erőszakos asszimiláció minden eszköze igazságosnak tűnhet, hiszen a magyarság visszaszorítása *“igazságos rendezés”,* amelynek célja az eredeti állapot visszaállítása, vagyis a *homogén nemzetállam megmentése.*

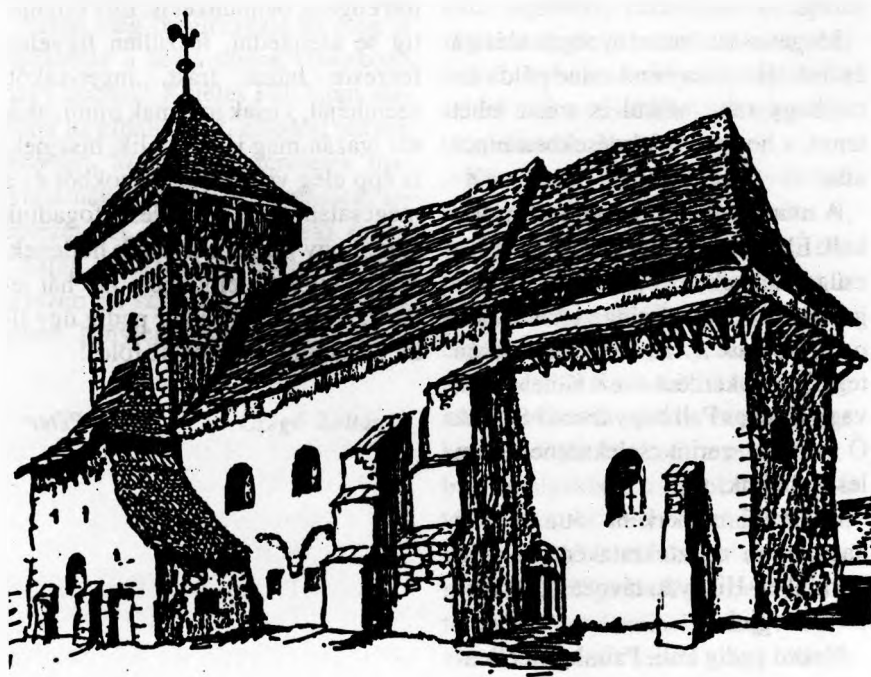
Ám lássuk, mit adott volna még a hírhedt — Maniu is (legalábbis elméletileg) a kisebbségeknek? Sok mindent. Egyenjogúsított volna minden vallást, arányosan részesítette volna őket a költségvetésből, minden pap állami fizetést kapott volna. Megtűrt volna bizonyos belső szabadságot a már meglévő (akkor még létező) intézményekben. Anyanyelvű iskolákat állított volna fel a kisebbségi falvakban, és ezekben az iskolákban csak a IV. osztályban vezették volna be a román nyelv tanítását, miután a tanulók már jól elsajátították az írást és az olvasást anyanyelvükön. Anyanyelvű gimnáziumok és szakiskolák felállítását is

engedélyezte volna a kisebbségeknek, és ezekben csak a román nyelvet és irodalmat, a román történelmet, Románia földrajzát és az alkotmánytant tanították volna románul. Egyetemeiket nem engedélyezett volna a kisebbségek nyelvén, de egyes megyékben és helységeken engedélyezte volna a kisebbségi nyelv hivatalos használatát a román mellett.

Ha összevetjük Maniu hajdani álláspontját a *“demokratikus erők”* mai álláspontjával, megállapíthatjuk, hogy *a jelenlegi román demokratikus ellenzék még nem jutott el a hírhedt Maniu 1924-es “toleranciájáig” sem.* Pedig az erdélyi magyarságnak ma már nincsen meg az az anyagi bázisa és intézményrendszere, ami akkor még megvolt. Más kérdés az, hogy a román alkotmány által biztosított autonómia nélkül minden adomány értéktelen, hiszen bármikor visszavonható.

Jelenleg el sem képzelhető egy olyan román parlament és kormány, amely autonómiát — akármennyire korlátozottat is — biztosítana az erdélyi magyarságnak. De az idők változnak, és talán a román politika is velük. Vérrel és vassal összekovácsolt, erőszakkal fenntartott birodalmak szakadnak szét. Úgy látszik, dezintegrációra van szükség, hogy eljöhessen az életképes, erőszakmentes integrációk kora.

TAKÁCS FERENC



Daróc (Maros megye)

In memoriam Köteles Pál

... Életében nem avathatták hőssé, mártírrá sem, mert olyan korban élt, amikor hőszokat és mártíriumot a hatalom nem engedélyezett, és kínos ellehetetlenüléssel fizette azokat, akik szívük és tehetségük mértékében, lelkiismeretük szavát követve mégis vállalták a harcot, hogy egy távoli-közeleli jövőben a szülőföld: Erdély, és a haza: Magyarország természetes egységben férjen meg a szívekben, a gondolatban s talán a földön is...

Igen, súlyos felelőséggel cseperegett erre a világra: a hazától elszakított szülőföldből kisarjadt és felépített öntudattal, melyet nem is oly régen egyik elődje, Szabó Dezső, mintha csak Köteles Pálnak hagyatkozott volna, ekképp fogalmazott meg: "Minden magyar felelős minden magyarért".

Valóban! Köteles Pál író és kisebbségpolitikus ilyen volt: a magyarsággért érzett felelősség lelki féltárnakában élt... A napfényesebb lelki felét a művei tették ki... Így maradhatott egyensúlyban az ember. S ez emberi egyensúly, akár az igazság mérlegének két egyforma terével megrakott serpenyője között az érzékeny mutató, pontosan jelezte a szülőföld és a haza természetes egységét, összetartozását...

Ennek szellemét hagyta örökül az *Erdélyi Magyarság* kis csolnakán...

Mátyás B. Ferenc

Egy rendkívüli embert, egy rendkívüli egyéniséget, Erdély legjobbkori történelmének egyik legkiválóbb személyiségét temettük egy éve. Olyan férfit, aki egész élete folyamán példát mutatott emberségből, példát mutatott magyarságból a Kárpát-medence történelmének legsötétebb, leggyalázatosabb, embert leginkább próbára tevő, átalakító, és sokszor deformáló időszakában. Azon kevesek, azon nagyon kevesek közé tartozott, akik *életük folyamán* mindvégig töretlenül megőrizték méltóságukat, tisztaságukat, ebben a tisztának nem mondható világban. Bölcs derűje besugározta környezetét, de kedves mosolya mögött nagyon is nyugtalan, zaklatott, magányos lélek lakozott. Kemény következetességgel, hihetetlen munkabírással és szívóssággal szolgálta — és valóban *szolgált* — az ügyet, s szemelőtt mindig csak egy cél lebegett: minden magyar, az összmagyarság jövője.

Magatartása, szerénysége, alázata és önfeláldozása mind-mind példa arra, hogy rang nélkül is sokat lehet tenni, s hogy elvi kérdésekben nincs alku.

A munkát, amit elkezdett, folytatni kell. Élete legyen példa, s adjon erőt a csüggedőknek, a kétkedőknek, az ingadozóknak, a megingottaknak, *sőt az árulóknak is*. Kritikus helyzetben tegyék fel a kérdést — ezt Köteles Pál, vagy Köteles Pali hogy tenné? S ha az Ő mércéje szerint cselekszenek, nem lesz gondjuk.

Egyszerű emberként látta meg a napvilágot, arisztokrataként hagyott itt minket. Hiányát, távozását örökké érezni fogjuk.

Neked pedig Pali, Palink, excellenciás urunk — legyen könnyű a sír.

Földi. Eképpen hívott néha Pali, mikor egy kicsit fölengedett, és világos, metsző szemei lágyak, mosolygósak lettek. Földi — mondta, hiszen szülőfaluja, Gyanta közel esik Nagyszalontához, az én fatornyos hazámhoz.

Köteles Pál halálának egyéves fordulóján azon töprengtem, hogy ez a partiumi, bihari táj kiket is adott a magyar irodalomnak, kikre is kellene odafigyelnünk jobban még ma is, mert e táj szülte Arany János, Zilahy Lajos, Sinka István... E partiumi kies tájé, mely még nem Erdély, s már nem is Magyarország. Mégis. Az innen származottak makacs következetességgel, szent dühvel és megszállottsággal harcoltak olyan egyetemes magyar ügyekért, melyeket más vidékek fiai bátortalanul vagy egyáltalán nem képviseltek. Mindenekelőtt azonban Erdélyért éltek, tettek, vívtak és haltak.

Ilyen volt Köteles Pál. S erre tanított engem, bennünket is. Egy pillanattig se kiengedni, feszülten figyelni, feszesre húzni írást, inget-zakót, szemhéjat, s csak azoknak hinni, akik ezt igazán meg is érdemlik, hisz neki is épp elég volt a csalódásokból és a megcsalattatásokból. Neki fogadtuk meg, hogy mi nem leszünk hűtlenek, megalkuvók, felelőtlenek. Így hát jelen van köztünk. Akkor pedig úgy illik köszönni: Pihenhetsz földi!

Józsa Péter



Mégis, mégis a "nagy dobásaira" kell emlékezni!

Még Aczél-gyűrű védte a kommunista internacionalizmus nevében Romániát mindennemű magyar érzelmek ellenében, mikor Köteles Pál magára vonta a román után immár a magyar kommunizmus haragját is, szint alá semmisítvén egy félfasizta-Ceausescuista dilettáns román író, könyvestül. Lancranjan elvtárs ezzel a Köteles-tanulmánnyal vált híressé s ment föl a kommunista mennyekbe. Másként maradt volna por és semmi. /Neki is volt lám egy dobása Kötelessel a halhatatlanság felé./ Akkor Köteles volt a Nagy Merő, a Mutius Scaevola. Akkor is könnyű volt mondani /könnyebb, mint cselekedni/, hogy hiszen a nagy nemzeti /magyar is!/ igazságok szülik a hősokeket.

Az áldozatokat is. Az özvegyeket és árvákat is.

Aztán még megtervezte és meg is valósította a sorra-szerre kívánczó "nagy dobást" Köteles Pál: lapot alapítani az elhallgatott, elfödött tények kedvéért, az elcsatolt területek magyarjainak sorsáért. A történelem leleplezéséért. És sikerült neki ez is. ...Aztán összekuszálódott valami egyszerre a szívében. Sokan voltunk benne. Tényleg tizenötmilliónyian.

Czegő Zoltán

Köteles Pált akkor ragadta el tőlünk a váratlan és éppen ezért mindennél fájdalmasabb halál, amikor, úgy tetszett, pályájának csúcsára érkezett, és igaz írói tekintély és kellő eszköz: egy mind szélesebb körben ható folyóirat birtokában töltheti be azt a küldetést: Erdély magyar népének szolgálatát, amelynek egész életét szentelte. Nem hosszadalmas betegség végzett vele, valósággal a harcban esett el, hiszen aki ismeri irodalmunk egyszerre tragikus és heroikus történetét, az jól tudja, hogy a magyar író és kivált az erdélyi magyar író nemcsak puskagolyó által lehet az önvédelmi küzdelmek hősi halottja, leteríthetik az egymásra torló izgalmak, csalódások és igazságtalanságok is; azok a soha sem szűnő ütések, amelyeket éppen a szívre mér a mindig könyörtelen történelem.

Köteles Pál már korábban is ezeket az ütéseket szenvedte és viselte el, szótlán állhatatossággal, sohasem önmagával törődve, hanem mindig a küldetéssel és a szolgálattal, amelyet önként vállalt, és amelyet mindig önfeláldozóan töltött be. Ez a szolgálat adott neki erőt ahhoz, hogy rendre kiemelkedjék azokból a mélységekből, amelyekbe a zsarnokság vagy a társadalmi közöny taszította. Újra tudta kezdeni munkáját a börtön, majd az elhallgatás után, és fel tudta építeni azt a műhelyt, amely egyszerre lehetett kerete régi álmok megvalósításának és az önkéntes szolgálatnak. Az Erdélyi Magyarság című folyóiratról beszéltek, amely

nem pusztán szellemi orientációt jelent, hanem nemzetpolitikai tettet is: részvételt az egyetemes magyar stratégia kidolgozásában, választ huszadik századi történelmünk vallató kérdéseire.

Ezekre a fájdalmas, mégis válasz nélkül nem hagyható kérdésekre kívánnak feleletet adni Köteles Pál regényei és elbeszélései, történelmi és politikai tanulmányai is. Miként egész munkássága és élete, amelyet mindig a "homo politicus" szenvedélyessége hatott át. Szenvedély, amely nem nélkülözte a méltóságot és igen távol állt attól a fanatikus izgatottságtól, amely mostanság ellepte a hazai közéletet. Köteles Pál az erdélyi magyarság és az egész magyarság ügyére tette fel az életét, mint író és mint emberi lény mindazonáltal megértő készséggel és empátiával mérlegelte és ítélte meg mások nézeteit és érveit is. Ezért lehetett nagyszerű barát: műhely- és közösség-szervező.

Jelenlétére még hosszú ideig szüksége lett volna szellemi és közéletünknek. Bennünk még sokáig fog fájni a hiány, zavartan vesszük számba a Köteles Pali nélkül bizony igen nehezen elvégezhető feladatokat. Búcsúzni ezért csak személyétől tudunk, emlékét és szellemi örökségét őrizni fogjuk a jövőben is.

Pomogáts Béla

Köteles Pál és az Erdélyi Magyarország

1989 tavaszán megkeresett Zolcsák István: szeretné, ha az Erdélyi Világszövetség lapja, az Erdélyi Magyarország hosszú évek hányattatásai után Magyarországon jelenhetne meg. Abban az időben két állásom volt, a Magyar Világ Kiadó igazgatói, és a Magyar Hírek főszerkesztői posztja. (A sorrend egyébként logikailag fordított, hiszen előbb volt a lap, a kiadó megszervezése csak 1988-ban történt, épp azért, hogy az anyagi gondokkal küszködő Magyar Híreket szilárdabb lábakra állíthassuk.)

Zolcsákot akkor már régóta ismertem. A Brazíliában élő gyáros az erdélyi magyarság ügyének tántoríthatatlan harcosa, aki hosszú évek során a háttérbe húzódva egymaga többet tett e probléma nemzetközi megvilágításáért, az erdélyi magyarságot ért sérelmek bemutatásáért, mint az egész magyar diplomácia (amelynek soha nem sikerült feloldani azt a dilemmát, hogy az "internacionalizmust" összeegyeztesse a súlyos gondok nyilvánosságra hozatalával).

1989 tavaszán itthon már repedezett és olvadt a jég. "Az Erdélyi Magyarország hazatér Magyarországra" — írta az Amerikában nyomtatott újság utolsó száma szerkesztőségi cikkében. — "Hazatér, hogy az erdélyi múlt számontartójaként a mai helyzet leltározását se mulassza el, szolgálja a jövőt, a népek függetlensége, a békés egymás mellett élés eszméi hordozója

legyen... A rossz sors és a rossz kommunisták balfogása nem engedte, hogy már évekkel ezelőtt is ott írják, szerkesszék, nyomják és onnan terjesszék itthon és szerte a nagyvilágban."

A kinti Erdélyi Magyarország és a későbbi, az itthoni, jószérével csak két alapvonásban egyezett: címében és tiszta szándékában. Az eszközök, a stílus, a színvonal — két különböző világ. (Ezt maga az említett szerkesztőségi cikk is elismerte: "Nem mulasztjuk el megvallani azt is, hogy a viták hevében súlyos sebeket kaptunk, és nyilván mi is ejthettünk sérüléseket".)

Miért a Magyar Világ Kiadót kereste meg Zolcsák? Három motívum vezethette. Egyrészt — tudom — járt sokaknál a kéréssel, adják ki a lapot. Fanyalgással találkozott, jó esetben ígéreteket kapott. Mint a Magyar Hírek régi olvasója, tisztában lehetett ugyanakkor azzal, hogy ez a lap már évekkel korábban elkezdett foglalkozni a szomszédos országokban élő magyarok, így az erdélyi magyarság helyzetével — akkoriban ez nem volt általános. Végezetül pedig arra is gondolhatott Zolcsák, hogy a Magyar Hírek a Magyarok Világszövetségének lapja, s így a kiadóval való közvetlen kapcsolat egyengetheti a régi-új folyóirat útját a nyugati magyarság felé. (Az elgondolás nem volt alaptalan. Az akkori világszövetségi főtitkárral, Randé Jenővel — mellékesen: az ő határozott közbenjárására vették le a Belügyminisztériumban Zolcsákot a hírhedt tiltólistáról — biztató dialógus indult el az együttműködés lehetőségeiről. Az ezt követő világszövetségi vezetéssel ez a párbeszéd megszakadt, ráadásul a nemtelen gyűlölködés és botcsinálta taktika felszámolta a világszövetség lapját is. De hát ez a különös öncsonkítás egy másik történet...)

A Magyar Világ rövid kupaktanács után "felvállalta" a lapindítást; azzal a biztos tudattal, hogy jókora terhet vesz a nyakába, hisz a lap veszteséges lesz — de hihetetlen nagy szükség van rá. S egy olyan kiadónak, amely a nyugati magyarság jelesei munkáit is gondozza, s abban ráadásul nyereséges, nem szabad elutasítania egy ilyen izgalmas kihívást. Napok alatt megszületett a döntés, hogy magas színvonalú, új, független folyóiratot indítunk, amely az erdélyi magyarság érdekvédelmét, jövőjének biztosítását a magyar nemzet európai egyetemes érdekének és szereplehetőségének politikai viszonyrendszerében érvényesíti. Zolcsák és a Magyar Világ Kiadó egyaránt jelentős áldozatvállalást helyezett kilátásba. (Ma, amikor az Erdélyi Magyar Kongresszus életre hívásával kapcsolatban Zolcsák ellen sokan — ismét — méltatlanul áskálódnak, egyértelműen le kell szögezni az alapigazságot: nélküle nem született volna, nem lenne Erdélyi Magyarország című folyóirat.)

Komoly fejtörést jelentett a főszerkesztő kiválasztása. Sajnos az erdélyi magyarság ügyének (is) legnagyobb rákfeneje a viszály, annak kutatgatása, hogy ki visel stigmát, ki visel nagyobbat, vagy többet, ki mit, mikor tett, mennyire tett, s esetleg mennyiért tett, s mindezen kérdések számos variációja létezik. Olyasvalakit kellett keresni, aki nemcsak szakmailag kiváló, de aki fölötte áll mindenféle acsarkodásnak, s akinél a gyanúnak még a felemlegetése is méltánytalanságnak számít.

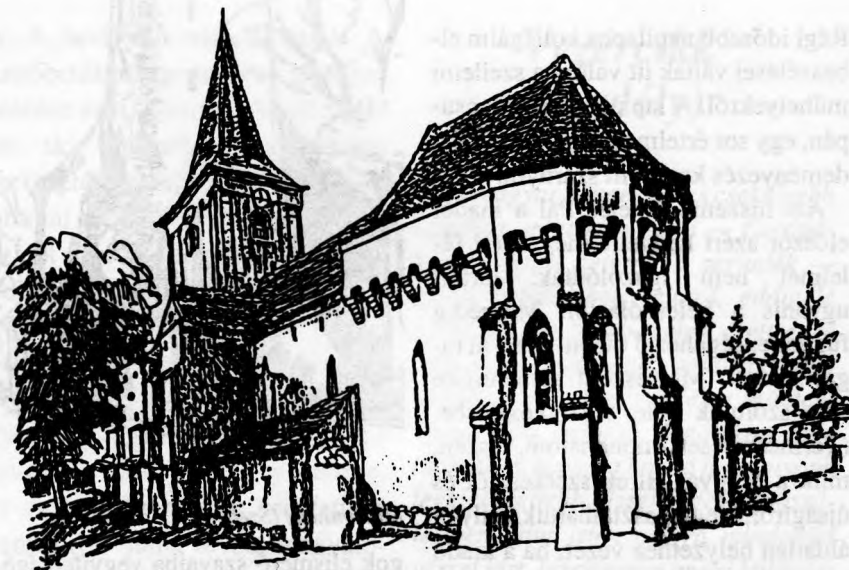
Köteles Pált nem volt könnyű megnyerni. Állhatatosan ismételte, hogy nyugdíjkor határán túl nem kezd új, egész embert igénylő szellemi vállalkozásba. Hosszán sorolta könyvtereit — van feladata elég. Végül,

nagyon nehezen, engedett. Azt hiszem, Zolcsák szavai voltak döntőek a kérdésben. Nem emlékszem pontosan, de ilyesmit mondott: *“Pali, te vagy az, aki soha nem tértél ki a feladat elől. Most sem teheted meg”*.

Kötelest sok év óta ismertem, inkább műveiből, személyesen futólag. Közelségbe ekkor és ez után kerülünk. Mindannyiunk számára a kiadónál az élet felejthetetlenül szép és értékes ajándéka volt ez a néhány éves kapcsolat. Tulajdonképpen csak váratlan halála után döbrentünk rá, mit is jelentett nekünk, s mily nagy volt: úgy tanított bennünket, jóval ifjabbakat, hogy azt soha nem éreztük tanításnak. Gyakran vezetett kézenfogva, de soha nem éreztünk húzó, vagy ráncigáló kezét. Derűsen nézte az életet, és ez a derű ragadós volt.

Milyen lapot akart Köteles Pál? Itt van előttem egy feljegyzés, amelyet 1989. szeptember 1-jén írt. Tervezet a címe — ma már testamentum. Megérdemli, hogy szó szerint idézzünk belőle:

“A román politikai gyakorlat a 2,5 milliós erdélyi magyarság beolvastásának kísérletét jelenti. Ez a román nacionalista kísérlet senki számára nem lehet közömbös. A kísérlet kudarcáért a magyar nemzetnek egyetemes a felelőssége. Ez ellen a román politika ellen — évtizedes mulasztás után — a magyar kormány is igyekszik kialakítani egy többé-kevésbé elismerést érdemlő politikát. Ez a politika azonban mind ez ideig nem bizonyult hatékonynak. A hatékonyság hiányának oka mindenekelőtt abban keresendő, hogy nem illeszkedik egy általános, nemzetmentő stratégiába. Súlyos hibája e politikának, hogy nem kezdeményező, hanem csak védekező jellegű. Emiatt állandó lépéshátrányban van. E lépéshátrányra nem mentesség, hogy az erdélyi magyarság érdekvédelméért folytatott politikai küzdelemben — amint sokszor elhangzik — a viszonyok biztosítják a román fél számára a lépéselőnyt. Ők vannak birtokon belül — hallható nem egyszer. Ezt az érvelést sem a politikatörténet, sem a formális logika nem támasztja alá. Egy európai mércével értékelhető nemzeti stratégiához



Nagy Csűr (Szeben)

nemzetközi politikai háttér szervezhető, amely eszközként funkcionálhat. Ez esetben éppenséggel a birtokon belüli román kormány kerülne defenzív helyzetbe s a magyar kormány számára kínálkozna a lépéselőny lehetősége.

Mindezeket tudva, a leendő folyóirat fő célkitűzésének tartja egy, a nemzeti érdekeket érvényesítő stratégia kimunkálásának kezdeményezését. Hozzá kíván járulni e politika kidolgozásához, ennek keretében olyan hazai társadalmi légkör, ugyanakkor nemzetközi közfigyelem megteremtéséhez és ébrentartásához, amely alkalmas az erdélyi magyarság érdekeinek védelmére, a jövőjével kapcsolatos tervek érvényesülésére. A folyóirat e munkájában számít a nyugaton élő elitértelmiség közreműködésére, és a nyugaton élő magyarok propagátori munkájára.

A Kárpát-medencében élő népek, közöttük az erdélyi magyarság sorskérdéseinek megoldását ugyancsak az önrendelkezési jog biztosíthatja.

Vége meg kell értenünk, hogy az erdélyi magyarság kérdése nem román belügy, és nem is tartható meg a magyar-román viszonyrendszerben. Ez a kérdés jellegzetesen európai ügy, megoldásában felelőssé kell tenni minden európai hatalmat s minden ország társadalmát. Meg kell minden felelősen gondolkodó politikusnak értenie, hogy egy két és félmillió nemzetrész, az erdélyi magyarság tragikus helyzete destabilizációhoz vezethet a térségben, s ennek a politikai destabilizációnak kiszámíthatatlanokká válhatnak a következményei. Vége egyértelművé kell tenni, hogy az erdélyi magyarság kérdése Európa ügye.

A folyóirat ebben a szellemben kívánja képviselni az erdélyi magyarság érdekeit.”

E szavak útravalót, szellemi táplálékot jelentenek a mai szerkesztőségnek is.

Pali nemcsak újságírónak volt kiváló: az Erdélyi Magyarság szerkesztőségében mindig fantasztikus emberekkel lehetett jóízűeket beszélgetni.

Régi idősebb napilapos kollégáim elbeszélései váltak itt valóra a szellemi műhelyekről. A lap nem lap volt csupán, egy sor értelmes, nagyszerű kezdeményezés kapott itt szárnyra.

Azt hiszem, Köteles Pál a kiadót először azért kedvelte meg, mert féltelmei nem igazolódtak: tartott ugyanis a beleszólástól. Márpedig függetlenségéhez ő tűzön-vízen át ragaszkodott. Mi viszont semennyire sem szoltunk bele a szerkesztésbe. (Természetesen, mondhatom, hiszen, mint a Magyar Hírek szerkesztői és újságírói, megtapasztalhattuk, milyen áldatlan helyzethez vezet, ha a kiadó beleszólni kíván a szerkesztői munkába.) Így azután a dolog megfordult: a későbbiekben Köteles kezdeményezett, sokszor keresett meg dilemmáival, ötleteivel, kérte az észrevételeket, hogy csiszolhasson elképzeléseiben. Szép lassan így alakult ki egy harmonikus, hatékony, jó kapcsolat.

Az együttműködés nem volt mentes problémáktól sem. A legnagyobb gond egyetlen szóban összegezhető: terjesztés. Kötelesnek szinte fizikai fájdalmat okozott, hogy szeretett lapja nem sugárzott szét annyira, ahogyan azt ő szeretne volna és ahogyan kellett volna. Az okok sokrétűek voltak: a terjesztői hálózatok szétesése, a postai tehetetlenség és labdázások, saját kiadói ügyefogyottságaink, s nyilvánvalóan az is, hogy kormányta-



Mártonhegy (Szeged)

gok elismerő szavaiba vegyített ígéretekből nem lett semmi. Ha csak tizede (tizede? százada!) lett volna igaz annak, amit a romániai sovinizta sajtó hangos kórusa az Erdélyi Magyarság mögött álló anyagi erőkről írt! (Ez a helyzet, ha jól tudom, azután sem változott lényegesen, hogy a laptulajdonos a Magyar Világ helyett az Erdélyi Magyarságért Alapítvány lett. Nehéz megérteni...)

Köteles egy évvel a lapindulás után panaszos feljegyzést küldött.

“Kudarcnak érzem az elmúlt egy esztendőben kifejtett munkásságomat” — írta. Hogy miért? Mert úgy látta, nem hozott össze olyan csapatot, amilyent akart. Nem viselte el a slendriánságot, hogy sokan csúsztak a cikkeadási határidőkkel, vagy nem azt adták, amit megbeszéltek. Azt vallotta — s ezt írjuk csupa nagybetűvel, mint minden igaz szerkesztő hitvallását —: **“EGYETLEN LAPSZÁMBA SEM KERÜLHETNEK VÉLETLENSZERŰEN ÍRÁSOK. MINDEN SORNAK OKA ÉS CÉLJA VAN.”**

Ennek következtében Köteles észtesztően sokat dolgozott. *“Ezt emberileg veszélyesnek, már-már öngyilkosságnak, szakmailag elítélendőnek*

tartom” — írta. Normális körülmények között e sorok olvastán a túlélőknek lelkifurdalást kellene éreznük. Ám a lapszerkesztők világa nem éppen normális világ, s Köteles Pali imádta ezt a légkört, a csodálatosan feszes tempójú napokat.

Mosolygó arcának, felemelt integertő kezének képét őrzöm. A Magyarok Világszövetsége 1991. decemberi kongresszusának szünetében ment orvoshoz. Esténként csúnyán köhögött, ezért vizsgálták. Én a kiadóhoz ugrottam vissza valamiért. Együtt mentünk autóval a klinikához.

“Szőrséged akkor háromkor jön érttem, ugye?” Mentem volna, de kettőkor jött a telefon: Pali marad a klinikán. Azután — nem szívesen from, de végre ezt is le kell valakinek írnia egyszer — bekövetkezett az izonyatos, végzetes orvosi hiba.

Közhely: a tárgyak, az alkotások túlélnek az embert. Köteles elment, de az Erdélyi Magyarság megy tovább. Ám ez csak részben igaz. Egy lap mindig maga a változás, a megújulás. Hogy ez a mai Erdélyi Magyarság az a lap-e, amelyet Köteles Pali csinálna, vagy amit megálmodott — nem tudom. Iránytűnk csak a megismélt kérdés lehet: *Pali most mit tenne?* És ez — noha jó megközelítés — még mindig oly kevés. Vajon felemelkedünk-e a válasz magasságaiba?

HALÁSZ GYÖRGY

Letiltott vezércikk az erdélyi unióról

A túlbuzgó *Havas* cenzor jóvoltából, aki az 1841-es év folyamán, a *Pesti Hírlap* fennállásának első évében a lap példányait igen következetes szigorral cenzúrázta, nem juthatott el az olvasókhoz az erdélyi származású *Gyurmán Adolf*nak, Kossuth bizalmas hívének uniói sürgető cikke. Az *Erdély* című írás eredetileg a lap október 13-i, 82. számának vezércikkékként jelent volna meg, ugyanabban a számban tehát, mint *Kállay Ferenc* értekezésének második, befejező része. A megjelent számban a szerkesztő rövid, zárójelbe tett megjegyzése utal csak az eredetileg megjelenésre szánt vezércikk kényszerű elhagyására.

Az *Országos Levéltár Kossuth-gyűjteményében* a kutatók rendelkezésére áll a *Pesti Hírlap* kefelevonatainak *Vörös Antal* által összeállított gyűjteménye. A kefelevonatok között vannak azok a cikkek is, amelyeket teljes egészében kihúzott a Kossuth hírlapírói és szerkesztői leleményességével szemben végső soron mégis tehetetlenné váló cenzori szigor, vigyázva arra, hogy az azokban megfogalmazott gondolatok az "olvasók elméjében téves eszméket ne ébresszenek." A "ki nem eresztett" cikkek között található a

Gy. A. betűjellel szignált írás is. A kezdőbetűk mögé minden kétséget kizáróan az a Gyurmán Adolf rejtőzött, aki 1842-től a *Pesti Hírlap* szerkesztőségi tagjaként a lap külpolitikai szakértője volt, s a külföldi rovatot vezette. Bár sokat írt, cikkei általában névtelenül jelentek meg.

A kilátástalan helyzetből csak a "haladás dicső pályáján" korábban megindult Magyarországgal való egyesülés ránthatja ki Erdélyt — ez Gyurmán szilárd meggyőződése. Az unióval "a hon és nemzetiség szent ügye" jutna révbe, megvalósulna a liberális nemesi nacionalizmus által hűn áhított cél, a nemzeti egység, a két testvérhazában élő magyar etnikum egyesítése. De a polgárosultabb Magyar Királysággal való szorosabb összefonódás megnyithatná Erdély előtt a társadalmi haladás jelenleg elzárt ösvényét is.

Gyurmán nem kishitű. Rendületlenül hisz népe jövőjében, liberális kortársainak túlnyomó többségével ellentétben elhessegeti a hon fölött ólálkodó nemzethalál fátumát. Bízik a korszellem ellenállhatatlan erejében, a nagy cél, a magyar nemzetállam megteremtésének lehetőségében. "A hazának győzni és élni kell!" — ez sziklaszilárd hite. "Nemzetek csak öngyilkolás által eshetnek el, s öngyilkos csak olly nemzet, melly élete és jövődjéje iránti hitét és reményét elveszté s álladalmi hajóját a vad fátum hulláminak engedé játékul" — ez az intés a mai kor magyarjaihoz is szóló üzenet a múltból!

Vezércikk (Erdély)

"A magyar népnek nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni — Európában egyedüli heterogén sarjadék — ázsiai bölcsőjében rejtőz, eddigelé sehol ki nem fejlett, sehol érettségre nem virult sajátságait; sajátságait egy törzsokfajnak, melly jólehet mindent maga előtt ledöntő dagálykint már több ízben gyászba borítá földgolyóink legkiképzettebb részeit, s fel-felbőszülésiben mint isten ostora mindenütt vérrel járt, bizonyosan annyi különöst és nemesit rejt magában, mint az emberi nemnek akármelly lelkes és erős családja, csak hogy mint azoknál, úgy ennél is külön sajátságai árnyéklatokban: a korlátlan tüznek nemes hévre, a vad erőnek bajnoki szilárdságra, a romboló ittasságnak nagylelkűségre kell tisztulni felemelkedni." Igy gr. Széchenyi István a "Kelet népe" 18-ik lapján.

És van-e a két magyar hazában magyar kebel, mellyben a legnagyobb magyarnak e jóslatképen mondott szavai százszoros viszhangra nem találának? Van-e magyar kebel, mellyet szent ihlettel nem hatna át azon magasztos öntudat, hogy e dicső hivatás betöltésének órái még nem peregtek le, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz; és lenni kell mulhatlanul a szabadság, emberiség és polgárisodás érdekében; lenni kell, mert a szabályos útjáról soha le nem térő végzés óriási tűzoszlop gyanánt jelöli ki előttünk az utat, mellyen az ígéret szent földjére jutandunk? És ha egy, bár csak messziről sejdített, de bizonyosan elérkezendő cél után is már örömrészketve nyul ki kezünk, ha egy nagyobb és dicsőbb jövődjének elő-

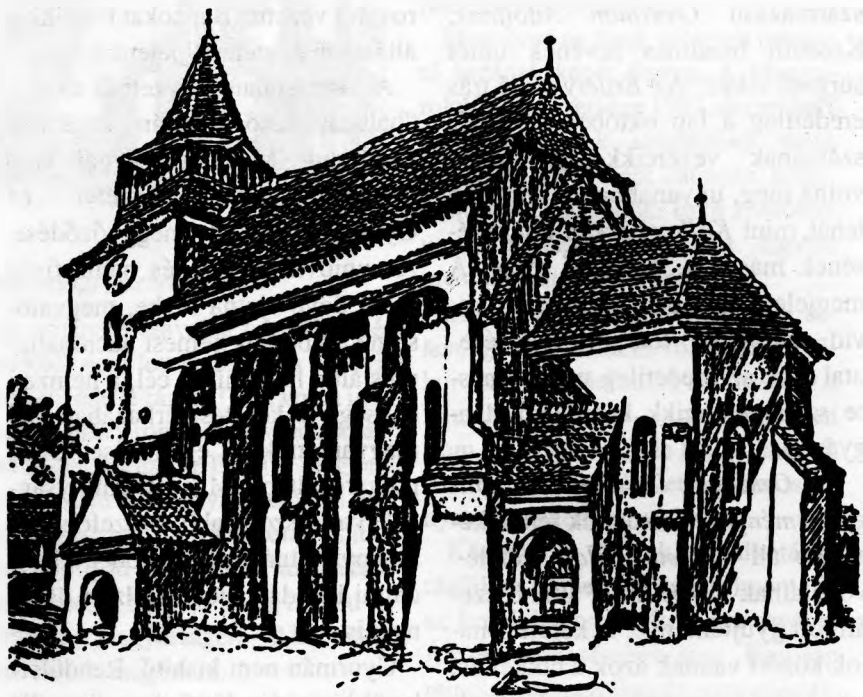
fölött a halál geniusa nem fordítá le még fáklyáját, hogy a küzdelmek és szenvedelmek viharos éje után szebb nap derülend hegyei és rónái, erdői és folyamai fölött, — egy nap, mellynek elősugárait hegyormainkon már is végigrezegni látjuk, és hogy nincs hatalom, nincs erő, melly e hont a sötétbe visszasüllyeszthesse.

Erdélyiek! bennünk e hit él; mi illy szilárd eltökéléssel lépünk a haladás pályájára. Az most a kérdés: akartok e kezet nyujtani a nagy célra, mellyet isten és természet örök törvénye tüzött

a butaság, szolgaság és önkény vad rohanásai ellen — akarjátok e, mondom, hogy Europa, hogy az emberiség rokon karokat tárjon ki előttünk, és testvér gyanánt üdvözölje nemzetünket a haladás dicső pályáján? Akarjátok e, hogy az utók hálája lebegjen föl a bölcs és lelkes apákhoz, kik értve az idő komoly intését, megtevék azt, mit a hon és nemzetiség szent ügye, mit a jelen és jövő kortólök várt? Akarjátok e, hogy sziveink megint összeverjenek, hogy lelkeink ismét összeforrijanak, mint egykor vé-

álmodása is már magasztos kéjérezetre dagasztja keblünket: mennyivel üdvözítőbbnek kell lenni azon öntudatnak, ha majd férfias jobbunkat mellünkre téve, nemes önérzettel valljuk meg magunknak, hogy e nagy jövődőknek, melly fiainkra egykor viradni fog, mi valánk alapvetői!

Magyarország tehát nem volt, hanem lesz; s ki elég gyáva volna ebben kétkedni, nem bizonyítana egyebet annál, hogy az ő lelkében, mellyben a kétkedés mogorva szelleme ütötte föl tanyáját, mellyből a hit és remény élető világa kihalt, a haza szent képe nem él, hogy közte és a nemzetiség nagy érdekei közt semmi vonzerő nem létezik. Illy szűkkeblű kétkedő, ki az emberi számolás szűk sokszorozótáblájába szoríthatni vélné a világrend óriási menetét, rosszul palástolná hideg részvétlenségét sűrű nemleges okoskodásával; a haza méltán tagadná őt ki anyai örökből; mert a hazának hívő fiakra van szüksége, kik, mint hajdan Hellas fiai, keblökben hordva a diadalt jósló oraculumot, azon rendithetlen hittel és magasztos öntudattal lépnek a csatatérre, hogy a hazána győzni és élni kell! — Nemzetek csak öngyilkolás által eshetnek el, s öngyilkos csak olly nemzet, melly élete és jövődője iránti hitét és reményét elveszté, s álladalmi hajóját a vad fátum hullámainak engedé játécul. De a magyarban él a hit, hogy hazája



Rados (Brassó megye)

ki előttünk? Akartok e velünk egy nagy nemzeti családdá olvadni, egy közös alkotmány és közös szabadság védőfödele alatt? Akarjátok e, hogy Europa, hogy az emberiség — mellynek figyelmét az emberi dolgok természetes bonyolódása valahára ismét egy népre voná, melly annyiszor fogá föl a kelettől nyugatra mért halálcsapásokat, s mellynek férfias lelkiületét a végzés talán csak azért nem hagyá nehéz idők terhe alatt roskadni, hogy ha megint ütne a veszedelem órája, lenne, ki lelkes elszántsággal résre álljon, s nyugat szelidebb és nemesb emberfajának védbástyául szolgáljon

rünk összefolyt, mikor őseink az egy haza és egy nemzet örök javára és fennállására üriték a véráldomást? Akarjátok e, hogy nyugati bérczeitek ne válaszszanak el többé két hazát egymástól, hanem az egy alkotmány és egy szabadság közös fája oda mint ide egyaránt vesse enyhítő árnyékát, és alatta mindenütt, hol egy magyar földgöngyire süt a nap, mindenki nyugton és bizton pihenhesse ki magát, és a magyar büszke lehessen hazájára, alkotmányára, szabadságára, — büszke lehessen önmagára, és e nemes büszkeséget szent hagyományul szállíthassa át az utókorra?

Ennyit és nem kevesebbet vár tőletek közös nemzetiségünk, közös, vagy legalább fölötté rokon érdekeink szent ügye. Minden jóknak szemei rajtatok függnék; most, midőn képviselőitek hazátok sorsa fölött tanácskozni gyűlendnek össze, most lesz ideje, lépést tenni, miszerint velünk egyesülve, nagy és szabad nemzethez méltó állást víjjatok ki magatoknak mint magunknak, és a közös hon jövődjének, melyet — erősen hiszem — a magyarok istene ránk deritend, erős alapját megvetnünk segítsetek.

Szükségét és hasznát az egyesülésnek fejtegetni nem tartanám szükségesnek, mert a Pesti Hirlap 30-és 31-ig számában vezércikkek és Szentiváni Mihálynak a Nemzeti Társalkodó 6-10-ik számaiban közlött "Unio" című értekezése annyira megtevék a magokét, hogy itt alig lehetne új szempontot föltalálni, alig olly oldalt fogni föl, mellyről a tárgy szintugy alaposan mint lelkesen meg nem vitatott volna. De Szentiváni Mihály cikkében ollyasmüt gyaníttat, mintha léteznének Erdélyben emberek, kik az egyesülésnek nem örülnek, s benne Erdély álladalmi és alkotmányos viszonyaira nézve — ha kárt nem — legalább igen problematicus hasznót szemlélnék, s ennél fogva az egyesülést nem olly kívánatosnak tartják, mint minőnek mi magyarok hiszszük. Legezősör is tehát álladalmi viszonyait. Ezeknek történeti és jogkérdései oldala alaposan fejtegettetik e lapok mai Értekezőjében Kállay Ferencz által; nekem legyen szabad e tárgyat némi tetteges politicaai szempontból vizsgálnom.

Valahányszor Erdély álladalmi függetlenségét emliteni hallom, mindig hideg borzalom fut végig idegzetemen; mert hiába, illy keserü tréfához még az approbáták, compiláták, hités isten tudja minő oklevelek daczára sem tudék szokni. Álladalmi függetlenség! — árva lelkekre mondom! nagy szó, s még sokkal nagyobb eszme, mellyet aligha megemésztett, ki Erdély álladalmi függetlenségéről beszél. Tudjátok e, urak, mikor valátok függetlenek? Akkor, mikor a polgári életet és szabadságot legázoló pártüdh még nem aprítgatá forgácsokra a



Veresmarth (Szeben)

magyar szent koronát, mikor a magyarnak csak egy hazája, egy törvénye vala, mikor a nemzeti élet egy mederből ágazott szét ezer patakzatokban a nemzet külön egyes részeibe, és onnan folyt megint vissza — miután ezer veteményes ágyat öntözött végig termékenyítő vizével — a nemzet nagy életfolyamába. Hajh! de azóta száz halálmadár huhogott el az olly bájos, olly dicső Erdély álladalmi függetlensége fölött; henyén heverték ott sok, igen sok éveken át a természet ezeryi kincsei; parlagias kisszerüségekben és százszor meg százszor nyomasztó nyomorban tespedett Erdély népének nagy és dicső tettekre termett geniusa, és kietlen sötétben felragyogó fénypont gyanánt villan föl és el a XVI és XVII-ig század inségeiből a nagy Bethlen rövid és minden következmény nélküli fénykora. Tagadjátok, erdélyiek! ha lehet, hogy azon kor, mellyet ti 'par excellence' Erdély függetlenségi korának annyira szeretetek nevezni, a legsanyargatóbb rab-

szolgaság és legszégényletesb függés kora volt! Ez vala álladalmi függetlenségtek a hazai fejedelmek alatt. És ma — és ma? — Tekintsetek néhány évvel vissza, mit láttok ott történeteitek lapjaiban följegyezve? — Tekintsetek közigazgatástok, hatósági rendszeretek gépezetébe: mit szemléltetek ott? Függest, urak! Függest alháttól omegáig mindentől, kinek helyzete igényt ad polgártársai fölött vesszőt emelni. Tekintsetek birtoki és kereskedési viszonyaitokba; függés és mindenütt csak örökös függés, örökös bilincs, — minden egyéb, csak önállás nem, csak szabadság nem és függetlenség!

És ti még kérditek: mit fogtok nyerni álladalmi függetlenségtekre nézve, ha Magyarországgal egyesültök? Mindent, mire nélkülünk számolnotok sem lehet; önállást, ha nem is olly csábitó nemét az önállásnak, mint mellyel ti magatokat áltatjátok. Tegyétek melletekre kezeiteket, tekintsetek Beszterczétől föl éjszaknyugat felé: ott meglátandjátok azon sorsot, melly rátok vár, ha magatokra maradni akartok. Még egyszer: tegyétek melletekre kezeiteket: s kérdezzétek tenmagatokiól: van e, lehet e jövődj, van e, lehet e álladalmi önállás Erdélyre nézve, ha Magyarországgal nem egyesül?!

GY.A.

Erdély elszakítása

Ezerkilencszáztizenhét decem-ber elején, egy hónappal a páduai fegyverszünet, három héttel Károlyi Mihályék belgrádi kudarca és két héttel Jászi Oszkár aradi tárgyalásainak meghíúsulása után, az erdélyi románok nemzetgyűlésre gyűltek össze Gyulafehérváron, "a románság Mek-kájában". *A felelőtlenül szélnek eresztett magyar hadsereg utolsó töredéke, a székely hadosztály aznap alakult meg Kolozsváron, a román csapatok azonban a belgrádi második fegyverszünet értelmében már átlépték a Kárpátokat, és a Maros demarkációs vonala felé nyomultak előre. A román kiküldöttek pedig a magyar forradalmi kormány által rendelkezésükre bocsátott különvonatokon utaztak Gyulafehérvárra.*

A gyulafehérvári nemzetgyűlést hosszas tárgyalások előzték meg. Az elértekezleten Goldis László törelemtanár olvasta fel határozati javaslatát, s ennek harmadik pontja körül nagy vita támadt. E pont ugyanis Magyarország románlakta vidékei számára egyelőre autonómiát követelt, aminek kereteit és tartalmát egy, a szóban forgó országrész képviselőiből álló alkotmányozó gyűlés határozná meg, s ezen az együttélő nemzetiségek képviselői is számarányuknak megfelelően fogják képviseltetni magukat — a Goldis-féle javaslat szerint. A fiatalság ezzel szemben az azonnali és feltétel nélkü-

li egyesülést követelte; ezekhez csatlakozott Vaida-Voevod Sándor, Pac-liseanu Zeno és Dragomir Silvin, akikkel még találkozni fogunk. Pop Cicio István úgy találta, hogy az önkormányzat felel meg leginkább a wilsoni elveknek, s a szociáldemokraták is Erdély autonómiájában látták a munkásság jobb sorsának biztosítékát. *Végül is Maniu Gyula áthidaló javaslata győzött, s a nemzetgyűlés december elsején a basesti Pop György elnöklete alatt kimondotta Magyarország románlakta területeinek feltétel nélküli egyesülését Romániával.* A második pont ugyan fenntartotta az önkormányzatot e terület lakói számára mindaddig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés összeül, a harmadik pedig teljes nemzeti szabadságot ígért az együttlakó népeknek, de kimaradt a javaslatnak az a része, mely szerint Erdély önkormányzata ügyében a végleges döntést az alkotmányozó gyűlés a magyarok és németek részvételével fogja meghozni. *Gyulafehérváron tehát az erdélyi románság a magyarság és németiség megkérdezése nélkül rendelkezett Magyarország egyharmada felett. (...)*

Az erdélyi magyarság tehetetlenül nézte, mint rendelkeznek sorsa felett, a budapesti kormány pedig látva, hogy a nemzetiségi követelések hullámai feje felett összecsapnak, dr. Apáthy Istvánt nevezte ki Kelet-Magyarország fő kormánybiztosának, aki december 9-én foglalta el Kolozsváron hivatalát. A kolozsvári egyetem tudós professzora, akit szövegtani kutatásai világhírűvé tettek, a politikában a függetlenségi pártnak volt buzgó harcosa és tehetségét Kolozsvár városi tanácsában aprózta el, országos szerephez pedig most jutott először. Erős magyar érzése miatt a

románok szemében Apáthy neve vörös posztó volt. A fő kormánybiztoságra az a roppant feladat hárult, hogy a négyéves háború szörnyűségei után, ellenségeink győzelmi hullámának tetőfokán, *az októberi kormány sorozatos baklövései következtében beállott reménytelen helyzetben mentse, ami menthető.* Vele párhuzamosan kezdte meg működését a román kormányzótanács is Nagyszebenben a román hadsereg védelme alatt, mely közben Franchet d' Esperay és Berthelot tábornok engedelmével átlépte a demarkációs vonalat, miután a budapesti kormány arra utasította *Kratochvil ezredest, hogy vitéz székely hadosztályával vonuljon vissza.* December 18-án Neculcea tábornok megizente Apáthynak, hogy az antant felhatalmazása alapján megszállja Kolozsvárt; ha ellenállás lesz, lövetni fogja a várost. Apáthy visszaient, hogy Kolozsvár nem áll ellen.

Kincses Kolozsvár átadása előtti napokban drámai jelenetek játszódtak le. *Az Apáthy vezetése alatt álló magyar és a Sándor Józseffel az élén működő székely Nemzeti Tanács a közelgő veszélyt megérezve már december 17-én egyesült, és megalkotta az Erdélyi Magyar Kormányzó Bizottságot, mely önrendelkezési jogot követelt kiáltványában az erdélyi magyarság számára. December 22-én Kolozsvárra tódultak a magyarság kiküldöttei, már akiket a román ható-*

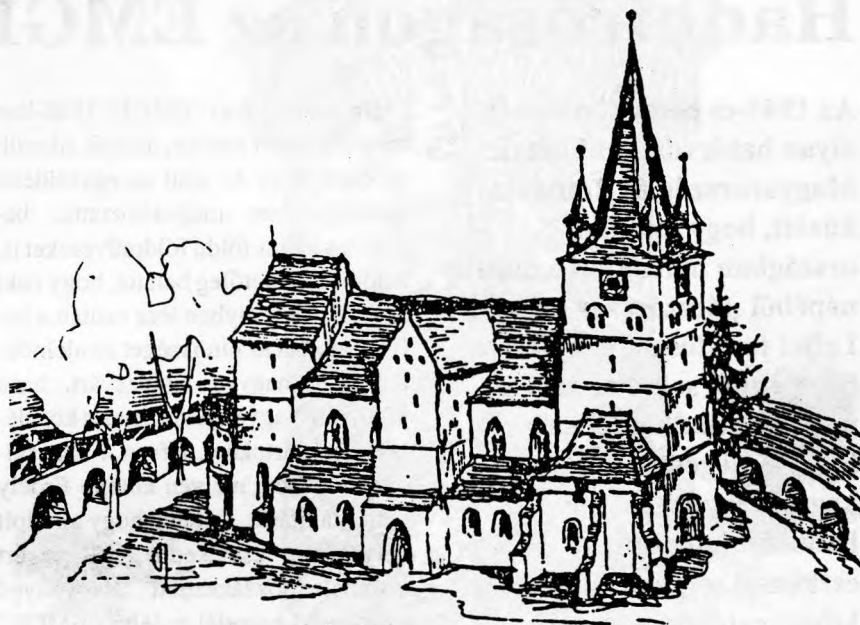
ságok nem tartottak vissza az elfoglalt részekben, és önrendelkező nemzetgyűlést rögtönöztek, válaszként a gyulafehérvári határozatokra. A gyűlés az Ipartestület nagytermében kezdődött, s a Mátyás király téren zajlott le huszonnyolc vármegye kiküldöttei, mintegy félszáz ezernyi tömeg részvételével. Apáthy elnöki megnyitójában klasszikus szavakkal fejezte ki a közhangulatot:

“Legyőzve ellenségeink túlereje által, be kell ismernünk, hogy levertek bennünket! De annyira nem győztek le, hogy a körülöttünk lakó bármely nemzetnek joga volna rendelkezni felettünk. Annyira nem győztek le, hogy valamennyi itt lakó nemzetnek joga lehessen az ország feldarabolását kimondani s egyik darabját az egyik, a másik darabját a másik országhoz csatolni. Annyira nem győztek le, hogy ma már le kellene mondanunk emberi és nemzeti jogainkról. Legyőzheték bennünk a testet erőszakkal, de nem győzheték le lelkünket az igazság fegyverével.

Gyulafehérváron a román nemzeti komitét kinyilvánította, hogy Magyarország 26 vármegyéjének románsága egyesül Romániával, és így a 26 vármegye területén lakó összes népesség Romániához tartozik. Ezen a területen csaknem négy millió nemrománul szemben csupán kétféle millió kilencszáznyolcvanezer-száznyolcvanhat román él. Ezeknek a velük szemben álló többség felett nincsen joguk határozni. A magyar nemzet nem fogja tűrni 26 vármegye elszakítását.”

Utána a magyarországi szociáldemokraták két kiküldöttje, Strenghar-Demian Sava és Avramescu György tiltakozott a gyulafehérvári határozat ellen és a svájci mintájú erdélyi független köztársaság mellett tört pácát. Ezután Vincze Sándor olvasta fel a következő nagy lelkesedéssel elfogadott határozati javaslatot:

“Kelet-Magyarországnak Kolozsvárt 1918. december 22-én összese-reglett különböző vallású és fajú népei kijelentik a Wilson-féle elvek értelmében gyakorolt önrendelkezési joguk alapján, hogy Magyarországgal egyazon népköztársasági állami



Nagydisznód (Szeben)

közösségben kívánnak élni, és az egységes és csonkítatlan Magyarország keretein belül követelik minden itt lakó nemzet számára a teljes egyenlőséget, szabadságot és önkormányzatot.

Kijelenti a nagygyűlés, hogy az erdélyi magyarság és székelység teljes jogosultságú önkormányzati szervének és képviselőjének elismeri a Kolozsvárt 1918. december 17-én egyesült Erdélyi Magyar Székely Nemzeti Tanácsot, illetőleg annak 1918. december hó 18-án megválasztott központi kormányzó tanácsát.”

A kormányzótanács elnökének Apáthyt, alelnökének Sándor Józsefet, Janovics Jenőt és Vincze Sándort

választották meg. Közben a tömeg a Himnusz és a Marseillaise hangjai mellett ünnepelte az új Magyarország és az autonóm Erdély elszakíthatatlan egységét.

Két nappal később, a Karácsony előtti nap délelőttjén a román csapatok bevonultak Kolozsvárra, ahol dr. Haller Gusztáv utolsó magyar polgármester fogadta őket. Ezen a napon jelent meg a “Keleti Újság” első száma. A vezércikk így fejezi ki a magyarság lelki állapotát: *“Fehér zászlóval állunk előtted, Ismeretlen Végzet...”*

MIKÓ IMRE

Hadbírósgon az EMGE

Az 1940-es bécsi döntéssel olyan határvonalat húztak Magyarország és Románia között, hogy mindkét országban maradjon a másik népéből párszáz ezer ember. Lehet tudatosan, előre látva, hogy ebből sok vita támad majd és mindkét fél keresni fogja a megosztó hatalmak kegyeit, igyekezni fog háborújukat minden eszközzel segíteni. Ennek következtében mintegy 300 ezer magyar maradt Romániában, akik közül sokan kezdtek mindjárt az első időkben átszivárogni a határon Magyarországra, ám többnyire csak a határvidékekről.

Dr. Szász Pál, az "EMGE" 1936-ban megválasztott elnöke, akinek sikerült az eltelt négy év alatt az egyesületet összetételében megváltoztatni, bevonva a kevés földműveseket is, a döntést követően belátta, hogy neki most Dél-Erdélyben lesz ezután a helye. Rábízta az elnökséget az alelnökre, és otthagya Kolozsvárt, haza költözött Nagyenyedre, azaz a közelében levő birtokára. Híven a transzylvanizmushoz, mélyen elítélte Erdély kettészakítását, de látta, hogy az adott helyzetben cselekedni kell, ezért azonnal hozzákezdett Nagyenyed központtal egy dél-erdélyi "EMGE" megalakításához. Mint a Bethlen Kollégium főgondnoka, megkapta a Bethlen bástya néhány helyiségét, ahol berendezte az EMGE részlegét és az "Erdélyi Gazda" című lap szerkesztőségét. Ellátta a leendő központot a szükséges hivatalnoki karral. A gyors szervező munkában segítségére volt Bitai Endre birtokos, aki mint szervező, addig is hűséges tagja volt az EMGE-nek.

Még tartottak a csapatmozdulatok az Észak-Erdélyből kivonuló román haderő részéről, amikor Bitai nálam is megjelent lándori otthonomban. Szász Pál üzenetét hozta, miszerint jelenjek meg Enyeden rövid értekezletre. Nagyjából vázolta az elnök elgondolását és az új központoszervezést. Vonattal közlekedni akkor már nem lehetett, lovas kocsival szinte légvonalban hajtottam be a 40 km-re fekvő Enyedre.

Tízen voltunk hivatalosak erre a megbeszélésre, a temesvári, az aradi, a tordai, a mezősegi és a nagyküllői régi felügyelők. Kisküküllő megüresedett felügyelői hivatalába személyemet gondolta az elnök kinevezni, amit természetesen nem utasíthattam vissza. Csaknem hat évig, az

EMGE beszüntetéséig viseltem a felügyelőséget. Egy pár hónap elteltével Orosz Károly lemondott a nagyküllői felügyelőségről, ezt is át kellett vennem.

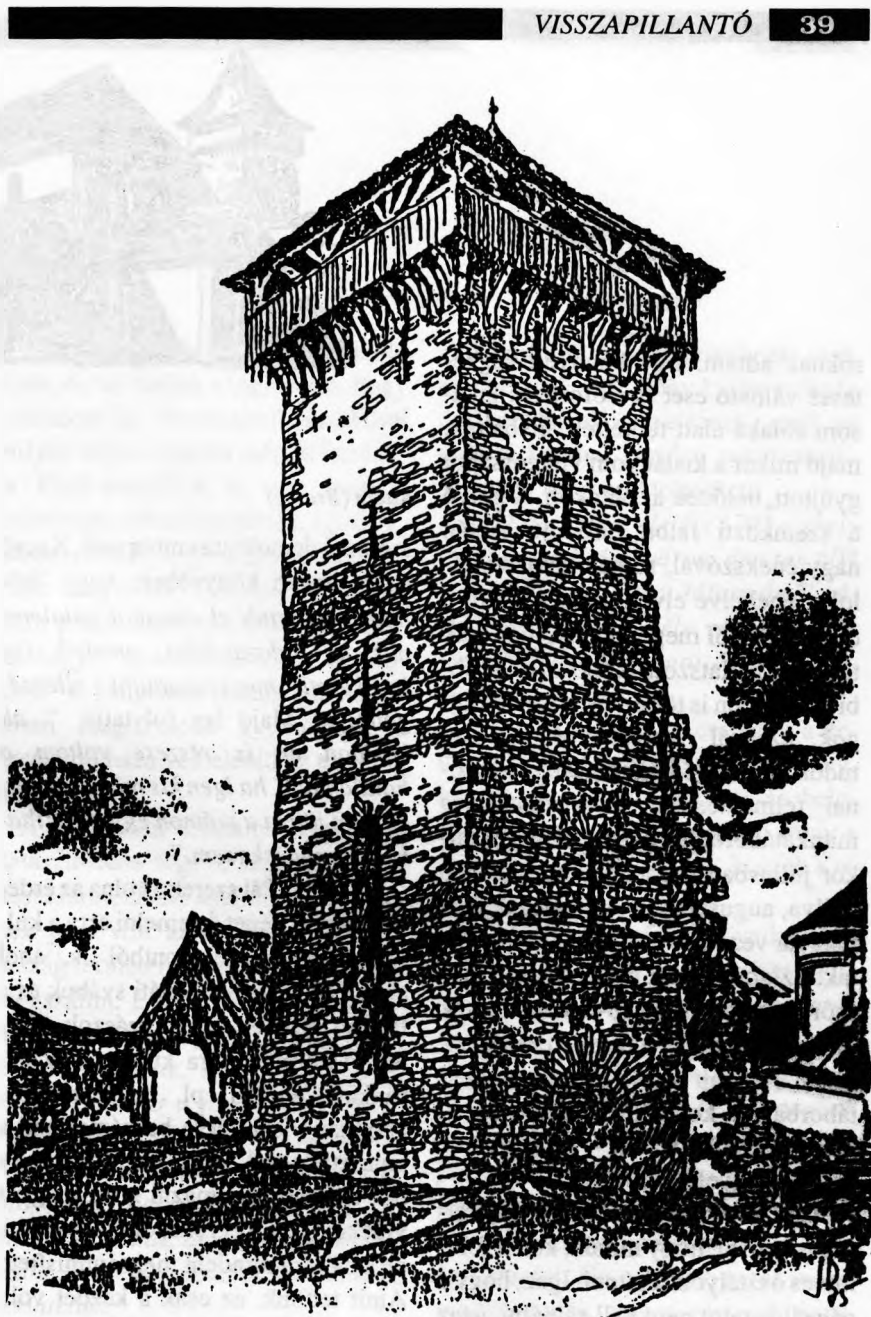
Az összejövetelen utasított az elnök a felügyelői teendők felől. Első dolgunk volt a *régi gazdakörök újjászervezése*, a hiányok felmérése. Tudomására kellett hozni a kisgazdáknak, hogy az EMGE velük és értük van, minden gazdaköri tag egyben EMGE-tag is, kapja postán az újságunkat, jelentsék kívánságukat a felügyelőjüknek. Az EMGE ha csak tud, segít mindenben.

Első időben, amíg az ország háborúba nem lépett 1941 júniusáig szinte akadály nélkül tudtam folytatni a munkát, a régi gazdakörök nem megfelelő vezetőségét lecseréltük fiatalabb erővel, az újakat már a megalakulásukkor így szerveztük. Később beláttuk, hogy ez nem volt jó megoldás, mert a háború kitörésével megindultak a behívások, aminek következtében a katonának behívott ember gondolkodás nélkül átszökött a közeli határon. Így a gazdakörök vezetését újból az idősekre kellett bízni. Legtöbb helyen a lelkes vette kézbe a gazdakör ügyeit. Mindjárt az első jelentéseimre és javaslatomra a gazdakörök 15 vetőgépet, 10 borsajtólót és zúzót, 15 triört kaptak. Ennek hamarosan híre futott a vidéken, dicső irodám nagyon látogatott lett, ellen-

ben a kiszállásaim a háború megkezdése után nagy nehézségbe ütköztek. Érthetetlen módon szinte az egész megye hadizónába esett a határtól 30 km távolságig. Jó néhányszor vett fel egy-egy kiszállásom alkalmával a csendőrség rólam jegyzőkönyvet, aminek mindannyiszor a szebeni hadbírószágon lett folytatása. A szokásban levő fogolycsere útján szabadultam meg mindannyiszor a börtönből. Különleges engedéllyel lehetett volna a hadizónában közlekedni. Ez irányú kérésemet mindig visszautasították. A 60 gazdakörömből 15 ebbe a zónába esett. A többiek látogatása ha nem is zökkenőmentesen, de hadbírószágon nélkül folyt le. Gazdaköreink kaptak — a Kisküküllő mente szőlővidék volt — a központ útján rézgálicot a permetezésre.

Igyekezünk mindenik gazdakörünk kívánságát teljesíteni, különösen a háborúba lépés után, amikor falvaink férfitaláltsága 50 éves korig eltávozott, néhol a magára maradt család kis parcelláit kellett megszántani, learatatni, mindezt a gazdakörökön keresztül tudtuk csak elintézni. Meg kell mondani, hogy *a falvak lelkészei mind hivatásuk magaslatán állva segítettek segélyakcióinkat.* Az megnyugtató, hogy tudtam, a katonai behívástól nem kellett tartanom. A felmentést az elnök elintézte egy viszonyossági megállapodás útján. Én mint újságíró szerepeltem a listán, mint a lapunk szakújságírója. Azonban arra is volt példa, hogy egy hasonló felmentésű kollégámat, Bitai Endre központi felügyelőt behívták és azonnal egy harctérre induló munkásosztag parancsnokaként a biztos halálba akarták küldeni. Kijutott valahogy Magyarországra s az ottani EMGE-nél kapott állást.

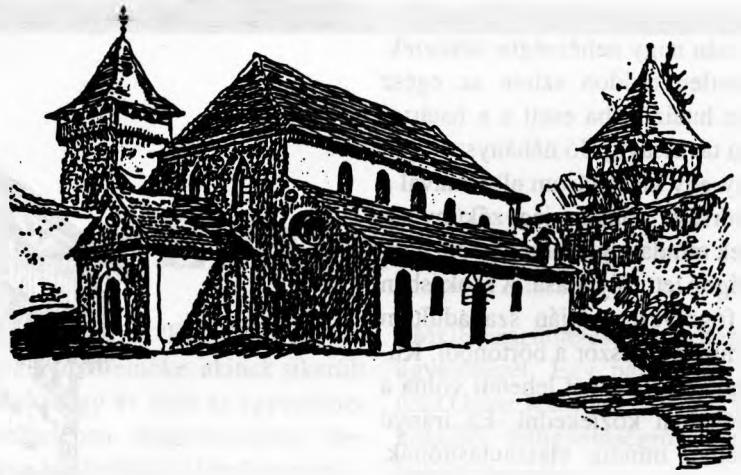
Le kell írnom a kerületemben történtek között *a nagy gabona rekvirálást* is, amikor több gazdakör tagjait segítette ki az EMGE. — 1943 őszén egy éjjel magyar falvakat szállt meg egy-egy román csendőrosztalag. Kivételesen minden háztól összeszedtek minden gabonát, lisztet és a kirendelt szekerekkel elszállították. Másnap a központi küldönc hozta már az elnök



Szász-szentlászló (Szeged)

írásos rendeletét, hogy azonnal jelenjek meg a központban. Ott egy aktatáska pénzt nyomtak a kezembe azzal az utasítással, hogy üljek rögtön a kapu előtt várakozó autóba és mielőtt észrevennék, osszam ki a legjobban sújtott falvakban a helyzethez szükséges pénzt, vagy ha olyan a gazdakör vezetősége, amelyik megérti, hogy azonnal gabonát kell szereznie a legszegényebbeknek, adjak át egy bizonyos összeget. Elindultam a Szárazvám völgyén át a Mazsola völgyébe, majd át a Küküllő völgy legjobban sújtott falvaiba. Két nap múlva

az elnök asztalára tettem az elszámolást a nyugtákkal. A következő héten irodámban, lakásomon jelentek meg román falvakból emberek, akik követelték abból a pénzből, amit a magya-



Kacza (Brassó)

roknak adtam. Egy könnyen végzettsé válható eset is előfordult: lakásom ablaka alatt tüntettek, kiabáltak, majd mikor a kislányom világosságot gyújtott, belőttek az ablakon. A golyó a szemközti falba fúródott. Aztán nagy énekszóval, román nemzeti dalokat énekelve elvonultak. Amikor a csendőrörsről megérkeztek, már csak távolból hallatszott az énekszó. A többi kerületben is történtek hasonló dolgok, azokról azonban én keveset tudok, mert 1944 márciusában a katonai felmentéseket visszavonták és munkatáborokba osztottak be. Amikor júliusban hazaengedtek, pár nap múlva, augusztus 23-án a megye más magyar vezetőivel együtt lágerbe zártak. Szigorú őrizet alatt tartottak először hatunkat, majd 18-ra kerekítették ki számunkat, a vallási vezetőkkel. Innen 3 hónap múlva megint munkatáborban, a kolozsi alagutak háború utáni rendbetételén dolgoztattak orosz felügyelettel.

Nagyjából vázoltam Szász Pál fel fogását arról, hogy miként kell a földműves osztályon segíteni. Igaz, hogy a pénzáldozatot nem kell sajnálni, azaz pénzforrásról kell gondoskodni, amit ő megtehetett összeköttetései révén. Kacsó Sándor könyvében igyekszik őt úgy beállítani, mint szélsőbaloldalt. Sokat beszélgettem bizalmasan, barátilag is az elnökkel, s meggyőződtem, hogy egy valódi európai érte-

lembeni demokrata ember volt. Kacsó be is ismeri könyvében, hogy *“börtönben pusztult el annak a hatalomnak az áldozataként, amelyik így igyekezett megszabadulni ellenségeitől...”* Majd így folytatja: *“...ak koriban én is részese voltam a hatalomnak, ha igen kis mértékben is, de nem jött ki a számon egyetlen tiltakozóhangocska sem.”*

Dr. Szász Pál szerette volna az erdélyi magyar népet felemelni arra a kultúrára agrár szempontból is, ahol abban az időben a bánáti svábok és a Brassó, Szeben vidéki szászok állottak. Tanulmányútra küldött egy párunkat, engem pl. a Bánságba, ahonnan visszatérve beszámoltunk a tapasztalatakról, megbeszélve, hogy mit lehetne alkalmazni a mi magyar vidékeinken. Terveket dolgoztunk ki, de a háború mindent megsemmisített. Amit tettünk, az csak a kezdet volt. Éppen ilyen hasonló gondolkodású emberekre lenne szükség most is.

Egy másik hasonló gondolkodású embere volt Erdélynek *Haller István* a *“Hangya”* szövetkezetek elnöke, aki szintén Dél-Erdélyben maradt és a Hangya központjában, Nagyenyeden intézte a legtöbb magyarlakta község ügyeit. *A többszáz falusi hangya-szövetkezetnek nagyon ritkán volt áruhiánya.* Külföldi összeköttetései révén /a német cégek háború alatt is szállítottak/ sikerült a már hiánycikknek számító árut is eljuttatni a Dél-Erdélyben szétszórt szövetkezeteknek. Sokan rótták fel hibául *“nagyúri”* magatartását, de én erről nem voltam meggyőződve. Igaz, hogy baráti vi-

szony volt köztünk már a régi idők-ből, a kommunista érában együtt voltunk lágerben és ott a társaimmal együtt meggyőződhattunk igaz magyar felfogásáról.

Márton Áront, Erdély római katolikus püspökét minden magyar ember a falvakon is *“a püspök”*-nek címezte, és nemcsak a katolikus hívek, hanem a református, unitárius vallásúak is. Sok emberen segített, különösen a föld emberein, valláskülönbség nélkül. Mint püspöknek, börtönlátogatási joga volt, amivel gyakran élt. Így például a kamarási felügyelőt, akiről hónapokig nem tudtunk semmit, ő fedezte fel egy eldugott regáti börtönben. Azonnal értesítette elnökiünket, aki 3 nap alatt kiszabadította.

Azután évekig nem tudta senki, hogy pillanatnyilag melyik börtönben tartják ezt az embert, és mivel vádolják. Senkinek sem sikerült megtudni, amíg a családját nem értesítették, hogy elhunyt a börtönben. Kacsó Sándor bevallása szerint félelemből, vagy a rendszerrel szembeni lojalitásból semmit sem tettek kiszabadításáért.

Haller István soron kívül kapott kivándorlási engedélyt Németországba, ahol pár év múlva meghalt.

Márton Áron súlyos börtön, majd internálás után halálozott el.

Én 85 éves koromban Németországba emigráltam, ahol ma is élek — emlékeimből!

LÁNDORI SZÁSZ FERENC

(volt *“EMGE”* felügyelő és tanár a Radnóti római katolikus gazdasági iskolában)

Két front között

A viláégés, amely országokat, nemzeteket roppantott össze, vége felé közeledett. Ellenségeinknek a bombáknál és gránátoknál is pusztítóbb hazug hírei, a tekintélyt, tiszteletet, erkölcsöket aláásó és lelkeket megmételtyező propagandája elérte célját. A központi hatalmak hadseregei a sok nélkülözéstől, éhségtől és szenvedésektől kimerülve, áldozatul estek a kíméletet nem ismerő propagandának. Összeomlott itthon minden, s ez az összeomlás magával rántotta a hadsereget is.

A forradalom ment a maga romboló útján, és mi tudjuk a legjobban, hogy a hatalom új, "forradalmi" birtokosai milyen súlyos csapást mértek hazánkra. Első teendőjük az volt, hogy a hadsereget szétzüllesztették, így megakadályozták, hogy a honvédség hazáját megvédje. Elveiket abban az örült gondolatban juttatták kifejezésre, hogy: "nem akarok többé katonát látni". E hangzatos demagógia hamarosan megtermette gyümölcsét: a szenvedő haza védtelenül az ellenség prédája lett.

A forradalmi kormány Belgrádban katasztrófális fegyverszüneti szerződést kötött, amely szerint az ellenségnek joga volt az ezeréves Magyarország területének legnagyobb részét megszállni. E szörnyű szerződés Erdélyben a Marost jelölte meg demarkációs vonalnak, és fenntartotta az ellenségnek azt a jogot, hogy fontos stratégiai pontokat a demarkációs vonalon túl is megszállhasson, így egész Magyarországot kiszolgáltatta az éhes hódítóknak, akik az egyszer megszállt területet végleges birtokuknak tekintették.

Erdélyt a forradalmi viszonyok védtelenné tették. Az éveken át hősiiesen harcoló és Erdélyt védő csapatok a frontot megbomlasztva, fegyverzetet, lőszert és milliárdokat érő felszerelést otthagya, elszéledtek és szabad utat engedtek az ellenségnek. A birtokosok, vagyonosok kifosztása, a rablás sok helyen napirenden volt. A csekély számú magyar csendőrség tehetetlenül állt e "forradalmi" jelenségekkel szemben.

Amikor nyilvánvaló lett a román sereg betörése Erdélybe, felszólították a székelyeket és a szászokat, hogy jöjjenek Kolozsvárra, álljanak be a magyar hadseregbe. És íme, voltak még hazafias gondolkozású férfiak,

akik eljöttek. A székelyeknek csak egy kérésük volt, hogy külön székely osztagokba alakulhassanak, amit az erdélyi katonai kerületi parancsnokság nagy örömmel teljesített.

1918 december elejéig 1703 székely gyűlt össze Kolozsváron, de csak 604 volt puskával ellátva. Jóformán ők képezték egyedül Erdély védőrségének katonailag megbízható és fegyelmezett magvát.

A román megszálló csapatok a demarkációs vonalon nem álltak meg, hanem az entente tudtával és beleegyezésével tovább vonultak, hogy a fontos stratégiai pontokat, köztük Kolozsvárt is megszállják.

A Károlyi-kormány a következőket rendelte el: "Vix ezredes értesítette a kormányt, hogy a román csapatok fontos pontokat, valamint több más erdélyi várost ideiglenesen, míg francia csapatok érkeznek be, jogosultak megszállni. A stratégiailag fontos pontokon a fegyverszünet értelmében joguk van fegyveres erőt tartani. Esetleges lefegyverzésük ellen óvást kell emelni. Ha a lefegyverzés mégis megtörténnék, úgy a vérontás kerülendő, és a lefegyverzésről tiltakozás kifejezésével jegyzőkönyv veendő fel." A polgári és katonai hatóságoknak a kormány rendelete folytán helyükön kellett maradniuk a románok bevonulása után is, dokumentálva ezzel, hogy a magyar állam fennhatósága még fennáll.

1918 december végén Kolozsvárra érkezett Berthelot francia tábornok, aki rokonszenvezett a románokkal. Ekkor egy újabb demarkációs vonalat állapítottak meg, amely Nagybánya, Kolozsvár és Déva vonalán át húzódott, a magyar katonai hatóságoknak pedig el kellett hagyniuk Kolozsvárt. A románok azonban nem tartották be ezt a Berthelot-féle szerződést sem,

és folytatták előnyomulásukat Zsibó, Zilah, Szatmárnémeti, Máramaros irányában.

A székelyek és az erdélyi magyar csapatok ruha és lőszer hiányban szenvedve, fázva, éhezve 1918/19 telén visszaverték a románok támadásait, megvédve a magyar Alföldet. Amilyen harcot vívtak a most már székely hadosztály gyűjtőnév alatt elnevezett csapatok a románokkal, ugyanolyan elkeseredett harcot vívott a parancsnokság hátrafelé a köztársasággal, amely gyanakvással kísérte a székely hadosztály megszervezését, s ezért akadályokat gördített szervezése és felfegyverzése elé. Megtagadta a lőszer- és ember utánpótlást, s amikor végre engedélyezte is a toborzást, azt nem támogatta, s így annak eredménye gyenge volt.

Ilyen volt a helyzet 1919 március idusa táján. Március 21-én megalakult Budapesten az úgynevezett Tanácsköztársaság, amely eleinte mindent megígért a székely hadosztálynak. Ez a hajlandóság azonban csak papíron mutatkozott, azon is csak rövid ideig. A proletárdiktatúra megszervezte a maga vörös hadseregét és vörös gárdáját, melyeknek felállítása illetve felfegyverzése gyorsan ment. Mindenki kapott puskát és lőszer, amennyit akart, míg a Szatmáron lévő ötödik székely félzászlóalj felének még puskája sem volt...

A helyzet egyre kétségbeesettebb lett. *A székely hadosztály csapatai nem voltak bolsevista érzelműek, de anyagi létük a bolsevista kormánytól függött.* Mindezeket megfontolva a székely hadosztályban az a meggyőződés erősödött meg, hogy helyesebb lesz, ha *először a bolsevizmus ellen fordulnak.* Azt azonban, nem tudhaták, hogy a bolsevizmus ellen forduló hadosztály nyomában nem fognak-e a román csapatok tovább előnyomulni? Küldöttség ment Erdélybe, kijelentvén, hogy a székely hadosztály nem bolsevista érzelmű s kérdezi, vajon a románok megállnak-e, ha a székelyek a bolsevisták ellen fordulnak?

1919 április első felében a románoktól az a válasz érkezett, hogy a román hadsereg csak az esetben támadja meg a székely hadosztályt, ha ezt az *entente* elrendeli. Ennek ellenére 1919. április 16-án a román csapatok nagy erővel megtámadták a székely hadosztály egész vonalát. A honvédek nagy kérdés előtt álltak. Ha teljes erővel harcolnak a román hadsereg ellen, akkor megvédik a bolsevizmust. A csapatok így parancsot kaptak, hogy a felesleges ellentámadásokat kerüljék, s ott, ahol a nyomás nagy, lassan engedjenek, annál is inkább, mert Csucsánál az odairányított vörös segédc csapatok megfutottak és cserbenhagyták a kislétszámú székely csapatokat.

A székely hadosztály, amely Csucsától Máramarosszigetig 150 kilométeres fronton védte a magyar hazát, hogy szétszórt erejét egyesítse, Mátészalkánál gyülekezett. Az itt kialakult harcban a románok súlyos vereséget szenvedtek. Ezután a székely hadosztály egyszer megkísérelte küldöttsége útján, hogy a románokat megállásra bírja, amíg a

bolsevistákat letöri. A válasz azonban elutasító volt. A tragédia befejezéséhez közeledett...

Súlyos, felelősségteljes órák neheztek a székely hadosztályra. Sem Erdélyben, sem a magyar hazán segíteni nem tudván, nem maradt más hátra, mint hogy fegyverszünetet kössön, mert nem akart sem bolsevista lenni, sem a románokkal együtt menni a magyar bolsevizmus ellen. 1919. április 26-án déli egy órakor letették a fegyvert, melyet lángoló hazaszeretettel markoltak meg Erdélyért és Magyarországért akkor, amikor "nem akarok katonát látni" volt a jelszó.

Nem a székelyeken múlt, hogy harci készségük és hazafiságuk nem érte el a célt. Egyedül maradtak, cserben hagyva, támogatás nélkül álltak az ellenséggel szemben, sőt még a testvér is háttámadta őket. Az akkori szomorú, megtévelyedett időkben a székely hadosztály csapatai alkották az egyedüli józan, megbízható, hazafias alakulatot, amelyre jövőt lehetett építeni, s a székely hadosztály osztagaiból alakultak meg a Magyar Nemzeti Hadsereg első egységei. Örökké ragyogó példa marad az a szép, nemes lángoló hazaszeretetből fakadó készség, amellyel a székely hadosztály harcolt, szenvedett a hazáért.

Erdélyt a román hadsereg még az 1920-as trianoni diktátum előtt két évvel 1918-ban megszállta, és a bekebelezett területeket végleges birtokának tekintette, *kész helyzetet teremtve a béketárgyalásokhoz.* Erdély végnapjairól így emlékezett vissza Kratochwill Károly altábornagy, a székely hadosztály parancsnoka.

Összeállította:
LAZÁNYI JÁNOS LÁSZLÓ

A Népszövetség

“A Magas Szerződő Felek, avégből, hogy a nemzetek együttműködését előmozdítsák és a nemzetközi békét s biztonságot megvalósítsák, mégpedig: azzal, hogy egyes esetekben kötelezettséget vállalnak a háború elkerülésére; azzal, hogy nyílt, igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetéseket tartanak fenn; azzal, hogy a nemzetközi jog szabályait ezentúl a Kormányok kölcsönös magatartásának valóságos zsinórmértékéül határozottan elismerik, és azzal, hogy a szervezett népeknek egymás közti érintkezésében az igazság uralmát és mindennemű szerződéses kötelezettségének lelkiismeretes tiszteletben tartását biztosítják, megfogalmazták a Nemzetek Szövetségének alább következő Egyezségokmányát.”
Versailles, 1919. június 28.

Az Egyezségokmány 26. cikkelye szabályozta, hogy kik lehetnek a Nemzetek Szövetségének tagjai, valamint a Közgyűlés, a Tanács, az Állandó Titkárság, a Nemzetközi Bíróság feladatköreit, és Genfben kijelölte a szervezet központját. Az Egyezségokmányt a párizsi békekonferencia dolgozta ki, és az összes békeszerződés első fejezetét képezte. A Nemzetek Szövetségének Tanácsa a Szövetséges és Társult Főhatalmak négy delegátusából (a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán), plusz négy tagból állt. Magyarország 1922-ben, Németország 1926-ban, a Szovjetunió 1934-ben lett a Népszövetség tagja.

A versaille-i békeszerződések 17 államban: Ausztriában, Bulgáriában, Magyarországon, Törökországban, Görögországban, Lengyelországban, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban, Romániában, Cseh-Szlovákiában, Finnországban, Albániában, Lettországon, Litvániában, Észtországban, Németországban, Finnországban és Irakban vezették be a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszert.

A Népszövetség szerződésai

1. Németországgal és a legyőzött országokkal kötött békeszerződések:

- 1919. június 28. Versailles, Németországgal.
- 1919. szeptember 10. Saint Germain, Ausztriával.
- 1920. június 4. Trianon, Magyarországgal.
- 1919. november 4. Neuilly, Bulgáriával.
- 1920. augusztus 10. Sevres, Törökországgal.
- 1923. július 24. Lausanne, Törökországgal.

2. Kisebbségi szerződések:

- 1919. június 28. Lengyelország függetlenségéről és a kisebbségek védelméről.
- 1919. augusztus 10. Görögországgal.
- 1919. szeptember 10. Csehszlovákia függetlenségéről és a kisebbségek védelméről.
- 1919. szeptember 10. A SHS Állammal.
- 1919. szeptember 10. Romániával.

3. Külön szerződések:

- 1919. szeptember 9. Lengyelország és Danzig szabad város között.
- 1922. május 15. Németország és Lengyelország között Felső Sziléziáról.
- 1924. május 8. Fő Szövetséges és Társult Hatalmak és Litvánia között a Memel vidékéről.
- 1919. november 27. Görög-Bolgár lakosságcsere egyezmény.
- 1920. augusztus 10. Görög-Olasz kisebbségvédelmi egyezmény.
- 1923. január 30. Török-Görög lakosságcsere egyezmény.
- 1925. április 23. Lengyel-Csehszlovák kisebbségvédelmi egyezmény.
- 1927. augusztus 17. Román-Jugoszláv kisebbségvédelmi egyezmény.

4. Egyoldalú nyilatkozatok:

- 1921. október 20. Albánia garantálta kisebbségei védelmét.
- 1922. május 12. Litvánia nyilatkozata.
- 1923. szeptember 17. Észtország nyilatkozata.
- 1932. május 11. május 19. Irak nyilatkozata.

5. Népszövetségi határozat:

- 1921. június 27. Finnország javára az Aaland szigetekről.
- Ami a szerződéseket (nyilatkozatok, határozatok) illeti, azok tartalmazzák: 1. valamennyi kisebbségre

nézve általános rendelkezéseket, mint a jogegyenlőség, a diszkrimináció kizárása, polgári szabadságjogok, szabad nyelvhasználat a sajtóban, kiadványokban, kereskedelemben stb. kisebbségi iskolák és intézmények fenntartása; 2. egy meghatározott kisebbségre vonatkozó külön rendelkezés: a mohamedánok (ld. Albániával, Jugoszláviával és Görögországgal kötött szerződés), a zsidók (Lengyelországgal, Görögországgal, Litvániával kötött szerződés). Ide sorolandó még Csehszlovákia kötelezettsége a ruszinoknak nyújtandó területi autonómiáról, Görögország kötelezettsége a pindoszi vlahoknak, és Románia kötelezettsége a székelyeknek és szászoknak biztosítandó perszonális autonómiáról. Mindezek közül azonban egyedül Finnország tartotta be a kisebbségi szerződésben foglaltakat és biztosított autonómiát az Aaland szigeteken.

A kisebbségi panaszok benyújtásának menete

A kisebbség petíció formájában nyújthatta be panaszát a Nemzetek Szövetsége Tanácsához. A petíció először a főtitkárhoz került, s ha az jónak látta, továbbította a Tanácshoz. Az ügygel azonban csak akkor foglalkoztak, ha a Tanácsnak egyik tagja elfogadta a jogsértés tényét. Nem foglalkoztak a sérelemmel akkor sem, ha azok az államok nyújtották be, amelyek nem voltak tagjai a Tanácsnak, illetve ha egy kisebbség közvetlenül fordult a Népszövetséghez. Ha tehát a Tanács egy tagja elismerte, hogy valamelyik kisebbséget jogsérelem ért, tájékoztatta az illető államot, és három héten belül választ várt. (Általában az érintett államok mindent elkövettek, hogy elkendőzzék az

ügyet.) Ha megérkezett a válasz, akkor az a petícióval együtt az ad hoc Hárombizottság elé került, amely azt kivizsgálta. Jelentését megküldte a Tanácsnak, amely az ügyet nyilvános ülés elé terjesztette. Ezen részt vehetett az érintett állam képviselője és a kisebbségé is, utóbbinak azonban nem volt hozzászólási joga.

A Népszövetségen kívül igénybe vehető volt még a hágai Állandó Nemzetközi Bíróság, de csak akkor, ha a kisebbségvédelemre kötelezett állam és az egyik tanács tag között nemzetkülönbség támadt.

Magyarországról és az utódállamokból 64 magyar nemzeti kisebbség elleni sérelemmel kapcsolatos petíció került elfogadásra Genfben, és mindössze nyolc került a Hárombizottság elé. A romániai magyar nemzeti kisebbség panaszai közül érdemben csak a telepések ^{11/}, a Csíki Magánjak ^{12/} és a névelemzéssel ^{13/} foglalkoztak; a csehszlovákiai magyarok sérelmei közül négy került a Hárombizottság elé (tovább azonban nem): az állampolgársági kérdés, a prágai Magyar Hírlap betiltása, az 1930-as népszámlálás sérelmei és Szende Sándor pozsonyi orvos esete. Három Jugoszláviából érkezett petícióval foglalkoztak: a szabadkai polgármester által kiadott rendelettel a magyar nyelv használatának tilalmával kapcsolatban, magyar magán- és közművelődési egyesületek betiltásával, és a Pálfi Zsigmond elbocsátásával kapcsolatos betérjesztéssel.

Elutasított kérelmek

Romániából — néhányat kiragadva — a következő panaszok érkeztek: Az erdélyi és regáti kisajátítás nagysága és a megváltási ár különbsége miatti beadvány a földreform alkalmával; a hatalomváltással 23.460 főtisztviselő és 119.155 magyar kishivatalnok került hátrányos helyzetbe; egyszeri panasz, amiért 112 magyart kényszermunkára küldtek; elvették az unitárius egyház 385 holdját és 9 lelkészt megbotoztak. Több panasz érkezett a kultúrznával, az iskolák bezárásával, szobor- és képrombolásokkal kapcsolatban.

1933-ban a Hárombizottság a román kormány tájékoztatása alapján nem találta megalapozottnak, hogy Tordán, Sinfalván, Nagyigenen, Borréven magyarokat bántalmaztak volna.

Csehszlovákiában magyarok tucatjait bocsátották el nyugdíj nélkül, másokat a hatóságok bántalmaztak. Egy magyar nemzetiségű zsidó kisebbségi azt sérelmezte, hogy nem ismerték el katonai rangját. Bácskából és Baranyából kb. 40.000 magyar tisztviselőt üldöztek el, egyes helyen még maguk között sem beszélhettek magyarul; magyar tanítókat nyelvvizsgára küldtek, a letartóztatások, házkutatások mindennaposak voltak.

Ezekkel az ügyekkel azonban a Népszövetség, feladata ellenére sem foglalkozott. De nemcsak a magyar kisebbséget érte jogsérelem ebben a vonatkozásban, hiszen 1921-1936 között a 852 beérkezett kisebbségi panasz közül 381-et elutasítottak. Emellett az eljárás fogyatékosága volt, hogy a kisebbségi, mint közjogi személy nem léphetett fel, és nem volt módjában, hogy saját országában vagy nemzetközi szinten panasszal élhessen. Hibái ellenére a Nemzetek Szövetsége, mint a kisebbségvédelemmel felruházott nemzetközi szervezet, a két világháború között bizonyos szempontból lefékezte a kisebbségellenes politika brutalitásait. Sajnálatos, hogy a második világháborút követő békerendszert létrehozó nagyhatalmak ebből okulva nem hozták létre a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer egy módosított, fejlettebb változatát, és így az illető állam joggal hivatkozhatott belügyei-be való beavatozásra, ha szóvá tették kisebbségi politikáját.

BORNEMISSZA KAROLA

^{11/} A telepítés: a XIX. században a magyar állam a Bánátban 24000 személyt telepített be, akiknek egyenként 16-24 hold földet juttatott. 1921-ben a román állam államosította a 7 hold fölötti tulajdont.

^{12/} Csíki magánjogok: a 17.-18. században Erdélyben a határőrrel megbízottak használatában lévő földek a tulajdonukba mentek át. 1921-es agrárreform alkalmából a volt Naszódai román határőrök kivételével, az állam kártalanítás nélkül elvette a csíki és háromszéki székelyek földbirtokait.

^{13/} Névelemzés: a román iskolatörvény szerint az idegen hangzású, névutulókat nem írtathatták be magyar iskolákba.

A román eredetről

Romániában,
a II. világháború előtt
a gimnáziumokban,
részletesen és “alaposabban”
a 6. osztályban megfelelt
a mi 2. gimnáziumi
osztályunknak, a román
nyelv és irodalom c. tantárgy
keretében oktatták
a dákoromán kontinuitás
(folytonosság) elméletét,
közel negyedéven át.
Számomra, aki a hírhedt
névelemzés törvénye alapján
kényszerültem román
gimnáziumban folytatni
középiskolai tanulmányaimat
(1933-tól 1939-ig) ,elegendő
időt jelentett ahhoz, hogy
a hosszas és terjengős
magyarázatok alapján
megállapítsam: ez az elmélet
“valamiért” nagyon fontos
lehet a románságnak, de
körülötte valami sántít!...

Irodalomtanárom — a magyarfaló Traian Marcu — magyarázatai, az elmélet feltétlen helytállóságát bizonygató “magasröptű” érvelései közben szülőfalumra, a mezősgéi Bonchidára gondoltam, annak magyar református és román görögkeleti /ortodox/ templomára. A református templom a 13., egyesek szerint 12. század második felében, a falu közepén, a görögkeleti a 18. század végén, a 19. század elején a falun kívül, “hegyen” épült. Ezeket tudva, tanárom minden magyarázata és tüzes érvelése közben feltettem, fel kellett tennem magamnak a kérdést: ha igaz, márpedig igaz, hiszen létező történelmi tény az, amit szülőfalum két temploma építése időpontjainak az egybevetése igazol, miképp lehetséges, hogy az én szülőfalumnak és a szomszédos — vegyes, magyar és román lakosságú — falvaknak a románság és nem a magyarság az őslakója, legalábbis tanárom szerint!... Hogyan lehetséges, hogy a románság és nem a magyarság az őslakója Erdélynek? Ez volt az egyik okom, amely könyvem megírására késztetett, de sorrendben nem az első!

Az elmélet szerint a románság már a magyar honfoglaláskor /895/ Erdély földjén élt, s már a IV-V. századtól keresztény volt. Ha ez így lett volna, felvetődik a kérdés: *szülőfalum “őslakos” románsága hol imádkozott a 4.-5. századtól, első templomának 18-19. századi felépítéséig?* Ez a tény késztetett arra, hogy később, egyetemi hallgató koromban, a kolozsvári *Ferencz József Tudományegyetem* Jog- és Államtudományi Karán, majd a *szegei Magyar Tudományegyetemen*, ahol 1947 és 1948-ban történelmet és földrajzot hallgattam, foglalkozzam az elmélettel, a tudomány által nem érintett és

nem boncolgatott, a keresztény kultuszhelyek /imaházak, kápolnák, templomok, kolostorok, monostorok, apátságok, temetők/ nyomvonalán haladva. Abból indultam ki, hogy amióta ember az ember, azon a földön ahol él, kultuszhelyeket létesít. S ha igaz az, amit a román történetírás állít, hogy Dácia, amelyhez Erdély egy része is tartozott, annak népe már a 4.-5. században keresztény volt és az ezt követő 600 éven át tartó népvándorlás pusztításait is átvészelve, megszakítás nélkül élt Dáciában, akkor ennek nyomait kimondottan dákoromán /román/ alapítású keresztény kultuszhelyek, elsősorban templomok őriznék. *A történelem azonban a romanizált /dákromán/ népesség kultuszhelyeiről nem tud. Sem templomokról, sem temetőkről!*

Erdélyben az első román alapítású templom a 13. század közepe után épült. Ez a demsusi /Densus/ ortodox templom. Kétségtelenül arról tanúskodik, hogy az után épült, hogy a vlachok /románok/ a Balkánról lassan észak felé húzódó első “rajai” átlépve a Kárpátok hágóin, megjelentek Erdély földjén is.

Az elmélettel összefüggő – kimondottan a kultuszhelyek és az ezekkel összefüggő liturgia /szertartásrend/ területén maradványok, – okok, jobban mondva bizonyítékok azok, amelyek könyvem megírásának az alapjául szolgáltak, olyan felkutatott történelmi tények, amelyekről a román történetírás mélyen hallgat. Ezeknek az elhallgatott történelmi tényeknek a kiszűréséhez, megállapításához, elsősorban Nicolae Stoicescu: *Continuitatea romanilor* /A románok folytonossága, Ed. Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1980/ és Mircea Pacurariu: *Istoria Bisericii Ortodoxe Romane* /A román Ortodox

Egyház Története, Sibiu 1972/ című köteteket használtam könyvem megírásakor. Az ezekből a művekből hiányzó, mellőzött, vagy agyonmgyarázott történelmi tények szolgálták szándékom megvalósítása alapjául, s készettek arra, hogy kimondottan a kultuszhelyek és a liturgia területén maradvá, a 4.-13. századok vlach /román/ kultuszhelyek teljes hiányával támasszam alá a magyarságnak Erdélyhez fűződő történelmi jogát. Ezek a történelmi tények — a teljesség igénye nélkül —, mivel valamennyinek csak az érintése is meghaladná egy ilyen ismertetés keretét, a következők:

1. Erdélybe 953-ban a görög szertartású kereszténységet hozták be és nem az ohridai érsekség területén kifejlődött szláv szertartást, amellyel a románok éltek. *Szent István királyunk még a görög szertartást is kiszorította a latin javára. Lehetetlen, hogy a latin eredetű nyelvet beszélő románokra a szláv egyházi nyelvet erőszakolta volna!*

2. Az 1054-ben történt egyházszakadás után, a szláv szertartású Keleti Egyház híveit a Magyar Királyságban eretnekeknek /szkizmatikusoknak/ tekintették. Nem tűrték meg, nem engedték letelepedni őket. A vlachok /románok/ állítólagos, a Magyar Királyságban, közelebből Erdélyben élt dákoromán ősei I. Endre kirá-

lyunkkal /1046-1060/, vagy utódaival összeütközésbe kellett volna kerüljenek, ha valóban a Magyar Királyság alattvalói lettek volna. Ha pedig a Magyar Királyság alattvalóiként tértek át és lettek a szláv rítusú Keleti Egyház híveivé, önkéntelenül is felvetődik a kérdés: mikor és miért, mely okoknál fogva tértek át? Ezekre azonban semmiféle nyom, adat pedig *egyáltalán nincsen!*

3. Miután II. Bazilios bizánci császár /976-1025/ 1018-ban leverte a bolgárokat /ezért nevezték Bulgárotonosznak, azaz bolgárölőnek/, 1020-ban pedig ezek vlach /oláh/ szövetségeseit, az ide-oda vándorló vlachokat, ahogyan akkor őket a görögök nevezték: vlachos-okat, az ohridai érsekség egyházi uralma alá helyezte. /Ohrida Albánia délkeleti határa közelében van, nem Erdélyben!/ Az Erdélyben élő románok 1715-ig ennek az érsekségnek az egyházi fennhatósága alá tartoztak, jóllehet egyes szláv rítusú ortodox püspökségek hozzájuk közelebb is voltak és működtek.

4. A vlachok liturgiája Erdélyben nem volt sem latin, sem vlach /román/ nyelvű. *Még a 19. század második felében is szláv volt. A vlach /román/ papság évszázadokon át szláv: bolgár vagy szerb eredetű volt!...*

5. A dákok és a rómaiak leszármazottai /a papok is!/ — az állítólagos dákorománok — a tőlük elvárt latin írás helyett a cirillt használták még a 19. században is. A vlachok /románok/ dákoromán ősei viszont a latin írást a cirilllel cserélték fel! Ez a csere — a Magyar Királyság területén — nem történhetett meg a 9. század közepe előtt, mivel ott *semmiféle más népcsoport nem használt cirill írást*, mielőtt a törökök elől menedéket kérő szerbek és vlachok oda nem jutottak.

6. A dákoromán folytonosság elméletének képviselői szerint a vlachok /románok/ a 4. vagy az 5. században lettek keresztények Erdélyben. Tudni kellene — ha lennének, de nincsenek —, hogy a románság dákoromán ősei ezekben az évszázadokban milyen alkotásokkal /barlangoltárok, barlangkápolnák, kápolnák, templomok, dák, latin vagy újlatin nyelvű feliratok, kőbevésett emlékek, a megkeresztel-

sükre vagy keresztény létükre utaló írásos vagy más emlékek, püspöki látogatásokról szóló megemlékezések stb./ rendelkeztek? Ezekre vonatkozóan — még a szóban forgó századokból is — *szinte minden népnek vannak emlékei, csak egyedül az erdélyi /a dáciai/ románságnak nincsen!/?*

7. A régészeti leletek egytől-egyig arra mutatnak, hogy a régi dáciai időkben szokásos temetkezés a 4. század végére megszűnik. Ez annak a következménye, hogy a hunok háborúval pusztítva hódították meg Erdélyt.

Megállapítható tehát a dákoromán folytonosság elméletének tarthatatlansága, mivel:

1. Dácia, azaz Erdély egy részének népe a 4.-5. századból származó keresztény kultuszhelyekkel nem rendelkezhetett. *A magyar honfoglalás idejéből ilyen kultuszhelyekről nem tud sem a hazai, sem a külföldi történetírás.*

2. Arról sem tud a történelem, hogy Erdélyben a romanizált dákok állítólagos utódai, a "dákorománok"/románok/ a 10.-12. századokban kultuszhelyeket létesítettek volna. Következésképpen ezekben a századokban *nem lehettek jelen Erdély földjén. /Az első létesítmény a már említett demsusi ortodox templom a 13. századból való./*

3. A romanizált dákok, ha léteztek ilyenek, s átvészelték a 600 éven át tartó népvándorlást is, latin kereszténységüket és liturgiájukat, írásukat Erdélyben — az ismertetett okoknál fogva — *nem cserélhették fel szlávra, latin írásukat a cirill írásra.*

4. A keresztény temetkezéseknek a 4. század végétől kezdve *nincs nyomuk Erdély földjén.*

Az említett kultuszhelyek teljes hiánya, valamint a szláv kereszténység és liturgia követése, a cirill betűs írás — cáfolhatatlanul — *az erdélyi románság balkáni eredetét igazolja! Azt, hogy a románság nem lehet és nem őslakója Erdélynek; hogy a dákoromán folytonosság elmélete nem egyéb, mint a román legfelsőbb államhatalmi kinyilatkoztatások rangjára emelt, valósággal "tanná" merevedett, minden tudományos alapot nélkülöző eredetmonda, legenda, mese!*

Utcanevek vallomása

Miről vallanak az utcanevek Marosvásárhelyen? A román nacionalizmus és sovinizmus féktelen tombolásáról. És emlékeztetnek azokra a tragikus márciusi napokra is, amikor a Vatra szervezete magyarelles pogrom örületében, a Hodákról behozott parasztok barbár módon letéptek minden magyar utcanévet, kétnyelvű cégtáblát, minden magyar feliratot, színházi plakátot stb. Az utcanévtáblák később visszakerültek a helyükre, de már nem két nyelven, hanem csak románul...

A város történelmi múltjának, magyar kulturális hagyományainak emlékét őrző szobrok, utcanevek nagy részét már Ceausescu rémuralma alatt eltüntették.

Ezt a magyarelles akciót a márciusi véres napok óta még nagyobb buzgalommal folytatták a diktátor ultranacionalista utódai. A főispáni hivatal (prefektúra) már 1991-ben újabb hat utcát "keresztelt át" olyan román generálisok és más személyiségek nevére, akikről addig nem is hallottunk. Ugyanakkor az Utcanévadó Bizottság elnöke, *Ileana Filipescu* alprefektusnő kijelentette: "A Petőfi tér neve a fasiszta Horthy-korszak emlékét idézi". Az alprefektusnő nem tudja — nem is akarja tudni —, ki volt Petőfi. Arról meg pláne sejtelmecsincs, hogy a Petőfi tér mostanáig azért viselte ezt a nevet, mert itt állt az a ház, amelyben a forradalom nagy költője megszállt, mielőtt a segesvári csatátérre indult...

(Zárójelben hadd jegyezzük meg: a *Tolsztoj* utca nevét azért tépték le és később azért változtatták meg, mert a név románul fonetikusán írva "i"-re végződik /Tolstoi/ és azt hitték, hogy magyar.)

A prefektúra — sok magyarelles intézkedése után — már 1991 februárjában határozatot hozott, hogy Vásárhelyen utcát nevez el Antonescu marsallról. Mikor erről tudomást szereztünk, nyílt levelet írtunk a város akkori polgármesterének, Victor Suciunak. Ebben a levélben, melyet Vásárhely magyar értelmiségének színe-java aláírt, tiltakoztunk hogy városunkban utcát nevezzenek el Antonescu marsallról, Hitler leghűségesebb csatlósáról, aki a zsidó tömegmészárlásban még a Führert is megelőzte 2-3 évvel, és aki mint há-

borús bűnös sok százezer ember haláláért felelős.

Egyszersmind követeltük a régi magyar utcanevek visszaállítását.

Tiltakozásunkra semmilyen választ nem kaptunk. Hacsak nem tekintjük válasznak azt, hogy Vásárhelyen akkor még nem adtak utcanévet Antonescunak (noha Nagyváradon már volt ilyen utcanév, sőt a parlamentben és a televízióban is megpróbálták rehabilitálni a volt fasiszta diktátort.)

Tiltakozásunkat azért mégsem hagyták szó nélkül, közvetett úton válaszoltak rá a helyi román lapban: a *Cuvintul Liber* – a Vatra vehemens hangú szócsöve – cikket közölt Antonescuról, s ebben "nagy hazafivá" és "nemzeti hőssé" magasztosította az egykori tömeggyilkost, aki – a lap szerint – nemcsak utcanévet érdemelne Marosvásárhelyen, hanem *szobrot*, mégpedig – *horribile dictu* – *Budapest*! Ez, kérem, nem vice! És miért kellene szobrot emelni éppen Budapesten a volt fasiszta diktátornak, azt így indokolták: azért, mert Antonescu már 1919-ben részt vett Budapest elfoglalásában, tiszt volt abban a hadseregben, amely "felszabadította" a magyar fővárost. Mi azonban jól tudjuk, hogy a román hadsereg – Erdély elfoglalása után – miért vonulhatott egészen Budapestig, s hogy *ott miként garázdálkodott, visszavonulásakor pedig mi mindent rabolt el.* Nos, ezekben a "hősi harcokban" jeleskedett Antonescu. Olyan érdemeket szerzett, amelyekért *kitünteté*st is kapott a román királytól.

A város magyar értelmisége és a prokuratúra közötti harc után már azt hittük, hogy a hivatal lemondott az Antonescu utcanévről. Ám amit 1991-ben elhalasztottak, azt 1992 júliusában végrehajtották: *Antonescu-*

ról nevezték el a város egyik legszebb sétányát, a Május 1 sétányt!

Hiába fordult a román kormányhoz a Magyar Demokrata Szövetség, mondván, hogy a marosvásárhelyi Május 1 sétány nevének megváltoztatása az alkotmányos előírások, az emberi jogok megsértésével történt, hiszen Antonescu marsallt 1945-ben törvényesen ítélték halálra, s azóta sem rehabilitálták.

“Ismert tény — hangzik a nyilatkozat —, hogy Antonescu 1940 és 1944. augusztus 23-a között a román állam vezetőjeként légionárius katonai diktatúrát vezetett be, és belevitte Romániát egy olyan háborúba, amelyben 600.000 katona vesztette életét, és több mint 300.000 zsidót végeztek ki.

Antonescu felelősségre vonása nemzetközi egyezmények alapján történt. Az Alkotmány 11. szakasza előírja, hogy Románia betartja azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyeket aláírt. Ez tehát kötelező kell legyen a Maros Megyei Prefektúrára is, amely a kormányt képviseli. Ebben a helyzetben egy sétány elnevezése Antonescuról, akit háborús bűnösnek ítélték el és nem rehabilitáltak, olyan intézkedés, amely sérti a demokráciát és a közérkölcset”.

Mindezek ellenére a prefektúra szélsőséges nacionalistái kiírták az Antonescu utcanévet.

Kérdés, hogy az államhatalmi szer-

veink helyre tudják-e hozni azokat a súlyos hibákat, amelyeket a Vatra fasisztoid önkényuralma a vásárhelyi magyarság ellen elkövetett. Mert volna mit helyrehozni. Ugyanis az elvadult román nacionalisták és sovinszták hol sunyi, hol nyílt mesterkedéseinek eredményeként jelenleg az a helyzet, hogy Marosvásárhely 370 utcája közül csupán 9 (kilenc!) visel magyar nevet! (Ha a Gheorghe Doja utcát nem számítjuk, mivelhogy így írják szegény Dózsa György nevét.) Ez a 9 magyar utcanév az összes utcanévnek csupán 2,5 százaléka, noha Marosvásárhely lakosságának még mindig több mint 50 százaléka magyar, annak ellenére, hogy csak a Ceausescu-korszakban több mint 50.000 románt telepítettek be az akkori “zárt városba”, teljesen megváltoztatva így a régi magyar város nemzetiségi összetételét.

Az évtizedek óta folyó nacionalista-sovinszta mesterkedések után az a helyzet, hogy jelenleg Marosvásárhelyen nincs utcanéve olyan jeles fróknak, tudósoknak, művészeknek, történelmi személyiségeknek, mint Bethlen Gábor (aki a várost 1616-ban szabad királyi város rangjára emelte), Rákóczi Ferenc (akit 1707-ben itt iktattak be Erdély fejedelmi székébe), Teleki Sámuel (aki annak idején a világhírű Teleki-tékat alapította), Kosuth Lajos, Aranka György (aki itt az első Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaságot megalapította), stb.

S miközben a mi nagyjaink emlékét beborította a román nacionalizmus fojtogató köde, sok olyan román személyiség kapott utcanévet Marosvásárhelyen, akinek semmi köze sincs a város történetéhez, s aki különben sem érdemli meg az utókor tiszteletét. Ilyen például Andrei Saguna, aki az 1848-49-es szabadságharc idején a legnagyobb sovinszta uszító volt, s aki a legtöbbet tett a román-magyar ellentétek kiélezéséért.

Az elrománosított utcanévek után szólnunk kell az utóbbi időben felállított szobrokról is. Ha körülnézünk Marosvásárhely központjában, a következő kép tárul elénk: a főtér felső sarkán, a nagy román templom előtt

áll Avram Iancu hatalmas lovasszobra, kissé lejjebb a román hősök emlékműve, a román katona szobra, az első román templom mögötti parkban Nicolae Balcescu mellszobra, s végül a Remust és Romulust szoptató anyafarkas (a hamis román eredetmítoszszal kapcsolatos szobor). Ez utóbbit 1992-ben állították fel a Városháza és a Kultúrpalota előtti parkban. A város magyar lakossága ezen is nagyon felháborodott, mert Dr. Bernády Györgynek éppen ezen a helyen kellett volna szobrot emelni, lévén, hogy e szép épületeket ő építette, s még nincs szobra Vásárhelyen ennek a legendáshírű polgármesternek, aki a század elején a város korszerű építészeti arculatát kialakította.

A prefektúra azonban — ezzel mit sem törődve — felállította a főtéren a negyedik román emlékművet, az imént említett anyafarkast, miközben itt egyetlen magyar személyiség szobra sem kapott helyet!

A hajdani “székely főváros” megcsúfolása ez! Ha egy külföldi látogató végigmegegy a főtéren — a szobrok s az utcanévek után ítélve — azt hiheti, hogy egy román városba érkezett, holott e településnek 800 éves magyar történelmi múltja van!

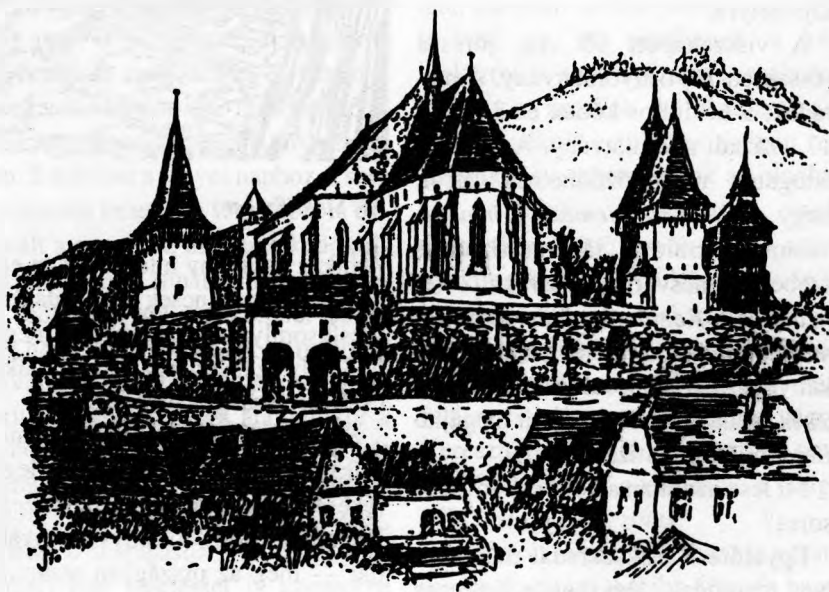
TÖRÖK LÁSZLÓ
(Marosvásárhely)

Kiegészült a csíksomlyói Ferencesek könyvtára

A kolozsvári *Keresztény Szó* első – 1990-es – évfolyamában folytatásokban számoltunk be a csíksomlyói ferencesek könyvtárának kincseiről. A csíkszeredai múzeumba szállított könyvtárban maradtokról és a templom főoltára mögött, a kegyszobor felé vezető lépcső javítása során megtalált, összesen harmincöt kötetről (köztük — ösnyomtatványok mellett — *Kájoni fűvészkönyve* és az elveszettnek hitt *Kájoni-portré*). Elmondtuk, hogy az utóbbiak (mármint a harmincöt kötet és az arckép) a ferencesek őrizetében maradtak és vannak. Főként azonban, a könyvtár legértékesebb darabjainak nagyobbik részéről számoltunk be, a rendház egykori ebédlőjének egyik vakablakából kibányászott, beázás következtében kisebb részben teljesen tönkre-rothadt, nagyrészt pedig restaurálásra szoruló, többé-kevésbé megrongálódott ösnyomtatványokról – nyomtatványokról – kódexekről. Ugyanakkor – jeleztük: a restaurálásra szoruló könyveket senki se vitte el “számbavétel és iktatás nélkül”, amint az egyébként tisztelt és nagyrabecsült, azóta elhunyt *Domokos Pál Péter* állította, *Márton Áron* püspök emlékének szentelt, *Rendületlenül* című könyvében a 20. oldalon. Mind a megfeketedett, helyrehozhatatlan, mállott példányokat, mind pedig a restaurálásra szorulókat pontos leltár alapján szállították Bukarestbe, ahol elosztották az ország legjobb restauráló műhelyei, laboratóriumai között. (Ezek helyrehozataláért Hargita megye néptanácsa még akkor igen nagy összeget fizetett). A végképp menthetleneknek bizonyultakat — összesen mintegy 33 példányt — még 1986-ban visszaszolgáltatták a csíkszeredai múzeumnak.

De mi lett a restaurálásra szántakkal? Alulírottban, aki az említett, két év előtti sorozatban vitába szállt *Domokos Pál Péter* állításával, azóta is munkált a félelem, hogy végül mégis igaza talál lenni a *Rendületlenül* írójának, és a felbecsülhetetlen értékű, még restaurálható műkincsek szórényszálán eltűnnek — legalábbis minden átvételi jegyzőkönyv, leltár ellenére se kerülnek vissza a csíkszeredai múzeumba, kiváltképpen, hogy a még jóval 1990 előtt restaurált 14 példányt is csak rövid időre engedték vissza annak idején Csíkszeredába,

majd gyorsan ismét kölcsönvették “egy évre” — úgymond. Félelmemet azonban nem tettem szóvá, részben, hogy ne keltsek rossz hangulatot a jószándékról tanubizonyosságot tett néhány valóban illetékes ember irányába, részben pedig, hogy ne adjak ötletet — másoknak. Örömmel és nagy-nagy elégtétellel kell mondanom: aggályom alaptalannak bizonyult. Néhány kivétellel ugyanis a közelmúltban valamennyi elszállított könyv visszakerült a csíkszeredai múzeumba, ezeket állították ki október folyamán.



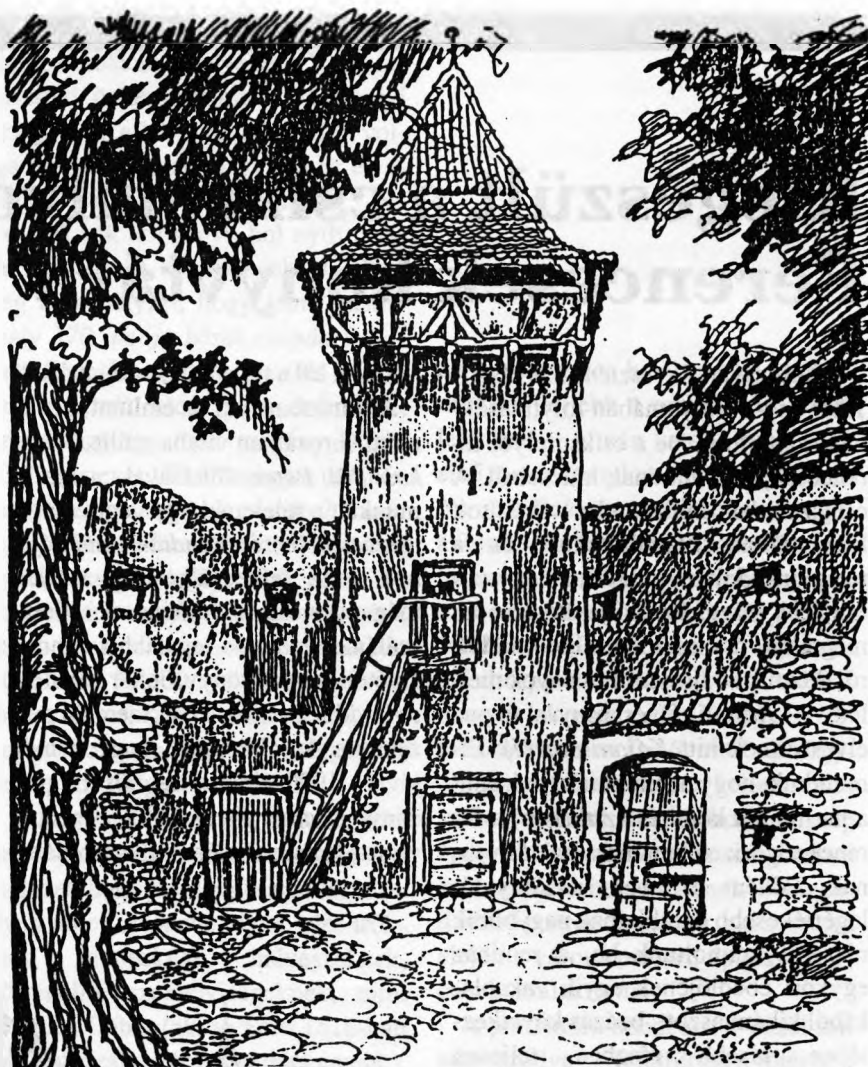
Berethalom (Szeben)

Összesen 72 kötet állítottak ki. A hetvenkét kötet valójában 95 restaurált könyvet tartalmaz, mert jónéhány ún. *colligatum* (2-3 egybekötött könyv) is van közöttük. További 4 kötet már készen van — de ezek még nem kerültek ki a *Bukaresti Nemzeti Könyvtár* laboratóriumából, és még két kötet restaurálása folyamatban van a craiovai ill. nagyszebeni múzeumoknál. Maradt még 14 kötet, amelyek rendbetételére a hazai laboratóriumok — megfelelő japán papír híján — nem vállalkozhattak. Ezeket — a román fél előzetes jóváhagyásával — a *Széchenyi Könyvtár* állítja helyre.

A visszakapott 95 cím jórésze (összesen 70) ősnymtatvány. A maradék: 9 kéziratos kódex és 8-8 16.-17. századi nyomtatvány. A kiállítás látogatói meggyőződhetnek arról, hogy a *Bukaresti Nemzeti Könyvtár*, valamint a craiovai, jászvásári, nagyszebeni, temesvári, a *Bukaresti Történelmi* és a *Román Irodalomtörténeti Múzeumok* restaurátorai kiváló munkát végeztek, akárcsak az eredeti kötések oxidálódott fémvereteit megújító *Katonai Múzeum* szakemberei.

Mi lesz azonban a könyvek további sorsa?

Egyelőre a csíkszeredai múzeumban maradnak. Részben a ferences atyák kérésére, akik pillanatnyilag nem tudnák biztosítani szakszerű tárolásukat-őrzésüket, részben pedig azért, mert még mindig várat magára a törvény az "államosítás" címen a 40-es évek végén elorzott egyházi javak és műkincsek visszaszolgáltatásáról, hisz ne felejtjük: Románia legértékesebb könyvtára a *Batthyaneum*, a Gyulafehérvári római katolikus Érsekség jogos tulajdona is még teljes egészében állami kezelésben van.



Kis Sink (Szeben)

Amikor a törvény intézkedik az egyházi javak-műkincsek visszaadásáról, a csíksomlyói kolostorban is megfelelő hely szabadul majd fel a műkincsek tárolására és őrzésére.

Szerencsés végéhez kezd érni a csíksomlyói ferences könyvtár legértékesebb darabjainak az odüsszeája. Reméljük, hogy a könyvtár további hat — még az országban restaurált, illetőleg munkában lévő — könyv, valamint a 14 Budapestre szállítandó kötet is mielőbb visszakerül jogos tu-

lajdonosaihoz Csíkszeredába, illetőleg Csíksomlyóra. Addig is, akit érdekel és aki teheti — nézze meg a csíkszeredai múzeumban őrzött könyveket. Rendkívüli élmény látni a gyönyörű kötésű, csodálatosan nyomott-illusztrált könyveket — a csíksomlyói ferencesek sok évszázados művelődést terjesztő-ápoló munkásságnak a bizonyítékát.

FODOR SÁNDOR
(Kolozsvár)

Mese a kopjafánál

Hát ezt is megértük: kétszázadik jubileumi évét üli az Iskola Anyánk, az Alma Mater, a Tudással Tápláló! Fiatal? Koros? Koros, ha azt vesszük, hogy “szült” már eddig — a kezdeti beindulást és a történelmi mostohaságok miatti “vesztéseket” meg növekedési ciklusokat is figyelembe véve — nem sok híján kétszáz ilyen-olyan végzős osztályt “anyasága” folyamán. Ugyanezzel a promóció-szülési mértékkel a fiatalságra nézve is kaphatunk eligazítást: ha szül még ezután újabb kétszáznyi vagy még több végzős nemzedéket, akkor kétszáz évesen is fiatal korban van.

Ötven évvel ezelőtt mindenesetre ötven évvel fiatalabb volt. S vele együtt én is, és velem együtt sokan mások. Akkor még “csak” a százötvenedik évfordulótól volt “jubileumi” az akkori, az 1942/43-as iskolai év. S valahol valakik úgy “számították ki”, hogy mi hetvenheten éppen abban az ünnepi iskolai évben lettünk elsős gimnazistákként “fiai”.

Születésünk napja úgy ünnep a személyes életünkben, hogy abban semmi emlékezetes dolog, semmi élményszerűségünk nincs: egy dátum, egy adat iratainkban. Az a nap viszont, amelyen a hosszú szekérút elvezetett a székelykeresztúri *Unitárius Br. Orbán Balázs Gimnáziumba* — még a név is milyen szépen hangzott! —, nemcsak emlékezetes és élményszerű volt, de már-már mesébe illő, a vásárnapok sorában külön pirosló ünnep. S méltóan a fényes naphoz, a sors szerencsés keze még fényképet is exponált a nap és az út kiemelkedő pillanatáról, hogy annál emlékezetesebbé öröktse 1942. szeptember 20-át. Két hágó volt mögöttünk, a második vízvázalató hegygerinc is a tetejével került a szekérekerekek alá, amikor a Kénosi-tetőn “kiemelkedtünk” a két Homoród és a Nagy-Küküllő folyásvölgyei fölé: állt a két almási szekér, pihenő szusszanásban állt a négy ló, némelyikük vizeléssel is könnyítve magán, s a tarisnyákkal, töltött szalmazsákokkal púpozott kocsin mint egy külön kiemelkedő “tetőn” kuporgott a hágós gyaloglás után visszatelepülő “rakománya” az a néhány almási gyermek, aki életének új pályájára fordulva elindult diáknak a gimnáziumba. Szerencsét próbálni a szülői háztól távol. Úgy mentünk, hogy két tőnknek még a vér szerinti anyánk is kísérőnk volt az Alma Mater felé, mint akiket anyai kezek adnak anyai

kezekbe, s másik két társunknak is bizonyára csak azért volt az apja a kísérője, mert ők voltak a szállítók, a fuvarosok, az ő szekerek-lovuk vitt a szerencsepróbálás célja felé. Hálás meghatottsággal nézgettem el azóta sokszor a négy nem éppen paripa délcegségű almási lovat a fényképen: bevonultak a fényképes “örökkévalóságba”, de meg is érdemelték, ha akkora nagy útra — minden értelemben “nagy útra” — elzörögtek velünk az akkor még köves úton Almástól Keresztúrig, reggeltől estig hűségesen húzva a szekeret! Mert még a Kénosi tetőn sem nőtt ki nekik valamiféle pegazusi szárnyuk, hogy legalább onnan, ahonnan tovább jórészt csak lejtő volt az út, repüljenek a két szekérrel, a szekerek szerencsekerekeivel, a kerekek küllősugaraival. Fényárnyékolt vetületben szépen recésedik a csontbordázatuk az oldalukon, mintha csukott, vagy éppenséggel kinövésnek induló szárnyuk lenne, de úgy emlékszem, végül is nem repültünk, csak mentünk tovább megkönnyebbülve a tetőről, vidám zakatolással, helyenként még futásra is váltva a lépést, míg végre Keresztúr betonútján csattogtak a patkók, “hírül adva” a városnak, a világnak, íme *megérkeztünk!*

Nem volt semmi visszhangja a csattogásnak, de mi a célba érkezés nagy megkönnyebbülésével szálltunk szalmazsákjainkkal a tankszerű vasá-

(1993 májusában fennállásának 200. évfordulóját ünnepli a székelykeresztúri Orbán Balázs Gimnázium.)

gyakra, hogy ha lehet, nyolc esztendőre oda rakjuk a fészünköt a százados vastag falak közé. És tanulni kezdtük: internátus, konviktus, szilencium. De még mielőtt bármit tanulni kezdtünk volna, az első gimnáziumi "óránk" az volt, hogy felsorakoztattak minket, elsőöket nagyságrend szerint egy sorban a gimnázium udvarán, és egy "mechanikus" felezéssel két népes első osztályra osztottak, mint ahol csak úgy lehet "osztály", ha "osztják" az embert. Nem volt semmi más különleges szempont — okosak vagyunk-e, buták-e, szépek vagy csúnyák? —, testi magasságunk szerint, ahogy Isten adta a nőttünket, úgy osztottak kétfelé, mintha katonai sor alá álltunk volna, hogy a nagyokból legyenek testőrök, az apróbbakból az ő fegyverhordozóik: osztódással szaporodva lett belőlünk egy természetben nagyobb s számban is negyven A. osztály, és egy testileg kisebb s számban is csak harminché B. osztály. Énmagam a bések között törpéskedtem, ott is inkább a sor vége felé, de az ünnepi-jubileumi napon az apró szopránok első sorában álltam: a fehér székelyharisnya vastagon izzasztó posztoszorításában énekeltem a dalárdával 1943. június 6-án a tűző nap heve alatt, hogy *"Eszent falak közt álmodozva jár Az elmerengő, játszi képzelet; És őt és újat mind magába zár, Mint óceán az úszó szigetet, Mint anyaszív a hősi gyermeket. S bár reng-borong a tengerek dagálya, És sűg-dübörg a milliók csatája, Hogy hír-dicsőség gyászpalástot ölt-sön: Az Úr kegyelme nyugszik itt a bölcsön!"* A lélek annál több volt a hangomban, mivel életemben először énekeltem "ódát", s mivel közben élőben ott csodálhattam a fehér hajú költőapót az ódahallgató ünnepi közönség első sorában, mivelhogy ő

volt az unitáriusok püspöke, aki ódaversét külön a mi keresztyúri főgimnáziumunk felszentelésére, jubileumi ünnepére szerezte!

A gimnázium is *fő* volt, az ünnepi ének is *óda* volt, minden egy mesebeli világ volt, virágok pompázó színei mindenfelé, és közben megtanultuk azt is, hogy "Maturandus", "Gaudeamus", mert időközben végig csodálhattuk — mi, elsőök — életünk első ballagási ünnepét is, azokkal a csodálatra méltó "nagyokkal", akik elvégezték a gimnázium nyolc osztályát, és azzal ők lettek a főgimnázium főszereplői: szólt az internátusunk jól ismert csengője, "kicsengették" a nyolcadikosokat, "ballagtak" szép méltósággal, énekelve, a falak nekik emelkedtek, a folyosók nekik nyíltak, a lépcsők nekik grádicsozódtak, ők voltak azon a napon az Alma Mater "hősi gyermekei", és ők voltak diák-seregünk "vénei": a "véndiákok". Két nemzedék a két végen, amelyiknek külön nevezetes és emlékezetes volt iskolánk százötvenedik évfordulója: az ünnep legalsó grádicsán mi, akik az első osztályt végeztük, és legfelső grádicsán ők, akik a nyolcadik osztályból ballagtak "tovább, tovább"...

Aztán mi is "megvénültünk". Eltelt a nyolc esztendő a gimnázium két — *ó és új* — épületének fedele alatt, és 1950-ben mi voltunk a "véndiákok": *"A székelykeresztyúri Vegyes Líceum 1949-50 évben végzett növendékei!"* De mi úgy voltunk vének, hogy az akkor százötvenhét éves Alma Materünk több olyan "hősi" és "forradalmi" búcsúzó ifjat nem látott addig, még 1848-49-ben sem, mert akkor a forradalom és szabadságharc miatt szünetelt a tanítás. A mi "forradalmiságunk" idején is már-már szünete lett a tanulásnak, annyira a mozgalmi életnek adtuk magunkat, és már a lábunk is annyira tudta a mozgalmat, hogy amikor ballagni kellett volna, mi rendszeren alakulatilag felsorakozva "meneltünk" az utcán, "felvonultunk", "tüntetünk", forradalmi indulókat zengett az ajkunk, a Világifjúsági Induló volt a himnuszunk, és habár a "kicsengetési kártya" volt az egyetlen, amit nem dobtunk ki a "rossz hagyományok" lomtárából, arra is az indulónak azt a

két sorát nyomtattuk jelszavas mottóul, hogy *"Egy nagy cél érdekében tör előre ifjú seregünk"*. Ha három arcunk lett volna, mind a hárommal a "boldog jövő" felé fordulva mentünk volna "harcba", és még a "kispolgári szokásokat" megtestesítő fényképezőgéptől is annyi fokkal fordultunk el, hogy még egy pillanatfelvétel sem örökítette meg életünknek azt a kiemelkedő pillanatát, pedig az is volt legalább akkora, mint a Kénosi tető. Még szerencse, hogy a kicsengetési lap őrizi az időtámpontot — *"Székelykeresztyúr, 1950 június hó."* —, amiből csak úgy lett pontos időpont, hogy a nyomtatott "hó"-t kihúzával föléje írtam tintával, hogy "25", amint azt az anyámnak küldött lapon tettem. Azzal természetesen tisztában voltunk, hogy milyen jelentős pontján állunk — illetve menetelünk — pályánknak, amit az is kifejezett, hogy mind a két szülőnek külön küldtem kártyát, amely által apámat mintegy "értesítettem", hogy "Az előcsarnok már a hátam megett van, ennek emlékére szeretettel", míg anyámnak — aki első utamra is elkísért, és azután is jött a látogatásomra úgy, hogy a negyven kilométeres út után még langyos volt a takaróruhába belecsavart otthoni túróspuliszka — egészen "materes" melegséggel írtam: *"Mielőtt elhagynám második hazámat és anyámat: az iskolát, sok szeretetemet küldöm"...* A szeretet küldése után haza lehetett vinni egy utolsó szekérúttal a szalmazsákot is, amely a "második haza" falai között, a "két anya" összefogásaként nyolc éven keresztül mintegy a Szalma Materünk volt fiatal testünk erőújító pihenése alatt, és bár azt az életben nem láttam, ma is bizonyosan látom, hogy "könnyben úszott két szemepillája" anyámnak, amikor az "egy nagy cél érdekében" előretörő "ifjú se-

regből” én a Petőfi-sorokat küldtem neki az Alma Matertől búcsúzódva: *“Szép hazámba ismerősök mennek; Jó anyámnak tőlök mit izenjek? Szóljatok be, földiek, ha léssen Utazástok háza közelében. Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse, Mert fiának kedvez a szerencse.”*

Pont volt akkor a sor végén nekünk, akárhogy írta Petőfi, nem létezett számunkra olyan, hogy két szaggatott vonal (“- -”) egy nagy sóhajjal szerencsétlen fordulatba siklassa ki a jót, a szépet, a szerencsét: *“Ó, ha tudná, mily nyomorban élek, Megrepedne szíve a szegénynek!”* Mi akkor olyan messze jártunk a “nyomortól”, amelyen zászlós lengetéssel énekeltek, hogy *“Zászlócai vagyunk egy új, szabad jövőnek”*.

Pedig már akkor egy pillanatra meg lehetett volna állni a menetelésben, többek közt azért, hogy körülnézzünk és megkérdezzük: hova lettek a társak? Hol hulltak-vesztek ki mellőlünk? Hiszen nyolc esztendővel azelőtt, a jeles jubileumi évben hetvenheten indultunk, és most, amikor indulóinkat fűjük a kicsengetési felvonuláson, összesen vagyunk tizen-nyolcan, s abból hat leány – minden két fiú között egy –, akik eleve nem voltak velünk ott a nyolc évvel azelőtti két fiúosztályban, amelyekből is összesen tízen maradtunk, ketten később osztálytársultak hozzánk: hatvanhét híja lett hét esztendő alatt — az első év végén még mind együtt voltunk! — annak a szép hosszú sornak, amely szülőföldünk közelebbi-távolabbi vidékeiről valóságos sereglés-ként gyűlt az Alma Mater udvarára, mintha “költöző madarak” sereglettek volna a tanulás, a fejművelés kedvezőbb éghajlata alá. Nekünk tízünknek “kedvezett a szerencse” ahhoz, hogy a főgimnázium felső osztályait is vé-

gigijárjuk ugyanott, ahova a szalmazsáfkészünket letettük, de mire eljöttek az 1980-as évek, már rég láttuk és tudtuk, hogy nem költöztünk elég messze a kedvező szerencse keresésében: az életnyomorító idő egészen reánk “költözött”! S minthogy akkor már “elköltözött” társaink is voltak, fakadt egy nagy “Ah” a szájunkból egy kopjafa alakjában. Kifaragott kemény fa lett a sóhajunk, és azóta ott áll kopjafánk, az osztályemlékünk az Alma Mater “ölelő” kertjében, fel van oda vésvé tizen-nyolcunknak a neve, köztük az “ősfoglaló” tízünké, akikből jelen pillanatig még nyolcan “állunk” a nem nagyságrend szerinti válogatás sorában. Véndiák-találkozóinkon koszorúgatjuk “elhunyt osztálytársaink” emlékét, legutoljára, 1990. szeptember 8-án úgy, mint akik már végképp tudtuk akkor, hogy keserves négy évtizedes történelmi zsákutcába veszett a szalmazsáknak és a szalmalángunk.

Alma Materünk mindamelllett még áll, vár és fogad ma is, hogy legalább neki megvallhassuk, amit ő a kétszáz esztendő s fejével, sokat látott szemével, sok kedvező szerencsét és sok nyomort tapasztalt életével mindannyiunknál jobban tud:

*“Szép reményink hajnalcsillagánál
A jövőndő tündérkert gyanánt áll;
S csak midőn a tömkelegbe lépünk,
Venni észre gyászos tévedésünk.”*

A mi Alma Materünk már akkor ötven esztendő s volt, amikor az utolsó útjával itt mellette Fehéregyházára ment a költő — a leghősebb, legforradalmárabb “gyermek” — ezeket a sorokat 1843 májusában írta. Százhusz esztendő s volt, amikor csőre volt töltve az első világháború “riasztópisztolya”, és amikor a százötvenedik esztendejét ünnepelte, tombolt a második világháború — “zúgott-dübörgött a milliók csatája” —, és 1968-ban, amikor a százhetvenötödik évében köszöntöttük, már jól bele voltunk lépve abba a “tömkelegbe”, amelyre csak két évtizeden túl mondta rá egyértelműen a történelem az ítéletet: *“gyászos tévedés”* volt!

Ez a “meséje” ennek a mi kopjafánknek most, a “második anyánk”

kétszázadik jubileuma idején, amikor mi, a szerencsésebbek immár harmadszor gyűlhetünk köszöntésére. Lassan talán már gyökere is sarjad a kopjafának. S még tán lombot is hajt. Ezt onnan veszem, hogy itt van egy lap, amit szintén Udvarhelyről küldött ugyancsak 1950. június 15-én, de a műszaki középiskolából az a végzős diák, aki nemcsak fiú, nemcsak falumbeli, nemcsak osztálytársam volt a szülőfalunk elemi iskolájában, de aki ott is ült a Kénosi-tető s szekér tetején, s akit a szülőanyja ugyanúgy kísért a keresztúri Alma Materbe, mint engem, akivel a hetvenhetes sorban is együtt voltunk, a B. osztályban is együtt voltunk, s “most” azt írja, ha jól olvasom a “kopjafalevélen”: *“Hivatásunk nagy feladata, mely betöltve, hogyha becsülettel s tudatosan végezzük — kihajt egy új nemzedék munkájában és jövőjében.”*

Ha nem is lomb, talán ez ad valami nyugtató árnyat a kopjafánk mellett: “az új nemzedék”, “a jövő”... A kopjafában némileg benne van emberi létünk értelme: küzdünk a kopjával mint fegyverrel — ha nem is csatázva, ölvé, vérrel — életünk hosszán, s mikor meghalunk, a harci kopja gyász-emlék lesz a sírunknál. Jó és nem jó küzdelmeknek vagyunk a “zászlócai” — magyar költészetként is már négyszáz éve tudjuk a kopjaharc szép szavát: *“Véres zászlók alatt Lobogós kópiát Vitézek ott viselik”* —, és a küzdel s vége egy kopjafa, amellyel már nem küzdünk, csatázunk. De ha egyéb nem, az talán “marad”, hogy minden küzdel s a létért: küzdelem a jövőért, az új nemzedékért.

SZABÓ GYULA
(Kolozsvár)

Csángósirató

A több mint negyedmillió, magát *katolik*-nak valló moldvai közül ez idő tájt még körülbelül 90 ezer ért vagy beszél magyarul.

Vajon e kilencvenezer Szeret menti magyart nem illetik meg olyan emberi-nemzetiségi-kisebbségi jogok, mint a magyarországi románokat, kiknek száma csak 20-25 ezerre tehető, ám román tanítóik, román intézményeik, könyvtáraik vannak. Gyulán saját gimnáziumuk, de van sajtójuk, van körzeti TV-műsoruk, és román bibliából (!) miséző, magát nyíltan románként valló papjuk is...

A moldvai magyarok ma egész Európa legkíméletlenebbül, legkövetkezetesebben elnyomott népcsoportja a Baszkföldtől Gagauzián át Lappföldre! Ki tud rólok? Akár diplomáciai síkon, vagy az UNESCO intézményeiben? Lennének csak románok, vagy szlovákok, vagy négerok, vagy arabok, akkor tudna rólok a világ!

Ha a Dél-afrikai Köztársaságot apartheid-politikájáért kirekesztik még az Olimpiai Bizottság soraiból is, vajon nem kellene még ennél is szigorúbban eljárni Bukaresttel szemben a Moldvában folytatott tudatos nemzetiségi megsemmisítésért?!

Ha a szolidaritás jegyében nemzetközi koncertet szervezünk az elnyomottakért és üldözöttekért, hangversenyeket Európa-, sőt világszerte (így a Népstadionban is), akkor e

százezres találkozók százmillió "műholdas" közönséggel, miért csak az afrikaiakért, az Európán túliakért szólnak? *A Bukarest által halálra ítélt moldvai magyarokért is meg kell végre húzni a harangot!*

A csángók lakta Szeret mentén, északon, valamint Bákó környékén vannak falvak és nyelvszigetek — a többségi székelycsángóság szomszédságában —, amelyek ezer évre tekintenek vissza, és úgynevezett sziszegő dialektust őrzik. Ilyen falvak: Szabófalva, Újfalu, délen pedig Bogdánfalva, Albény, Trunk, Bukila, Nagypatak, Gyoszény stb. Kiemelkedő költőjük, Lakatos Demeter verseit miért csak Bernben adták ki? Vajon büszkék lehetünk-e rá, hogy pl. *tanuló ifjúságunk bizonyos hányada ismeri a Mandela nevet, ugyanakkor Lakatos Demeterről szinte senki sem hallott?*

Végtelenül lesújtó, hogy a csángóságot még a Vatikán is ostromozza. S mióta, hány százada! Az utolsó esetek egyike, hogy *II. János-Pál pápa*, a tiltakozások és figyelmeztetések ellenére *Ioan Robut* nevezte ki *bukaresti főpappá a csángók nyakára*. (Rab Jánosról, janicsárrá lett szélsőséges magyargyűlölő csángó ivadékról van szó — lásd pl. *Életutak I.*, Vita Kiadó, Bp., 1988., 57.o.) A pápa, Rab János szentelésekor román nyelven szólalt meg a katedrálisban, mondván: "eme népnek fiát magas egyházi állásában szeretettel üdvözlöm". Mit is fűzhetnénk ehhez? Azon túl, hogy itt nyilvánvalóan nemcsak püspökszentelésről, hanem egyúttal janicsár-avatásról is szó van..., talán azt, hogy bizonyára kevésbé csodálkoznánk, ha nem lengyel származású pápával állnánk szemben... Hisz ha élne Mindszenty bíboros, nem hallgatnának, nem hall-

gattak volna Esztergom falai... (miként nem hallgattak — a "babitsi" cinrosságot jóformán egyedül nem vállalva — 1944/45-ben, a párját ritkító bácskai szerb vérengzések idején sem)!

Illyés Gyula öt ágú sípjának hatodik ágán a kárpátaljai magyarok éledeznek. A síp hetedik ága a csángók jussa. Ne engedjük, nem engedhetjük, hogy ez a gyökereivel Etelközig nyúló legkisebb s egyre hervadó ág végképp elszáradjon.

Ennek érdekében föl kell rázni a magyarság, Európa lelkiismeretét, hogy ne nézzék passzívan, mi történik Moldvában, ne nézzék tétlenül egy kiszolgáltatott népcsoport agóniáját.

Ennek szellemében: *biztosítsunk minél több helyet a csángó sorskérdések fölmutatásának*: televízióban, rádióban, a sajtóban, a szak-, a tény-, a szépirodalomban, a kartográfiában, az iskolákban (valamennyi évfolyam tankönyveiben);

hangot kell adni minden nemzetközi fórumon a moldvai magyarsággal szemben elkövetett bűnöknek, a leplezett genocídiumnak;

szankciókat kell kilátásba helyezni, s ha elkerülhetetlen, életbe léptetni a bukaresti kormányzattal szemben;

figyelmeztető eurokoncertet (vagy éppen dunavölgyi koncertet) kell szervezni a szolidaritás jegyében a csángókért, hasonló jellegű nemzetközi táncháztalálkozó is betölthetné e szerepet;

juttassuk el a Magyar Rádió adását (hullámhosszait) a Szeret vízgyűjtő tájaira — akár műhold segítségével is.

BÉDI MÁRTON
(Zseliz, Csehszlovákia)

Változó világ - változó határok

Érdeklődéssel nézhetjük a "Los Angeles Times" 1992. augusztus 25-i mellékletében közölt térképet, amely azt illusztrálja, hol húzódnak és hogyan módosulhatnak az államhatárok a következő 25-30 évben.

Az a tény, hogy ez a térkép a *World Report*-ban jelent meg, nyilvánvalóvá teszi, hogy nem a magyar "irredenták" készítették, még akkor sem, ha a szélsőséges román sovíniszták minden, nekik nem tetsző elképzelés vagy változás mögött Magyarország kezét látják — legyen szó akár az Irak elleni háborúról, akár a nemzetiségek örendelkezési jogáról...

Az elképzelést Saul de Cohen — az

amerikai *Földrajztudományi Társaság* volt elnöke — irányításával olyan hírneves szakemberek dolgozták ki, akiknek kutatási területe a földrajz, az országhatárok, valamint a kultúra, a szociológia és a történelem összefüggéseinek tanulmányozása. Szerintük egyes határmódosulások valószínűnek, mások teljesen lehetetlennek tűnnek.

Milyen változásokat feltételeznek a szerzők? Arra a következtetésre jutottak, hogy a következő évtizedekben az államok száma több mint 300 lesz! Az események alakulását elemezve úgy ítélik meg, hogy a *diktatúrák, háborúk stb. ellenére a történelem folytatólagos és a törté-*

volt csupán, 1900-ban 13, jelenleg pedig számuk több mint 60. Biztató az is, hogy a demokratikus államszervezés megjelent mind az öt földrészen, s ez azt tanúsítja, hogy a civilizált nemzetek nem akarnak más népek fölött uralkodni. Sajnos az utóbbi háromnegyed század történelmét, jogtiprásait követve *nem állítható*, hogy az Erdély elnevezés használatát betöltő, a *magyarokat magyarul beszélő románoknak nevező, és a nemzetiségek kollektív jogait tagadó xenofób román politika* nem akar a romániai magyarok és más nemzetiségek fölött uralkodni.

Az imperialisztikus, grandomán törekvések ellenére föltöbb valószínű, hogy ahogyan eltűnt a dinoszaurusz, letűnőben van az a téveszme is, hogy a kisebb nemzeteknek nagy konglomerátumokban, a többség "demokratikus" döntéseit elszenvedve, tehetetlenül kell várniuk végzetük, az asszimiláció bekövetkeztét.

Az útvesztők, az ellentmondásos fejlődés ellenére a jövő az egyenlő népeké, létszámuktól függetlenül, hiszen a *politikai, gazdasági, kulturális egyenlőség nem matematikai, hanem etikai kérdés*. Az erkölcsös politika pedig az emberiség egyetlen reménye.

E folyamat részeként értékelhetők a szerzők említett elképzelései is, amelyek a népek, államok közötti együttműködés egyik lehetséges formájára és változó államkeret-feltételeire utalnak.



Szászhermány (Brassó)

nelmi fejlődés valóságos, hiszen a jelenlegi, mintegy 190 ország közül 60 a század elején jött létre, sok pedig csupán a második világháború után. Csak az utóbbi 20 hónapban 22 új állammal növekedett az ENSZ tagállamok száma.

A szerzők hisznek a demokrácia szakadatlan térhódításában. Így például 1790-ben 3 demokratikus állam

CZIRE DÉNES

A nemzetek tégelye szétreped

Igen érdekes szellemi elmozdulást észlelhetünk az Amerikai Egyesült Államokban is, *ami a nemzetiségi tudatot, az azonosságtudatot illeti. Néprétegek, nemzetiségek keresik a közelebbi összetartozás hagyományait, lehetőségeit, az elődöket, a mai nemzedékekkel összekötő hagyományokat.* A kérdést fontosnak tartják az ország szempontjából is, bizonyoság erre a *Time* heti képeslap egyik számának címlapja, melyen a különböző színű emberek mellett ott áll a kérdés: *Kik ők?* A néger, az indián meg a fehér ábrázolat utal arra, hogy ott a lakosság túlnyomó többségét alkotó emberek is *legalább három félek.* Köztudott, hogy a *Time* címlapjára az amerikai közvéleményt leginkább foglalkoztató kérdés kerül mindig.

Az sem közömbös, – mikor a magyarságtudatot évtizedekig mellékesként kezelték Magyarországon, és akként kezelik a kisebbségbe kényszerített magyarság számára ma is a szomszédokban –, *hogy az Egyesült Államokban ma válik egyre fontosabbá a nemzeti, a népi azonosságtudat.*

A lap ismételten megállapítja, – az Egyesült Államokban az országot a számos népből érkező bevándoroltak nemzeti olvasztótégelyének tekintették, és így kezelték politikai, társa-

dalmi szinten az USA-t világszerte is. *Az olvasztótégely lakói azonban egyre lázasabban keresik nemzeti eredetüket, őseik hagyományait, mindazt, ami belőlük megmaradt.* Az iskolákban új tanterveket készítenek, hogy fölébreszthessék, megőrizhessék az ősi műveltséget. *Elítélik az őslakosság elpusztítását, súlyosan vádolják a magukat felsőbbrendűeknek tartott és ma is néha annak tartó betelepülteket.* Igyekeznek több helyütt *Afrika-központú tankönyveket* készíteni, sugallni az azonosságtudatot a négerek hagyományőrző törekvésében. Azok az elvek és hiedelmek, melyek tökéletlenül ugyan, de két évszázadig összefogták az Államokat, *(lásd: olvasztótégely),* most oly vadul változnak, amilyenre példa nem volt még a polgárháború óta. *A nemzeti kérdést nem lehet kitörölni az emberek életéből* – állapítják ma meg Amerikában. Ma, mikor Magyarország szomszéd-ságában el akarják törölni a magyarság milliós részét, annak létező kultúráját, akkor az Egyesült Államok negyedik legnagyobb iskolai körzetében, *Floridában azon töprengenek, miként tanítsák nemzetiségük megőrzésére az összeírt, 123 országból és népből származó tanulókat.* Tegyük hozzá rögtön, hogy 123 ország bevándorlóinak jórésze csupán néhány évtizede él az Egyesült Államokban, és nem ezerszáz éve azonos országban, mint a magyarság illetve az elcsatolt területek kisebbsége... Manapság törzsek válnak államokká, és akkor azt kell látnia a világnak, hogy *évezredek kultúrákat pusztítanak el Európában a Balkán félszigeten,* a legbarbárabb háborúban, vagy a "békes" nemzeti elnyomatásban, vértelenül, de drámai módon...

PÁLYI DÉNES

Alku a bőrünkre

Ha tisztán látnék az események, a nyilatkozatok mögé is, egy szóval sem zavarnám az Erdélyi Magyarság szerkesztőségét! Viszont nem tudok rendet teremteni egyelőre a gondolataim és értesüléseim között, ezért kipanaszolom azokat.

Valamikor 1990 őszén Tom Lantos, az Amerikai Egyesült Államok szenátora Romániába, Erdélybe is látogatott, kitüntetett magyar politikusokat a New York-i székhelyű Magyar Emberi Jogok Alapítvány képviselőiben. Akkor úgy tűnt számomra, hogy Lantos úr igenis vállán és nem csak szívében akarja viselni a romániai magyarság sorsát. Ennek csak örülni tudtunk akkor, hiszen ő volt az a nyugati politikus, (hosszú idő óta talán az első!), aki fölszólt az emberi (és magyar) jogok érdekében hivatalosan is. Hangsúlyozta a magyar egyetem visszaállításának szükségességét többek között.

Nos, hadd tegyem hozzá: akkor kijelentette Tom Lantos szenátor úr, hogy sokat árthat a román kormánynak Amerikában, ha nem tartják be az emberjogi és nemzetiségi rendelkezéseket ebben az országban. Egy napig sem kívánom Románia hátrányos helyzetét a nemzetközi piacokon, viszont meglepett Tom Lantos úr 1992 októberi látogatásának egynémely fordulata.

Ami a romániai magyarság helyzetét illeti, 1990-hez viszonyítva csak romlásról, fokozottabb jogfosztásról, megaláztatásról beszélhetünk, különösen Marosvásárhely és Kolozsvár életkörülményeit figyelve. A szó leg-

Erdély pedig nincs!

szorosabb értelmében: azt tehet Kolozsvár román polgármestere a magyar lakossággal a városban, amit akar! És ez példaértékű lehet a román nacionalisták számára más erdélyi városban is. Isten őrizzen attól, hogy elharapódzzon a Funar-szindróma Erdélyben!

És lám, ezen a mostani látogatásán Lantos szenátor mindennek ellenére megígérte, támogatni fogja Romániát a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény megszerzésében!

Ezek szerint ennyire javult a helyzet az emberi jogok tekintetében Romániában? Hadd idézzem Lantos úr szavait 1990-ből: *"Az első az, hogy itt magyar tanítás legyen mindazoknak, akik magyar tanítást, tanulást akarnak. Ebben nem lehet kompromisszum... Romániának is meg kell értenie, hogy ez a különleges magyar csoport itt két és félmillió magyar ember! Ennek jogai vannak. Ezeket a jogokat el kell ismerni"*.

Vajon van-e kompromisszum Lantos úr két látogatása között? Vajon megértették Romániában a kihangsúlyozott feltételeket? És feltételekként — betartották azokat, /áll-e már a Bolyai Egyetem?/ hogy Lantos szenátor most, második látogatásakor már mindent meg akar tenni a legnagyobb kedvezmény megadásáért? Most *"a román kormány és a demokratikus ellenzék kérését veszi figyelembe"*, és kéri a kedvezményt. Vajon elfeledte a magyarság helyzetét, vagy "megvalósultnak" látja mindazt, amit igényelt 1990-ben? Alig értem...

(A szöveget D. A. dési lakos mondta tollba szerkesztőségünkben, azzal a kéréssel, hogy személyazonossága a várható retorziók elkerüléséért titokban maradjon.) ■

(... A Külügyminisztérium szóbeli jegyzékben felkérte a Magyar nagykövetséget, hozza a magyarországi hivatalos szervek és a hírközlő médiumok tudomására, hogy abban az esetben, ha a jövőben a román félhez címzett hivatalos iratokban "TRANSYLVANIA"-ra, mint adminisztrációs területi egységre való hivatkozások történnek, akkor ezeket az iratokat nem veszik figyelembe és visszaküldik a feladónak ...)

A Román Külügyminisztérium leírata a megyei prefekturáknak megtiltja tehát Erdély nevének használatát.

Ez azt a logikai bukfcenet követi,

mintha — mondjuk — Magyarországon többé nem lehetne kimondani a Nagyalföld, a Nyírség, a Kiskunság vagy a Dunántúl nevét. Vagy külföldön Stájerország, Lapp-föld, Katalónia stb. évszázados elnevezéseket.

Minderről az a székely bácsi juthat az eszünkbe, aki az Állatkertben a zsiráf előtt álldogálva, egyszerre csak kijelenti: Ilyen állat pedig nincs!

Ezek szerint nincs Erdély, így Moldova, Dobruzsza, Munténia se.

Tán Románia sincs...? ■

R O M A N I A
MINISTERUL
AFACERILOR EXTERNE

Nr. 28/3096

București, 9 octombrie 1992

. . . Printr-o altă notă verbală, MAE a rugat Ambasada ungară să încunostiințeze organele oficiale și mass-media din Ungaria că, în cazul în care, în viitor, în documente oficiale ungare adresate părții române se vor mai face referiri la "TRANSYLVANIA", ca unitate teritorial-administrativă, aceste documente vor fi returnate expeditorilor și nu li se va acorda nici o atenție. . .

MINISTRU,



Erdély történeti kronológiája

(XI.)

1444

Az év folyamán Medgyesen is megtelepül a ferences rend.

IV. Jenő pápa búcsúlevelében a még be nem fejezett, Máriának szentelt csíksomlyói ferences templom építkezésének megsegítésére hét évi búcsút ígér a templomnak adakozók számára.

A pápa búcsút engedélyez a gyulafehérvári, szászvárosi, alvinci, moldvai, szebeni és beszercei kolduló rendi templomok számára is, melyeket a törökök /feltehetően 1438-as/ pusztításai során értek súlyos károk.

Ez évben 15 erdélyi diák iratkozik be a bécsi és 3 a krakkói egyetemre.

1445

Augusztus 18. Ujlaki Miklós erdélyi vajda, mint a magyarországi rendek küldöttségének egyik vezetője, tárgyalásokat kezd Bécsben III. Frigyes német királlyal arról, hogy a gyermek V. László királyt és a Szent Koronát szolgáltatassa vissza. Feltételeiket III. Frigyes október 13-án elutasítja.

Szeptember: Hunyadi János erdélyi vajda Vlad havaselvi vajdával és egy burgundiai hajóhad segítségével sikertelenül ostromolja a török kezén lévő Kisnikápoly várát.

Az év folyamán IV. Jenő pápa megbízta a kerci apátot, hogy a sze-

beni tanácsnak és polgároknak adjon engedélyt a domonkos rend városfalakon kívüli, két toronnyal és erős falakkal erősített *Szent Kereszt* kolostorának lerombolására és a városfalakon belüli felépítésére még akkor is, ha ennek a plébános ellentmondana. Az intézkedést a török veszély teszi szükségessé.

Ez évben 9 erdélyi diák iratkozik be a bécsi és 1 a krakkói egyetemre.

1446

Január 6. Ujlaki Miklós erdélyi vajda és Cillei Ulrik szlavón bán kölcsönös segélynyújtási megállapodást köt.

Június 6. A pesti országgyűlésen Rákos mezején a nemesség Hunyadi János erdélyi vajdát kormányzóvá választja V. László kiskorúságának idejére. A kormányzó az országtanáccsal együtt látja el a király teendőit. Hunyadi 1453. januárjáig viseli tisztségét.

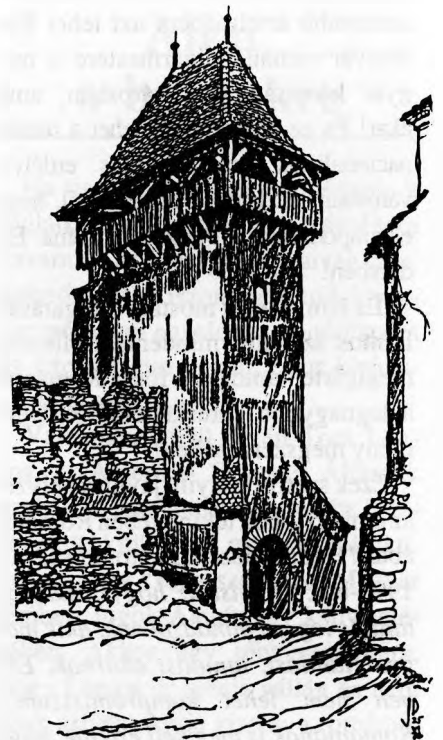
Június közepe. A pesti országgyűlés Bebek Imrét megválasztja erdélyi vajdának. Bebek haláláig, 1448. októberéig viseli tisztségét.

Az év folyamán 13 erdélyi diák iratkozik be a bécsi és 4 a krakkói egyetemre.

1448

Október 16-18. A Hunyadi János vezette magyar had a második rigómezei csatában súlyos vereséget szenved II. Murád seregétől. A számos elesett országnagy között van Bebek Imre erdélyi vajda is. A Magyarországra igyekvő Hunyadit Brankovics György szerb despota elfogja és csak súlyos és megalázó feltételek mellett bocsátja szabadon.

Az év folyamán 22 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, 1 a krakkói és 2 a páduai egyetemre.



Csicsóholdvilág (Szeben)

1449

Ez évben a Fehér megyei Tövisen felépül a Hunyadi János által az ob-szerváns ferencesek számára alapított templom és kolostor. Az építész a brassói Konrád mester.

Az év folyamán 19 erdélyi diák iratkozik be a bécsi és 6 a krakkói egyetemre.

(Folytatjuk)

**Összeállította:
KULCSÁR ÁRPÁD**

Hírek, postabontás

Az Erdélyi Magyarság szerkesztőségének, Szerkesztőbizottságának és Kuratóriumának. Budapest, 1992. november 30.

Tisztelt Kollégák!

Írói dolgaim sürgetően gyülemlenek, időm pedig koránt sincs több, mint azelőtt. Annak idején mélyen meghattott és megtisztelt, hogy—úgy mond—közfelkiáltással a szerkesztőbizottság elnökéül választottatok. Már akkor is feltételes, mintegy félévre vállaltam, s csak megbízott főszerkesztőnk nyomós indokú kérésére töltöttem be mindezt, amikor is bejelentem, hogy 1993. január 1-től e tisztségemtől megválok. Hozzáteszem: ha erre szükség mutatkozik, szerkesztőbizottsági tagságom megtartása mellett.

Köszönöm értékes bizalmatokat, a hathatós segítséget, amit közös munkánkban, a lap javítása érdekében nyújtottatok.

Szeretettel, barátsággal, az új esztendőre legjobbakat kívánva:

PÁSKÁNDI GÉZA író

*

Az Erdélyi Magyarság szerkesztőbizottsági elnökének lemondását a Kuratórium tudomásul vette. 1992. december 4-i tanácskozásán, 1993. január 1-i dátummal Mátyás B. Ferenc író kinevezte az Erdélyi Magyarság főszerkesztői feladatainak ellátására, továbbá a szerkesztőbizottságot feloszlatta, és a főszerkesztő hatáskörébe utalta annak eldöntését, hogy a jövőben milyen segítségre kíván támaszkodni a lap vezetésében. Az Erdélyi Magyarság szerkesztősége ezúton is megköszöni Páskándi Géza írónak és minden szerkesztőbizottsági tagnak a lap harmadik évfolyama szerkesztéséhez nyújtott hathatós segítségét, áldozatos munkáját és a jövőben is számít szellemi támogatásukra. (A szerk.)

Megjelent **Lelkes György Magyar helységnév-azonosító szótár** c. nagy jelentőségű munkája. A kötetben megtalálhatjuk a történeti Magyarország Horvát-Szlavónország nélküli területének összes helységét, Horvát-Szlavónország városait, vármegyei és járási székhelyeit, továbbá a magyarok által is lakott településeit /az 1913-as magyar helységnévtár alapján/, ezenkívül a történeti Magyarország területén 1913 óta alakult azon helységeket, amelyeknek magyar nevük /is/ van. Mindezeket megkereshetjük a térképen, a függelékben levő 41 térképlap segítségével. A szótár közli a települések esetleges további — nagyobb részt az utóbbi 150 évből való — magyar névváltozatait, a római kori és középkori latin, majd a német nyelvű változatait /a fentieket a teljesség igénye nélkül/, továbbá a helységek mai /idegen/ nevét és hovatarozását. Megtudhatjuk a lakosság számát és nemzetiségi megoszlását is az 1910. évi népszámlálás alapján. A szótár törzsanyaga /kb. 14.100 önálló és 6.200 utaló szócikk/ a magyar ábécé betűrendjében sorolja fel a helységneveket. A függelékben található kb. 12.800 szócikk az idegen nyelvű helységnevek azonosítását segíti. /628 oldal, műbörkötésben. Közvetlen megrendelőnek 20 % kedvezmény. Megrendelhető: *Balassi Kiadó* könyvesboltja, Budapest, 1023, Margit u. 1./

*

Gy. Szabó Gyula cikkéhez /Az erdélyi magyar nevek Golgotája/ nyilván hozzáfűzhető, mint annak tükröképe, hogy a Strasbourg környéki Elzászban a messzemenő elfranciásodás ellenére, érdekes módon a franciák meghagyták mind a mai napig az eredeti, német faluneveket. A dolgok logikája szerint hasonlóknak kell tör-

ténnie a moldvai csángóknál is... Abban mindenki egyet ért, hogy a kommunista diktatúra okozta gazdasági katasztrófa képezi a szellemi patkányfogók számára az ideális talajt. És a patkányfogók szellemi csapdája minden jel szerint jól is működik. Agyvélő hiányában sajnos nem képesek megérteni, hogy a fasizmus fasizmus marad akkor is, ha a kommunista ellenfél megbukott. Mindezt azért kell leírni, mert a nemzeti eszméktől megmámorosodottak képtelenek az általuk okozott veszély felmérésére! Vajon mivel magyarázható, hogy az iskolai végzettséget tényleg nem nélkülöző orvosok, mint *Babic /Kninben/, Karadzic /Szarajevóban/,* vagy *Opris* Romániában szellemi prostituáltakká váltak, náci patkányfogókká? Hadd idézzem *Albert Einstein* szavait 1945-ből: Ami engem megijeszt, az nem a bomba pusztító ereje, hanem az emberi szív explozív ereje-készsége a gonoszságra.

*

Paulus E. Printz /Aachen, Németország/ írja levelében: "SETON WATSON, HOL VAGY? Bajban a nagy mű. Egyre jobban szorulnak a tengelyek, ropognak és egymás után törnek a fogaskerekek. Megolajozhatatlan a csinálmány, hibás az építmény, rossz volt az indítás! Pedig milyen szépen neveztetett: *Kis népeknek önrendelkezési jogot adni...* Végül mégis úgy látszik, igen sok kis

bosnyákoké is hull rád, rátok...”

— *Lapunk ezzel a levéllel /sem/ a maga bizonyított igazát akarja nyomtatékosítani —, inkább azokat a fölmérhetetlen igazságtalanságokat, amelyek érték a kis népeket a kis népek önrendelkezési jogainak fölülről történt diktálása nyomán.*

*

Békény László /Budapest/ — *“Hit, nyelv, és a fekete-piros az Erdélyben lakó magyarok összetartó kapocsa. Erdély kútjai mérgeződnek, elapadó forrásainak vizét gyermekeink könnye fogja pótolni. — Te nem élsz, mától kezdve nincs neved! — dörrent rá az átkos hatalom...”*—mármint Erdélyre, a magyar, szász helynevekre.

*

Szőcs Károly /Neustadt W., Ausztria/ *Az erdélyi magyar helynevekkel, azok használatának romániai megtiltásával kapcsolatban írja: “1923-ban Törökország erősen tiltakozott a szovjet külügyi biztosnál az ellen, hogy az örmény nemzeti zászlót és címert a Törökországban fekvő Ararát hegység díszíti, amit a törökök teljesen jogtalanak minősítettek. A moszkvai válasz messzemenően találó és szellemes volt, ami szerint akkor — ha ez igaz lenne — a törököknek sem lenne joguk a nemzeti zászlójukon levő félholdra, hiszen a hold sem lehet kisajátítható...”*

*

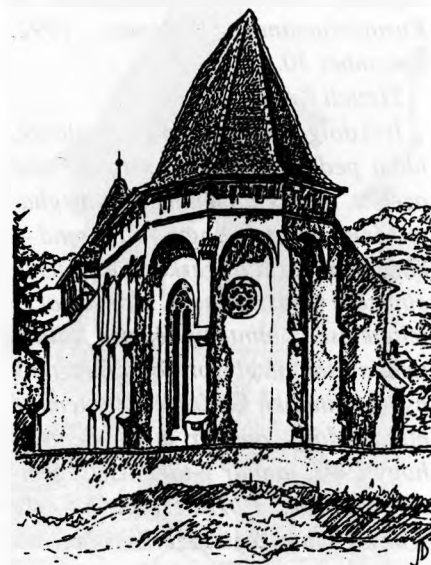
A Bakk Endre Kanonok Alapítvány olyan nemzetközi díj megteremtését kezdeményezte, mely a nemzetiségi védelméért, békés együttéléséért, kultúrájuk megőrzéséért munkálkodókat tünteti ki. Ez a *Károly-Díj*, melyet első ízben Mariazellben adnak át. A díjazott *Habsburg Ottó, a Páneurópai Unió* elnöke. A díj azon gondolat jegyében született, hogy minden világégéskor a kis népek vannak a leginkább kiszolgáltatva a dúlásnak.

*

Dr. György István /Tiszacsege/. *“Úgy érzem, nagy szükség van az Erdélyi Magyarorságra. Sok olyan eseményről tudósít, melyet föltétlen ismernie kell mind a kisebbségi ma-*

gyarságnak, mind az anyaországbelieknek. Az Önök lapja tudósít a régebbi és a mostani román vezetési politikájáról, arról, amit Romániában igyekeztek eltussolni, vagy meghamisítani. *A hazugság ellen csak a valóság tudatosításával tudunk küzdeni.*”

— Ön igen pontosan fogalmazta meg lapunk eredendő szándékát, mostani és jövőbeni törekvésünket.



Kisbuda (Szekesfehervar)

Solymosy József /Velençe/ — Tökéletesen egyetértünk Önnel, valóban nem érdemelnek tiszteletet és szájalmat azok az Erdélyből Magyarországra menekültek illetve itt alkalmi munkát vállalók, akik *nem éltek romániai választási jogaikkal és nem szavaztak.* Mindazonáltal ne tegyen Ön /se/ végletes megítéléseket ebben a kérdésben. Az aranymondást magunk is ismerjük /ne ítélj, hogy meg ne ítéltesd!/, viszont olyan korban élünk, melyben egyetlen magyar ember sem engedheti meg magának a visszavonult, ítélet- és véleménymentes életvitelt.

*

Erdélyről — Erdélyért

Az Erdélyi Magyarorság 8. számában is mertettük az Erdélyi Világszövetség /Transsylvania World Federation/ Erdély jövőre vonatkozó kérdéscsoportját.

A beérkezett válaszok eredményei-

“... amit erő vagy hatalom elvesz,
azt idő és kedvező szerencse ismét
visszaadhatják. De amiről a nemzet,
félve a szenvedésektől, önként
lemondott, annak visszaszerzése
mindig nehéz és mindig kétséges ...”

DEÁK FERENC

nek könnyebb értelmezhetőségéért, az összesítő táblázat előtt újra közöljük a kérdéseket is:

1. Szükségesnek tartja-e az Erdélyi Világszövetség további működését?

2. Helyesnek tartja-e azt a politikai alapelvet, hogy a magyar nemzet egy és oszthatatlan, és egymás iránt kölcsönös felelősséggel tartozunk?

3. Tekintettel a Trianont követő tapasztalatokra, Ön biztosítva látja-e a mai államkeretek között a romániai magyarság megmaradását?

4. Követeljük-e továbbra is nemzetközi fórumokon a nagyhatalmaktól és nemzetközi szervezetektől az erdélyi népek önrendelkezési jogának biztosítását?

5. Szervezzék-e mozgalmat az Erdélyi Világszövetség egy svájci mintájú, föderatív politikai berendezésű, az európai integrációban önálló erdélyi állam megteremtéséért? (Az államnak különleges kapcsolata lenne Magyarországgal és Romániával.)

6. Ha az önálló Erdély nem lenne megvalósítható:

a/ helyesnek tart-e olyan nemzetközi erőfeszítést, amelynek célja, hogy Erdélyt autonóm területként visszacsatolják Magyarországhoz?

b/ helyesnek gondolja-e Erdély felosztását Magyarország és Románia között az 1910-es népességi adatok alapján?

7. Kívánatosnak tartja-e, hogy minden Erdélyből elüldözött egyén Románia részéről kártérítésben részesüljön?

8. Hisz Ön abban, hogy a nemzetközi nyilvánosság kizárásával folytatott magyar diplomáciai erőfeszítések biztosíthatják a román-magyar megbékélést, a két nép barátságát?

9. Összeegyeztethetők-e a nemzet érdekeivel egyes magyar politikusok nyilatkozatai a határok sérthetetlen-ségéről (miközben Románia immár

nyíltan keleti és nyugati határainak kitérítését tervezi)?

10. Helyesnek tartaná, ha az Erdélyi Világszövetségnek magyarországi tagszervezetei is alakulnának?

Összesítés

az 526 megkérdezett válaszából:

Kérdés	Igen	%	Nem	%
1	517	98,29	2	0,38
2	517	98,29	4	0,76
3	20	3,80	499	94,87
4	498	94,68	25	4,75
5	438	83,27	58	11,03
6a	437	83,08	56	10,65
6b	176	33,46	317	60,27
7	466	88,59	41	7,79
8	22	4,18	500	95,06
9	22	4,18	477	90,68
10	504	95,82	11	2,09

Weil Ottó /Plüderhausen. Németország/ “... Nemrég voltam Budapesten, ahol nagyon sok román szó ütötte meg a fülemet, olyan egyének felől, akiknek nem volt éppen turista, de még munkát kereső kinézése sem. Miben látom én a veszélyt? Az erős nyugati országok talán még elnyelik őket, a hasonlókat, de Magyarországgal más a helyzet. A románok egy része a Tiszáig terjedő nagy Romániát álmodja, ezt gyakran hangoztatják is. Tanulnunk kellene a történelemből!... Annak idején a bojárság által megkínzott, megfélemlített románok mind nagyobb számban árasztották el az országot, mármint Magyarországot, Erdélyt, ahol munkát, nyugalmat találtak... Szerintem nem megengedhető, hogy Magyarország segítőkészségét ma is kihasználják...” — Az Ön aggodalma nem alaptalan.

*

Megjelent Dávid Lajos Bolyai-geometria az appendix alapján című

könyve. /Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola kiadása, Budapest, 1992, terjeszti a *Püski és a Téka Kiadó*./ Hasonmás kiadás, az eredeti 1944. augusztusában jelent meg Kolozsvárt, de a néhány hét múltán megérkező “fölszabadítás” zúzdába vitette. Ennek ellenére fönmaradt néhány példány /lásd: *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, I. kötet, 260. oldal./ Inkább tanszékeken, könyvtárakban föllelhető ma is az eredeti egy-két példány, a szakértők így tudhattak a nagy jelentőségű munkáról. Ennek ellenére az 1945 utáni “hivatalos” tudomány — mind a matematika mind a Bolyai-kutatás agyonhallgatta a művet. Magyarországon is, Erdélyben is. Ezért idei hasonmás kiadása értékmentő vállalkozás, valódi újjászületés. Az így újból hozzáférhető mű különleges értéke, hogy tankönyv jelleggel hozza közel a mai olvasóhoz *Bolyai János* halhatatlan alkotását.

*

Szűcs Szilárd /Wedel, Németország/—Azon örvendezik, hogy végre megvalósul a Televízió műholdas adása a környező országok felé is. Türelmetlen érdeklődésére csak annyit tudunk válaszolni, hogy igen jól és jó úton halad a kezdeményezés, hamarosan rendszeresíteni is lehet az adásokat, nem kis öröme az elcsatolt magyar vidékek meg a távolabbi országok magyar lakóinak.

Adományozóink:

Dr. Budavári Gábor (Hága), Dr. Bá-ló József (Bp.), Mokos László (Bp.), Dr. Balla László (Miskolc), Tóth Ferenc (Meggyeskovácsi), Tánicsics Mihály Alapítvány (Bp.), Bódy Péter (Nagykenderesei), Pánczél Tivadarné (Bp.), Biczó Erzsébet (Márok), Tassy Miklós (Bp.), Bartók Béla (Pusztavám), Rudolf Kádár (Norvégia), Dr. Szóczi Árpád (Kanada), Dr. Eugene de Benkő (USA), Zsidó László (Olaszország), Judith Lazar (USA), Újváry-M. Gézáne (Pécs), Tandí Lajos és Tandí Lajosné (Bp.) Dr. Székásy Miklós (Argentína), Gorondy Imréné (Argentína), Dr. Garamvölgyi Tibor (Argentína), Erdélyi Világszövetség Argentín Tagozata, Dr. Orbán László (Argentína), Prof. Dr. István Kesserű (Argentína), Dr. Theész János (Argentína), Ozsvár Miklós (Ausztrália), Meijer Csillag (Hollandia), Széchy Gábor (Bp.), E.A. Kováts (Svájc), Dr. Incze Dénes (Debrecen), Majer József (Tapolca), Vizi E. Zoltán (Bp.) Dr. Csikváry István (NSZK), Tibád József (NSZK).

*

Albert Karschti /Weingarten, Németország/ Előző rövid írásában őszintén tárja föl a szétdarabolt Magyarország elcsatolt területei fölötti aggodalmát. Ön az egyik a mintegy 15 millióból. Másik írása 12 év utáni

nagyváradi látogatásán szerzett benyomásait rögzíti. A dolgok összefüggnek e földi világban... Hadd idézzünk írásából: "... *Most, mikor 12 év távollét után ismét a várost, Nagyváradot járom, szomorúan kell megállapítanom, hogy Várad már nem az a Kőrös-parti város, mely Adynak, Juhász Gyulának, és sok más jeles művésznek adott otthont valaha. Nagyváradot lezüllesztették egy regáti román város szintjére az elmúlt évtizedekben. Az utcákat zajongó, köpködő csöcselék járja, minden szomorú szürkeségbe süllyedt, művészet és irodalom alig létezik... A kulturáltság, a civilizált élet az, ami hiányzik ma nagymértékben Erdélyből.*"

*

Az Akadémiai Könyvkiadó francia nyelven is megjelentette az *Erdély története* című könyv egyikötetes változatát. A könyvbemutatóra szervezett tanácskozást nagy érdeklődés előzte meg. A könyv főszerkesztője **Köpeczi Béla** kifejtette: a szerzőgárda elsőként törekedett olyan írásműre, amely nincs alávetve pillanatnyi pártpolitikai céloknak. A világhírű francia középkorkutató, **Le Goff** hangsúlyozta: Vigyázni kell "az eredetek bálványozásával", s el kell gondolkodni azon, mire adhat jogot ma az *esetleges korábbi jelenlét* hangsúlyozása. Anonymusra alapozva — mondta a tudós — a franciák eredetét Trójában kéne keresnünk...

*

Flor László /Budapest/. Ön azt kérdezte tőlünk, miben tudná segíteni Angliában élő olvasónkat, *Szaplonczay-Papp Szilvia Mária Emília Annát*, akinek tört magyarsággal írt, magyarságához szenvedélyesen ragaszkodó levelét 12. számunkban közre adtuk.

Hadd mondjuk el titkolt reményünket most: a levél közlésekor arra is gondoltunk, hátha elindul egy "segélyfolyam" a hölgy felé, ki sosem járt Magyarországon, Angliában született és ott tanulta meg valamelyest nyelvünket. Ön angol nyelvű, Magyarországgal és az elszakított Erdéllyel foglalkozó kiadványokat, a *Szaplonczay-család* történetével foglalkozó tanulmányt stb. küld Angliába. A magunk részéről nagy tisztelettel köszöntjük Önt és nemes segítőkészségét. Minden bizonnyal az angliai magyar bárónő is megköszöni önnek a segítséget.

*

Negyvenéves jubileumát ülhette az Eszéken megjelenő **Magyar Képes Újság**. Elképzelhető, milyen hangulatban és milyen körülmények között ünnepeltek annak a lapnak az olvasói, szerkesztői, melyet immár másfél esztendeje hol itt, hol ott állítanak össze a mintegy ötvenezer horvátországi magyar olvasó tájékoztatására. Decemberben őket is elérte a válság, megvonták a laptól az állami támogatást. A lap szünetel. Ide jegyezzük devizaszámlájuk számát azok tájékoztatására, akik szívükön viselik a lap sorsát, és támogatni akarják: 33600-620-25730-421-234.

*

Helyreigazítás:

Lazányi János László "Vasut szabta határok" című, lapunk legutóbbi számában megjelent cikkéből sajnálatos módon kimaradt a szerző forrás-hivatkozása dr. **Palotás Zoltán: A TRI-ANONI HATÁROK** című könyvére /Budapest, 1990. Interedition, 96 l./, amit a két szerző kívánságára most pótolunk.

A szerk.

Nincs választás

Ismét egy illúzió foszlott köddé, ismét remények váltak csalódássá, ismét álmok pukkantak szét, mint a szappanbuborékok — ilyen s ehhez hasonló keserőségekkel találkozhatunk 1992 őszén az erdélyi magyarok körében. Lezajlottak a romániai választások, s Halottak Napjára nem csak a székely falvak temetőiben volt krizantémos-elmúlásos a hangulat, de azóta is buba öltözött kedvetlenség lep el hétköznapiakat és ünnepeket.

Lehet tán élni, tervezni, reménykedni, szeretni vagy kenyeret sütni egy olyan országban, amelynek frissen megalakult kormánya egyetlen célt tűzött ki maga és állampolgárai elé: a telet átvészelni? Lehet-e mosolygósan végigsétálni a korzón, aminek már a neve sincs kírva magyarul, abban az Erdélyben, melynek nevét szintén betiltatták új román gőgök?

Az erdélyi magyarság politikusai mintha csipkerózsika-álmukból ébrednének mostani kongresszusuk előtt. Hálisstennek. Mert még néhány hónappal ezelőtt is szinte elhitték (vagy elhittették magukkal), hogy a bukaresti politikai üstben műanyagdemokráciát kevergetők között nekik valós helyet szánanak... egy kisebbségi miniszteri tárca erejéig. Milyen szerep várt volna rájuk? Hogy elnöki parancsra ugyan, de tenmaguk vezényeljék a magyar iskolák elsvasztását, a magyar helység- és utcanevek eltüntetését vagy a Mátyás-szobor meggyalázását...? Szerencsére ez nem következett be; tanulsága mégis, hogy "öngyilkossághoz" vezethet a politikai tili-toli taktika. Mert az esélykeresés útjait, ha a legőszintébb szándékok kövezik is, bizonyosan nem a "neki menjek — ne menjek" tapogatózások kell kísérik.

Az előre lépésnek nincsenek alternatívái.

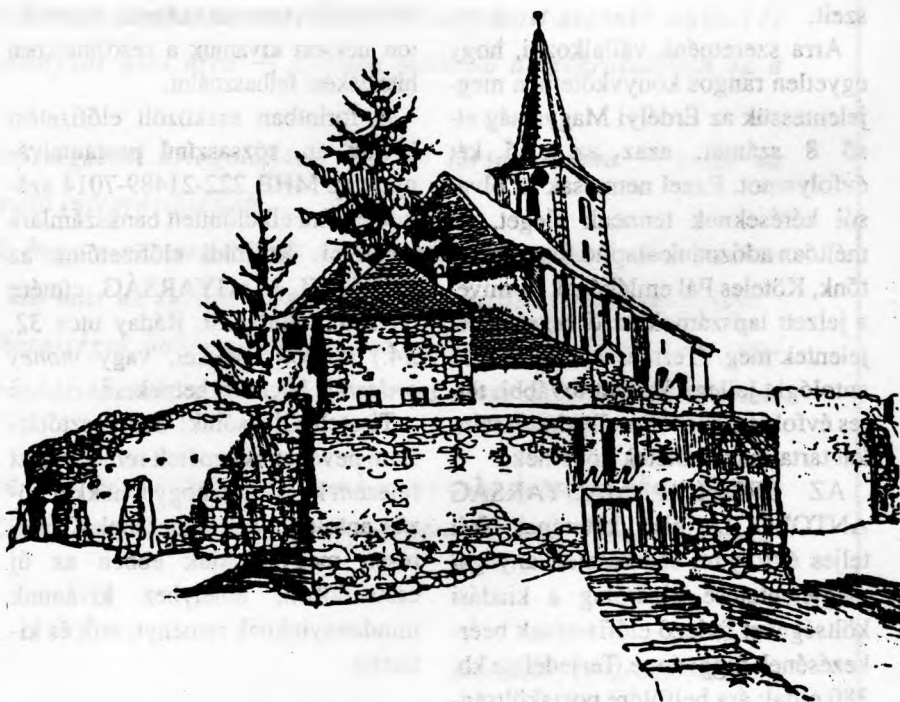
Az erdélyi magyarság számtalanszor megcsalatott és mindig tovább bízott — évtizedeken át erre ösztökélték vezetőik és anyaországbeli famulusaik (némely politikai párt ma is), akiknek persze semmi sem drága, leginkább a Kárpát-medencei magyarság jövője, akkor, amikor saját politikai rémálmaikat terjeszthetik. Az őszi romániai választások előtt a Konvenció sikerében vakon bízva, már jó előre a perifériára próbálták szorítani mind az RMDSZ, mind az anyaországbeli, a lehelletnél valamivel is radikálisabban gondolkodó erőket (értsd: előre lépni akaró!). /V.ö. Ady: "Kis népeknek még levegőt is radikálisan kell venniük."/ És lám, már a választások közben, de főleg utána, a demokratikus partnerek sorra félrelökték a magyarokat, sőt! Végül a *funari* logikát és szókincset használva, bennünket okoltak a Konvenció sikertelenségéért.

A nyílt diktatúra bukása óta eltelt időszak talán elegendő tanulsággal, fájó tapasztalattal szolgálhat ahhoz, hogy a magyar politikusok — földrajzi helyüktől függetlenül - ráeszméljenek: nincs választás. Az erdélyieknek nem a magyarországi pártpolitikai képleteket kell letükrözniük, hiszen sorsuk, jövőjük, megmaradásuk nem a kicsinyes pártharcokban fogant látzateredmények függvénye.

Iskoláik, anyanyelvük, szokásaik, hagyományaik, utcáik, szobraik, szerkesztőségeik léte, a meglévő nemzetközi jogok és az önrendelkezés megvalósításán alapulhat csak. Egyedül és csupán rajtuk múlik tehát. Azon, hogy mit tudnak maguknak kiharcolni.

Éz az egyetlen választás.

JÓZSA PÉTER



Doborka (Szeben)

Erdélyi Magyarság Antológia

Előfizetési felhívás

Előző lapszámunkban közzétett felhívásunkban arra számíttva, hogy a nagy érdeklődést gyors előfizetési jelentkezés követi, utaltunk az ERDÉLYI MAGYARSÁG ANTOLÓGIA esetleges 1992-es karácsonyi megjelentetésére.

Sajnos, lapzártáig az antológia kiadási költségének (adománynak szánt szíves túlfizetések ellenére) alig tíz százaléka érkezett meg... Szégyenkezve és kissé csalatkozva be kell valljuk, hogy számításba véve a nyomdai munkálatok természetes időtartamát, már az 1993-as januári időpontot is kénytelenek vagyunk módosítani, és azt ígérni, hogy amint ezer előfizetést nyugtázhattunk, szerkesztőségünk azonnal nyomdába küldi az antológia kéziratát.

További jelentkezőkre számíttva, megismételjük felhívásunk érdemi részzeit:

Arra szeretnénk vállalkozni, hogy egyetlen rangos könyvkötetben megjelentessük az Erdélyi Magyarság első 8 számát, azaz az első két évfolyamot. Ezzel nem csak az olvasói kéréseknek tennénk eleget, de méltóan adóznánk alapító főszerkesztőnk, Köteles Pál emlékének is, mivel a jelzett lapszámok az ő vezetésével jelentek meg. /Természetesen az első antológia jellegű kötetet további, teljes évfolyamokat és mellékkiadásainkat tartalmazó kötetek követnék./

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG ANTOLÓGIA első kötetének /két teljes évfolyam szerkesztett anyaga/ megjelentetése kizárólag a kiadási költségeket fedező előfizetések beérkezésének függvénye. Terjedelme kb. 380 oldal; ára belföldre postaköltséggel együtt: 680 Ft; külföldi előfizetők a hatályos lapelőfizetési díjért, azaz

20 USA-dollárért kaphatják kézhez.

Természetesen szándékunkban áll a vállalkozásból térítésmentesen azoknak a kisebbségben élő magyaroknak is juttatni /kb. ezer példányt/, akik az ismert valutáris nehézségeik miatt nem csatlakozhatnak előfizetési felhívásunkhoz. Az adománynak szánt példányok nyomában fellépő veszteségek pótlására azon jelentkezőket, akiknek anyagi helyzete megengedi, kérjük, hogy a meghirdetett összegben felül segítsék a kiadvány megjelentetését.

Mivel AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG ANTOLÓGIA nonprofit vállalkozás, szerkesztőségünk kötelességének érzi, hogy a szokásosnál óvatosabban járjon el a jelentkezők számbavételénél, és ne csupán a banki összesített visszajelzésre hagyatkozzon. Kérjük tehát a jelentkezőket, hogy levélben külön is értesítsenek bennünket (név, pontos cím, a befizetés módja), mert az eképpen összeállított névsort kívánjuk a későbbiekben hitelesként felhasználni.

A forintban eszközölt előfizetést kérjük ún. rózsaszínű postautalványon az MHB 222-21489-7014 számú, e célra elkülönített bankszámlára befizetni. Külföldi előfizetőink az ERDÉLYI MAGYARSÁG címére (H-1092, Budapest, Ráday utca 32, I/4.) küldött csekkel, vagy *money orderrel* jelentkezhetnek.

Tisztelt Olvasóink! Szerkesztőtársaim nevében is ismételt reményemet fejezem ki azíránt, hogy Önökkel közös antológia-vállalkozásunkat sikeresen megvalósítjuk ebben az új esztendőben, amelyhez kívánunk mindannyiuknak reményt, erőt és kitartást.

MÁTYÁS B. FERENC

Az Erdélyi Magyarság külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th Street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1) 212-744-7946
Fax: (1) 212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
P.O.Box 2222,
Strawberry Hills NSW 2012
Tel.: 02-319 1740
Fax: 02-318 2638

Ausztria:

Österreichische Landerbank
Aktiengesellschaft, Wien
Konto-Nr.: 243-190-188/01
Argentína: Dr. Theész János
Julian Alvarez 1792
1414 Buenos Aires
Tel.: 89-3535

Belgium: Sass István

Place des Verriers 14/102, 4100 Serrain
Tel.: 41-36-72-46

Brazília: Livraria D. Landy Ltda.

Rua 7 de Abril 151, 5/50
(Cep 01044-000) Sao Paulo
Tel.: 255-3272, 255-1953
Fax: 11 255 1953

C. Postal 7943 01059-970

C. Postal 1894 01064-970

Dánia: Dansk-Ungarsk Selskab, Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Franciaország: Societe Balaton-IMPEX
67 Boulevard Pasteur, 75015 Paris
Tel.: (1) 40-47-01-70
Fax: (1) 43-22-62-84

Hollandia:

R.A.Pehlig Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdrop,
Postbank No. 653 557
Tel.: 071/89-03-31

Izrael: Breuer Péter

Breuer Line H. C. B. LTD.
Tel./Fax: 664 006
Tel-Aviv 62 116 Allenby str. 38.
P.O.B. 26 439

Kanada:

Kate Kárcsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017
Postal Station "B"
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel. + Fax: (416) 5 353 963

Nagy-Britannia:

Klára Adams, Hungarian Book Agency
87 Sewardstone
Road London E2 9HN
Tel.: 44-81-980-9096
Fax: 81-983-0633

Németország: Postgiroamt München,

Konto Tandex 173-809
BLZ 700 100 80
Tel.: 089/717 055

Fax: 089/718 811

Olaszország: Maria Toth Pittaluga,

Melibodes 41. 09 045 Flumini (CA)
c/c N 15 853 096

Tel.: 70-830-309

Svájc: Anikó Parragi

8049 Zürich, Imbisbühl Str. 131.
Tel.: 41/1/341 88 69

Zürcher Kantonalbank

Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország: János Járny,

Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 14-70-81

Postgiro: 6 310 106-7

Az RMDSZ nyilatkozata

Románia politikai életének egyik legsúlyosabb, megoldásra váró politikai-társadalmi problémája a nemzeti kérdés. Keserves tapasztalataink, a tragikus események arról győztek meg bennünket, a romániai magyarságot és annak legitim képviselőjét, a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget, hogy mind a mai napig sem a politikai akarat, sem a politikai gyakorlat nem kínált elfogadható megoldást számunkra.

Vállalva nemzeti identitásunkat, nem akarunk sem elszakadni, sem elvándorolni, szülő - földünket otthonunknak valljuk. De a román nemzetbe beolvadni sem akarunk.

A romániai magyarság politikai alanyként államalkotó tényező, s mint ilyen, a román nemzet egyenjogú társa. Épp olyan felelősséggel tartozunk jövőjéért, mint bármely más állampolgár, s amikor látnunk kell a magyarság körében eluralkodó kiábrándultságot, önfeladást, az ennek okán jelentkező elvándorlást, kötelességünk cselekedni.

Kötelességünk felmutatni azt a megoldást, amely számunkra és az ország számára is kiút ebből a válságból. Az etnikai, vallási közösségek autonómiája Erdély múltjának szerves része, idéznénk a szász közösségek közel nyolcszáz éves önkormányzati gyakorlatát, és ugyanez fogalmazódott meg az 1918-as Gyulafehérvári Kiáltványban.

Állítjuk, hogy ez az út a belső önrendelkezés útja. A belső önrendelkezési elv ugyanakkor egyetemlegesen is előre mutat, hiszen — számos, már létrejött vagy most alakuló etnikai és más jellegű közösségi önkormányzat utal arra —, Európa működő democráciáiban ez a gyakorlat sikeres.

A romániai magyarság közösségekénti betagolódása a hazai társadalomba —része az ország európai közösségekbe való integrációjának.

Tudatában vagyunk annak, hogy a nemzeti kérdés az emberjogi vonatkozásokon túlmenően új dimenziókat nyer és ma már az európai biztonság és stabilitás fontos tényezője.

Meggyőződésünk, hogy a közösségek önkormányzata hozzájárul a jogállam és a civil társadalmi struktúrák megerősödéséhez és ugyanakkor szerves része a demokratizálódás folyamatának.

A nemzeti kérdés megoldása általános érdek, számítunk az ország demokratikus erőinek a közreműködésére abban a fáradtságos munkában, amely megteremti e megoldás alkotmányos és jogi kereteit.

Kolozsvár, 1992. október 25.

TUESDAY
AUGUST 25, 1992

WORLD REPORT

Los Angeles Times

World View

The Outer Limits?



Cikkünket lásd az 55. oldalon